

AHMEDE

HEPO

REWIYE BÊ MAL

(BĪRANĪN - POVEST)

AHMEDÊ
HEPO

RÊWÎYÊ BÊ MAL
(BÎRANÎN - POVÊST)

BAKÛ-2006

وهزارهتی روشنبیری
به‌رێوه‌به‌رایه‌تیی گشتیی چاپ و بلاوکردنه‌وه
- ناوی کتیب: رتوی بن مال (بیرانینا - پوڤتست)
- نووسەر: نووسینی: نه‌مه‌دی هه‌پۆ.
- چاپ: یه‌که‌م (٢٠٠٧)
- سه‌ره‌رشتی چاپ: سه‌عد شکاک
- نه‌خشه‌سازی به‌رگ: شێروان فاروق
- نه‌خشه‌سازی ناوه‌رۆک: نه‌زین عه‌بدوللا.
- له‌کتیبه‌خانه‌ی گشتی هه‌ولێر ژماره‌ی سپاردنی (١٩٩) سالی ٢٠٠٧ دراوه‌تی
- چاپ: به‌رێوه‌به‌رایه‌تیی چاپخانه‌ی روشنبیری / هه‌ولێر
- تیراژ: ٥٠٠ دانه
- نرخ: ٣٠٠٠ دینار

Rêdaktorê berpirsiyar-

Torin Pervan

Rêzkarê tîpên kampûtêrê:

Selaheddînê Barzanî

Rastkar:

Eslîya Îsmayîl

Pirtûka ne xwendî mîna wê yekêye, tu bêyî ser
ber-fêkîyanra bisekinî, tem nekî, lê bêjî:

-Ew tirşin, ew bê temin!

Xwendevanê birêz! «Rêwîyê bê mal»-ê bixûne,
paşê tu Xwedayê xwe, çî hêjayê didî bidê!

XWENDEVANÊN HÊJA

Ahmedê Hepo û Huseynê Qadir

*-Li ser çiyayê herî bilind,
Yanê li bal kurdê ser bilind,
Erê, bira herdu jî yekin.*

Huseynê Qadir

Jîyanêda mêranî, mêrxasî, gernasî yek jî comerdî nabe para her kesî. Xwezila wî kesî jî van nav-nîşan-bilindaya yek, dudu bal wî hene.

Gel yên awara gotine:

-Mêr heye kulma xwe da şêre,
Mêr heye aqilê xwe da şêre,
Mêr heye comerdîya xwe da şêre.

Yek jî gotine: -Mêr hene xemila mêrane!

Wekî em bêjin Huseynê Qadir him kulma xwe da şêre, him aqilê xwe da rêzaneye, him jî bîna camêrîyê jê tê, qe ne şaşin, ne cewtin.

Ji carenûsa wî çend hevok.

Huseynê Qadirê Nadir sala 1953-a li gundê Develîyê, nehîya Vêdîyê, komela Ermenîstanê hatîye dunê. Pey mekteba navînra, bona xwendina bilind dest bîne li Rûsîyayê diqeside, înstîtûtêda dixûne, ew xitim kirinê dîploma sexmankar-muhendisîyê ênêrgêtkayê destîne.

Çawa rîya her kurdekî di jîyanêda dolhêr-dolhêr, fitil bi fitile, Huseynê Qadir jî, nava wê xe-leqêra derbaz dibe, bi malbeta xweva tê dertê sere-kbajarê Azerbaycanê-Bakûyê. Mêtropolîtêna bajarê Bakûyêda dikebe ser kar. Ev mirovê kardar, zane û destemel nava wedekî kinda bi karên xweye qencva tê naskirinê û ew dibe berpirsiyarekî rîyên bin erdê.

Huseynê Qadir xwedanê malbeteke navdare, ji ber ku ew jîyanêda xemxure.

Rojekê em çend rewşenbîr beştarî dora destexanekê, mêvandarîkê bibûn. Yekî ji min pirsî:

-Apê Ahmed, pirtûka teye nûh nivîsî heye?

-Belê, heye, -min bersîva wî da, -povêst-bîranî-na bi navê «Rêwîyê bê mal» nivîsîye xilaz kirîye, lê di alîyê aborîyêda dijwarîyê dikişînim, wekî wêya bîdime weşandinê. Bi dil êşî ewa quncikê tarîyêda maye.

Êmê çend çirika seqirtîyê domand. Huseynê Qadir ew seqirtî teriband, bi comerdî kelimî:

-Ezê piştovanîyê, alîkarîyê li «Rêwîyê bê mal» bikim, bila ew bigihîje mala xwe, bê weşandin.

Me gişkan hevra-hevra wîra malî ava, zef-zef sipas got.

Ahmedê Hepo -----

Vê demê rojeke sala 2003-a, dema qewm-pismam, dost-hogir beravî rêstoraneke mezin bibûn û 50 salîya Huseynê Qadir bi heyte-hol derbaz dikirin, kete bîra min. Ez jî wê şayîyêda bûm.

Ez û Huseynê bira nikî hev sekinîn me wêne da kişandin. Gava wênekêş wêne da me, Huseynê maqûl li piştê wêne awa nivîsî:

-Li ser çîyayê herî bilind,
Yanê li bal kurdê ser bilind,
Erê, bira herdu jî yekin.

Wê demê nêta van gilîyan ez hingavtim. Naha jî dixwezim zelalîkê têkime nava wê nêtê, kurt ser rawestim.

Min berê jî zanibû, ku Huseynê Qadir bi ruhê xweva helbestvane, lema jî car-cara helbesta dinivîse, comerde, bilindayî, paqîşîya çîya bal wî heye. Çîya jî timê bûne piştovanê mirovan.

Me jî birîyar kir, wî wêneyê me tev kişandî, bi rêzen Huseynê Qadir destpêbûna pirtûkêda bidine weşandinê û bila rind bê zanebûnê, ew gilîyana badilhewa nehatine ser zara.

Belê, beqî xemxurîya Huseynê Qadir, ewledê kurdhiz «Rêwîyê bê mal» ji quncikê tarî derket û berê xwe da xwendevanan.

JÎ JANA DÎL

Xwendevanên delal!

Ev pirtûka destên we him bîranîne, him povêste.

BÎRANÎN...

Meydana gilîyê bîranînê gellekî fireye, him jî şîrîta wê dirêje. Wetaya wê kûre. Ya yekê, qewmandinên qewimî ta-derzîyêra dikî, ya duda, ewa ji xwîn-qinêtê, ji bîr-bawerîyê, ji hiş-sewdayê mirovan tê. Lema dibên bîranîna welat, bîranîna axa helal, bîranîna dayîkê, bîranîna zimîn, ya malbetê, ya hub-hizkirinê û yên mayîn. Wekî ev gişk ser şîrîta bîranîna gel, di nava şanîkên (hucêyre) her mirovekîda hatibe cîwar kirinê û mîna xeleqên zincîran ber hevra, ser hevra di hişê netewîda hatibe derbazkirinê, hûnandinê wê demê ew gel xwedanê çarenûsa xweye, rizgare, serbestê û kakilşîrîn-xwedan Welate. Çima? Ji ber ku, nava wanda Yekîtî hebûye. Lê ji wan yek qetîyabe, welat dibe berdest, ax jî alîyê neyaranda tê pêpeskirinê, dayîk hey hêsira dibarîne. Zimanê te tê wegerandinê, hub-hizkirin dibe derew, biçûk-mezinê malbetê nayê kivşê... Şanîk jî usane, wekî ji şanîkê mirovan yek biteribe, ew timê nexweşe û jîyanêda nabe xwedanê tu tiştî.

Ev qenderana-bîranîn û şanîk bona gel pirr-pirr evranin... Lê em bi xwe jî nizanin di rûyê çida, kîngê û kîjan bîranîn, şanîka me hatîye teribandinê. Lê îdî

Ahmedê Hepo -----

em ewê yekê rind dizanin, ku eva çendî-çend salin hemû Bîranîn, Şanîk û Yekîtiya gelê me mîna polayê hevra hatîye kelîjandin.

Ev bîranîn û şanîkên, ku me derbarê wanda çend gilî qal kir, ew bona nefsa gele!

Rojekê me jî, ji Azerbaycanê bere xwe da parwelatê Krasnodarê-Rûsîyayê, çûyîn-hatina me, kirinên bûyî, qewmandinên qewmî bûne bîranîna meye taybetî. Ew bîranîn rastiye, heqîye, neqîşê dewra wî welatîye. Min ew neqîş nava çend rojanda ber çavên xwe dît.

Ez nava gera çend rojanda bi carekêva hatime ser wê nêtê, bûme şehedê wê yekê, wekî gava welat ne welatê teye, çîyî te tevî neqşê dewrê, neqşê wî welatî tune. Ew neqîş xirabe, yanê rinde, pûçe, yanê bi kakile, bedewe, yanê bê rewş-zişte tera çi ey birao, ey xûşkê! Çavên xwedanê welat ronbe! Kîye xwedanê welat? Welat ser navê kîjan geliye, ji ewledê wîye hêlecane, landikêda girtî hetanî serkar-rêvebirê komar dewlet û hukumetê xwedan birîyare. Lê tu, kesê ku hatî vîra wedelî, yanê her tîmî qesidîyî qoncê ber destê wanî. Çawa ser qonc qirşik-mirşik, dar-êzing, goşt-hestû û yên mayîn têne qet kirinê, têne hûr kirinê, yê xwedan daraz ser te hemû qanûna, birîyara, daxweza dilê xwe mîyaser dike. Ew rind zane tu «mêvanî» hatîyî. Mêvan, hatî ji çûyane... lê bi culet dikarim bêjim em îdî bûne xwedan welat, naha kî dixweze bila bi mêvanî here-bê...

POVÊST...

Meremê me ne ewe em şirovekin povêst çiye? Raveya wê wêjezana zûva dane. Her tenê çend nêta bêjin, lê çima ev pirtûk him jî povêste? Wirda nîgara çend mirovan heye. Qewmandin hevra hatine girêdanê. Bi pivandina sala ewana dûrî hevin, lê gorî pîvandina jîyanê ewana mîna çîya pişt dane pişt hev. Bedew-nivîsar, rêzên gilî-gotina, kê-m-zêde nitirandina xwezayê heye. Çi heye, çi tune ew karê xwendevanaye. Bila ew nêtên xwe bêjin. Me him qewilên bîranîna, him jî hinek qewlên povêstan hevra dane girêdanê, wekî bîranîn-povêsta «Rêwîyê bê mal» baş bê xwendinê. Ewa ser rastî-heqîyan hatiye nivîsarê, nitrandinê, cî-cîna serda zêdekirinên me ji hundurê kakilê wê derketine holê. Me qe necedandîye, wekî zorê qewmandina bînin wêra bidine hûnandinê.

Torîvan Ahmêdê Hepo, nivîskarê Kurd,
Endamê Yekîtiya Nivîskarên Azerbaycanê

RÊWÎYÊ BÊ MAL

(BÎRANÎN - POVÊST)

Ez qurbana wî serîme, wekî
serkarîyê li sed serî dike, lê ew
serîyê nikare serkarîyê li serîkî
bike, bila ew qurbana minbe
(Ji gel)

Ji roja ku pîyê mirov erd digire rê diçe, ew hey rêwîye. Rêwîyê rîya dûr û nêzîk.

Îro, 23 tebaxê, sala 2003-a, rêwîyê rîya parwelatê Krasnodarême. Rûsîyayêda parwelatêkî pirr mezine...

Sedem çibû min berê xwe dabû wî parwelatî?

Ji sala 1988-1989, beşeke kurdên ku, bi sal-zemana li Ermenîstanê dijîn, hatine vira cî-war bûne. Gava ermenîya pîrsa Qerebaxa Çiya derxiste holê, dest bi dew-doza Ermenîstanê-Azerbaycanê bû, ermenîya bi zorê bere weke 200 hezarî azerî, 20 hezar kurdên musulman kir. Ew kurdên dero-dero kirî hinekan bere xwe dane Qazaxistanê, Azerbaycanê, parwelatê Krasnodarê û li cîyên Rûsîyayêye mayîn.

Xwestina min ew bû, wekî herim bi çavên xwe rewşa wan Kurdan bivînim, qewm-lêziman, heval-hogiran, tîrbên kesên dunya xwe guhastî zîyaretkim.

Danê rojêyî duda avtobûsa Bakû-Krasnodarê ji têrmînalê derket. Ya bi mirovan tijî , barê giranva barkirî, kire gure-gur û rîya rêspûblîka Azerbaycanê da ber xwe, rêket çû.

Ahmedê Hepo -----

Jineke rûs nikî min rûniştibû. Dibên rêwî zû hevra dibine nas... Dihate kivşê ewa jineke xwendîye, çawa dibên, yeke ser xweye jîre.

-Hogirê minî rê, -ewa berbirî min bû, -emê nêzîkî du rojan rê herin, were em hevra bibîne nas.

Ewê awa got û destê xwe dirêjî min kir:

-Tatyana Barîsova.

Min jî destê xwe dirêjî wê kir û nav, paşnavê xwe got.

Ewa jî diçû bajarê Krasnodarê. Bi gotina wê ewa berê li Azerbaycanê jîye.

Ro îdî şikestibû em gihîştine dawîya tixûbê Azerbaycanê. Di niqitka kontrolîyê-lêhrandinê nasnama her yekê me ji me stendin, weke sehet nîvekê şûnda ew li me vegerandin û em derbazî tixûbê Rûsîyayê bûn. Vê qasê Tatyana Barîsovnayê bi hesretîke mezin got:

-Şikir, ez îdî li mala xwe me.

-Biborînin,-min ji wê pirsî,-ne we got ezê herime Krasnodarê, hetanî wê hezar km zêdetir rê maye.

-Hogirê minî rê, rind bizanibe, rîya mala mirovan ji tixûbê Welatê wî destpê dibe.

Min qe dengê xwe nekir, hatime xitimandinê. Tevziyên kulê laşê minra bezîyan. Vê roja havînêda, ku derva qije-qija tavê bû, hundurê avtobûsêda ji mirovan, ji destî germê bi dijwarî bîna xwe dikişand, ez cemidîm, lerizîm. Min tê derxist poz-guhê min hatine xitimandinê, nikarim bîna xwe bikişînim.

Ahmedê Hepo -----

Carekê-duda kire xize-xiz. Jinika rûs bi rewşa min hesîya û berbirî min bû:

-Hevalo, çima usa sipîçolkî bûyî? Reng li te firîyaye. Dilê we dêşe?

Ewa qe hîvîya bersîva min nese kinî ser axavtina xweda zêde kir:

-Dermanê dilêşê bal min heye.

Ewê xwest dermîn derxe bide min, lê min nehîşt. Min xwest wêra bêjim:

-Dermanê:êşa dilê min li tu dermanxane-aptêkên dunyayêda nayê firotanê. Dermanê dilê min-welate, ew jî hê destên neyarandaye. Lê ez zanim welatê minê seranser azabe. Bila bijîjk, loxmanên me dermanekî dijî dilêşê nûvedankin û navê wî dayinin —«Welat».

Min hêdî-hêdî xwe qunculande ser hev, weş-weş bûme xwedanê hiş-sewdayê xwe, hê, paşê germayê ez jî hingavtim û xwe-xwera kire piçe-piç:

«Ê dunya gewrikê, wekî usane eva nêzîkî 70 salaye ez rê diçim, lê hê negihîştîme mala xwe. Wekî usane em 30-40 mîlyonin, kesek jî me hê negihîştîye mala xwe. Jinika rûs dibê:

-Rind bizanibe, rîya mala mirovan jî tixûbê Welatê wî destpê dibe. Erê, xuşkê, tu rast dibêjî... Welatê min neyaran zûva kerî-kerî kirine, zûva tixûbê Welatê min teribandine. Ez rêwîyê bê malim».

Pey çend sed mêtaranra avtobûsa me dîsa dane xayîkirinê. Eva jî niqitka lêhrandin-kontrolîya Rûsîyayê bû. Li wira xênî jî lêhrandin nasnaman, her kesê

Ahmedê Hepo -----

ku ne binelîyê Rûsîyayê bû, dêklarasîya-daxûyanî dane tijî kirinê.

Hêjaya daxûyanîyê stendinê şûnda em ji wir jî rêketin.

Tatyana Barîsovnayê dîsa berê xwe da min û bi şabûn hewal da:

-Îro roj, roja mine. Ez bin burca keçikêda bûme. Biborînin, lê hûn bin kîjan burcêda bûne?

Te hew dizanibû bi vê pîrsa xweva jinikê singê min qelaşt û dest avît dilê min guvaşt. Daxê, janê ez hildam.

Min çendî-çend cara ji dîya xwe pîrsîbû:

-Dayê, ez bi gorî, te kîjan salê, kîjan mehê, çendê mehê ez anîme?

-Ez heyran, -ewê mîna miroveke sûçkar digot,- ez çi zanim. Tu du-sê salî bûyî em sûrgûn (nefi) kirin.

Timê bersîva wê ev bû û paşê kere-ker ser dêmê qercimekda hêsir dibarandin.

Naha ez vê jinika rûs çawa serwaxtkim, çi bê-jime wê. Bêjime wê, wekî lêlê, hetabê tu hew dizanî dayîka kurd jî mîna we xwedan welat, xwedan dewlete, wekî bixûne, serbestbe, zara wê bûnê, here dîwanê bi dilê xwe navekî ewledê xweke û şehadetnamê bistîne? Na! Ez wêya çawa bidime serwaxt kirinê, wekî eva çendî-çend salin dujmin, neyarên me kurdan ser şehadetnama mera qelema reş kişandine. Naha ez wêya çawa bidime serwaxt kirinê, wekî me pê avitiye sedsalîya bîst û yekê, jina kurd îro jî nikare navekî netewîyê xweyî taybetî dayne ser ewledê xwe.

Min xwest bêjim, lêlê, serbilind, kaw-kubarê, gava zar-ewledê dayîka kurd dibe, ewa diçe awa gotî dîwana hukumeta xwe û dibê:

-Minra keçek bûye, yanê kurek bûye. Ez dixwezim navê keçikê daynim Zînê, Evîn, Bêrîvan, navê kurik daynim-Memo, Bahoz, Kawa, Zinar. . .

Xwedanê dîwanê dibê:

-Na! Binihêre, ser pêşxwîna hanê çend «pirtûk» hene. Here, rûnê, wan «pirtûkan» bide ber xwe binihêre, kîjan navî ji wir bêjî, emê wî navî daynîne ser ewledê te û şehadetnamê jî binivîsin, bidin.

Dê, yanê bav wan navara qayîl nabin, hey diçintên. Roj dibe hevtê, hevtê dibe meh, meh dibe sal. Îdî dê-bav ji bîr dikin, ewledê wan kîngê bûye. Ew zar mezin dibe, dibe yê ber kar, yê ber zewacê, lê bi fermî navê wî, yê wê tune. Ew kes, ew kesa ser axa kal-bayên xwe dibe yekî, yeke «mêvan», mêvanê, mêvana bê rûmet, dibe yekî, yeke beyanî, yekî, yeke bê nav. Lema jî min bi dengekî fetisî got:

-Tatyana Barîsova, ez hê burca xwe nizamim.

Ewê hewzanibû ez heneka dikim û bû pirqe-pirqa wê kenîya.

Min dîsa xwest wêra bêjim:

-Lêlê, ya bi nav, bi nasnameyê, ser min nekenê, ser neyar, cîranên me, ser dewranê usa bikene, bila ewana ji hovîtîya xwe şermkin, bese dunya li wanra hev hatîye, naha jî dewir, dor ya meye!

Rêva, hetanî dawîyê em çendî-çend cara dane sekinandinê û ji mêzekara hatine derbaz kirinê. Ez

hatime ser wê nêtê stendina hêjaya daxûyanîyê, lêhrandina çend cara gişk bona wê yekêye, wekî xwedanê axê hatîyanra, mêvananra dixweze bêje:

-Binê, fesalbin, bizanibin, axa me ne bêxûyîye. Bi parêzgehe!

Ez jîyanêda ne mirovekî çavnebarim. Lê him ew gotina jinika rûs, him lêhrandina vî awayî çavnebarîyê hundurê minda serê xwe bilind kir, ez sotim, peritandim. Min dîsa nêta jinika rûs wekiland:

«Rind bizanibe, rîya mala mirovan ji tixûbê Welatê wî destpê dibê». Belê, axa welatê min beş-beş, par-pare, tixûb jî destê neyarandaye, ger em tenê rîya jîyana beşeke kurdan, wa gotî, yên welatê Rûs, bîr bînin xwendevanê bi xwe tê derxe çawa çarenûsa wana dorhêl-dorhêl li hev hatîyê alandinê.

Jîyana wane ser axa kal-bavan ya bereka çîyayê Agirîyê, paşê koçberîya berbi Ermenîstanê, Azerbaycanê (xênî kurdên bingehî), nefîkirina salên 1937-a-1944-a, Rêspûblîkên Asîya Navîn, Qazaxistan, Rûsîya bê sero-bin û cî-warên mayîn. Sedem û şîrovekirina van pirsên mijareke dinêye. Ezê vegerime ser rîya rêwîtiya xwe. Avtobûsa me ji tixûbê Rûsîyayê livitînê şûnda te hewzanibû em ketine nava dinyake nûh. Rîya bere-ber, ya rastê mîna kefa destên mirovan, xwezaya heftreng, hêwa hênîk, tarîya şevê, ronahîya fanûs-farên avtobûsa «Daêwo»-ê dêmê me rêwîya hinekî xweş kiribû. Naha ez ji kîjan tixûbî destpêkim herime mala xwe û mîna Tatyana Barî-

sovnayê bi kubar, bi ser bilindayî, bi hetabî, bi qure, bi şabûn bêjim «Şikir, ez îdî li mala xweme».

Belê, «Daêwo»-yê rîya şeva kere-lal dabû ber xwe û sehetê 100-120-km dişûsilî. Rêwî payê pirr razabûn, hinek jî mîna min dihênijîn. Vê gavê hezar nêt, xwestin tijî dilê min bibûn û mîna pêlên bera ber bê dihatin hiş-sewdayê minra derbaz dibûn. Ê, li vê axa dunya Xwedê mirov çi dikin, çi nakin...

Mirovan axa gerdûnê beş-beş, kerî-kerî, pirtî-pirtî kirine û ser singê wê şayîyê-şînê, rev-bezê, xwîn-hêsiyan, ken-henekan, derm-daxbûnê, hilweşandî-nê-çêkirinê derbaz dike, qat-tayê erdê serhevda dide welgerandinê. Qe tu nizanî ev bende-mirov li gerdûnê şaye, posîdeye, dikene, yanê digirî, direve, yanê hêmin rûniştîye, dixwe-veduxwe, yanê jer vedireşe.

Gelo kîye hetabê vê dunyayê? Yê ku padşa-haye, prêzîdente, serekwezîre, serekkomare, yanê yê ku şeran radike, xwînê dide rêtinê, qetilkariyê dike, têrorizmêva mijûle, yanê belengazê ber dîwêr rûniştî, parsekê, ku destê xwe dirêjî hatî-çûya dike, yanê ew hukumdare, yê ku qe xema tişteki nakişîne, ne rehm, însafa wî heye, ne nexaşi, ne qezîya, ne mirin dikeve bîrê. Lê wedê dikeve ber xof-tîrsa mirinê pêşîyê dest davêje dirav, mal-milkê bi heramî beravkirî, «Merdtîyê» dike, xerc dike. Hê ulm, ol-dîn dikeve bîrê. Diçe ser doxtiran, mellan, şeyxan, pîran, ocaxan, zîyaretan digere. Dikeve bîrê, wekî bimire her tiştê serobinbe, wê sê mêtr kefen xwera bibe. Ew sê mêtr çîtê sipî jî çend rojan şûnda wê birize. Hê dikeve bîrê,

Ahmedê Hepo -----

ewî çawa xwîna mirovan mêtîye, ruhê wanra lîstîye, a usa kurmê têkevîne nava mêjûyê wî û wê xwera hey dewranê derbazkin.

Lê kîye hetab? Ev avtoajoyê «Daêwo»-yê me. Yê ku hukumdariyê li avtobûsê, rê û rêwîyan dike. Ji germê, tîbûn-birçîbûnê zarok digirîn, ser mezinda diqîje, wekî nehêle zara te bigirî. Dayîk nêzîkî wî dibe, ber digere:

-Ez heyran, eva çend sehetin em rê tên, çend deqîqan bisekine, bila bîna zaran bêne ber wan!

Ew mîna melkemotekî, celatekî şûrê xwe dikişîne û dibêje:

-Ez nikarim her deqîqê bisekinim!

Çerx-fermana avtobûsê destê wî daye, rîya bere dirêje şimşet li pêşîyêye, xema wî tişteke nîne. Gelo qe dikebe bîra wî, wekî diqewime nişkêva qezîyake usa dest bide, çerx ji destê wî derê, him ew bi xwe, him ev hemû rêwî têkebîne bin axa sar. Qe kesek tune hinek bendaran bêje:

-Heylo kundê merzellan, li ser axa dunyayê çi dikî, nakî, bi fesal, bi rehm, bi însaf bike!

Ez dibêm dibe hema hetaba dunyayê ev jinika rûse, ya ku kêleka min rûniştîye. Hê 1000 km zêdetir ewê rê here, lê bi dêmekî geş, bi şabûn dibêje:

-Şukur, ez îdî li mala xweme.

Çima usa bi fîrnax dibêje? Ji ber ku welatê wê heye... Ewe ne sêwîye...

... Em-rêwî îdî ketibûne kûraya şevê. Wedekî şevê ketime xewê. Kêm razabûm, zêde razabûm,

Ahmedê Hepo -----

nizanim, çavên xwe vekirinê, tariya şevê cîyê xwe dabû berbanga rojê.

Sehetekê-duda jî me rîya xwe domand. Avtoajo tê derxist rêwî nerehetin, zaran deng dane dengê hev digirîn, lema jî avtobûs da kevîlêvika rê, sekinî. Me rêwîyan bê sebir rê nedida hev zû-zû derketine derva. Rastî jî azayî şirîne. Me hêwa paqîş daqurtand, pizav da xwe, dest-pîyê xwe bakir û ji qermayê aza bûn. Dor-berê xwe mêze kir.

Alîkî zevîyên gulberanda-gulberbirojan bûn, alîkî zevîyên silqabûn. Devê rêda jî pêda-pêda darbûn. Nizam çima vira mesele-metelokeye gel kete bîra min: «Dar bi kurman, mirov bi derdan dikeve».

Qasek derbaz bû, me-rêwîya piştî xwe da xwezaya rengîn, tijî avtobûsê bûn, her yek cîyê xweda rûnişt û berê xwe da rîya şuştî-muştî. Rîya me hate domandinê.

Min sibaka pêşberî avtoajora li rê mêze dikir. Te hew- dizanibû, rê zû-zû ser hevda qat dibe, tê beravkirinê û vê gavê ewê bê dawîyê. Lê avtobûsê çiqasî ewa qevz dikir, te tirê ewa qesbende dirêj dibe. Min sehetê nihêrî, ew sûtkek-şev-rojek bû em rê dihatin.

Danê nîvro ji nîvro derbaz bibû. Li cîkî çend avayî lê, em sekinîn.

Avtoajo agahdarî da:

-Rêwîno, peyabin, emê sehetekê vira hêsabin. Nîn buxun.

Qe me nizanibû sehetek çawa hat ser mera derbaz
bû. Dîsa avtobûs, avtoajo, rê, rêwî. Gel gotîye:

Dîsa ew aşe,
Dîsa ew aşvane.

* * *

Dîsa ew kevçîye,
Dîsa ew kode.

Dibên, rê dilara fireye. Lê dilê me îdî teng bibû,
rîya me jî kurt bibû. Tava ku îdî zer dikir, paşê
qijiland tirêjên xwe hêdî-hêdî dikire nava perda êvarê
û minê dibû. Tarîyê weş-weş cîyê xwe digirt. Gava
avtobûsa me gihîşte Krasnodarê bajar nava ronahîya
lampada birq vedida.

Bi gorîya min rêwî gişk şabûn, lê ez posîdebûm.
Rêwîyan rê nedida hev peyabin. Ez giran-giran peya
bûm. Avtoajo bi henekî gote min:

-Çima usa, mîna kalekî hiz-hizî peya dibî .

Min qe dengê xwe ne kir. Ezê bi çi şabûma.
Axinîke kûr rihast. Ji welatekî xerîb, hatibûme
welatekî xerîb...

Avtobûsê peyabûm, çend mêtira ji wê dûrketim û
çentê destê xwe danî erdê û mîna parêzgekî ker-lal
sera sekinîm, roja min, êvara min, şeva min tev-hev
bibû. Ez ji rewşekê ketibûme rewşeke dinê. Kî pêş
kêva hatibûn, hinekan hev hemêz dikirin, dihatine

rûyê hev, hinekan dest didane hev, bi kêfxweş kelmelê xwe hildidan diçûn. Qasek derbaz bû.

Ez ber avtobûsa vike-vala tenê mam. Ser qewilê me, gotî pêş minva jî bihatana. Min dora xwe mêze kir, lê kesekî nas tune bû. Ketime nava dunya xwe min hew dizanibû vî bajarê mezinda ez tik-tenême. Hezar mitale hatin serê minra derbaz bûn. Bîna min teng bibû. Min tirê hewa nagihîje min, di nava xweda tême pişavtinê.

Doxtirîyêda nexweşik heye jêra dibêjin dêprêsiya-ruh şikestî. Te qey digot ew nexweşî li min aliyaye.

Ew 20-25 deqîqebûn ez ser çenteyê xwera sekinîbûm û dunya min tev hev bibû. Min dora xwe nihêrî, ji cîyê ez sekinbûm hinekî wê wêda baxekî bi şên hebû. Sê mûjîka (mêrkoka) «destexan» vekiribûn çi dixwerin nizam, lê zû-zû stekan hevdixistin veduxwerin. Bîna vexwerina wan mîna tiştekî genî dihat. Vira dîsa ew çend gilîyê jinika rûs kete bîra min. «Rind bizanibe, rîya mala mirovan jî tixûbê Welatê wî destpêdibe». Dova ev gilîyana herek bibûne çendî-çend kelem û hey dilê min didane ber janê, ber kulê. Hişê minra ew yek derbaz bû, diqewime hetabê dunyayê ev mûjîkanin. Diqewime. Tixûbê wan heye, heye, welatê wan heye, heye, li mala xwenin. Belê! Lê ez kîme?...

Min birîyar kir çend deqîqa jî sebirkim. Kesek pêş minva neyê, ezê çantê xwe hildim herime wî baxî. Qe mêvanxane jî ne pêwîste...

Ahmedê Hepo -----

Wura rûnêm, rabim, hinekî virda, wêda bigerim,
bêm dîsa rûnêm û bere xwe bidime rîya şerkarîya
meye azadarîyê.

Ji agirê şûrê Kawayî hesinkar gavdim, nava bi
sedan şoreşên meye dijî zulmê, bindestîyêra derbaz
bim, bêm derême sedsalîya XX. Vira jî xwe heyrana
bi dehan şerê bona azadîraya Kurd-Kurdistanê bikim
û dîsa pîrskim:

-Lê çima hetanî roja îroyîn rêwîyê bê malim?

Kî bawer dike bira bawerke, kî bawernake bila
Xwedê tevî çarenûsa wî be, bi namûsa xwe kim vê
weşê çavê min reşeva hatin, min ew dane ser hev û
yekî nûranî di nîgara Şêyx Seyîdê ji Piranê li
bilindaya Agirîyê sekinî bû gotê min:

-Qe ber xwe nekebe. Sedsalîya XXI di Rohilata
Navîn da Kurdê bibine serbilindên dest ne gihîştî,
emê bibine xwedanê tixûb.

Vê gavê yekî destê xwe stûyê minra bir. Pak bû
ew nehate rûyê min. Ez qe heznakim mêr bêne rûyê
hev. Yek jî, ne axir, em kurd dest didine ser singê
xwe kêf-halê hev dipirsin. Çi edetekî rinde.

Ê, ez hinekî ji pîrsê-qewmandinê dûrkêtim. Yên
pêş minva hatî camêrê Ûsivê Evasê Balo Bala-yêv,
yek jî kurê wî Kerem bû. Min qestbende ev paşnav
anî holê. Bi vê paşnavê, çawa dibên, êleke giran tê
naskirinê. Ûsivê Evas yekî bejinbilind, dest-pê, bi
rengê xweva qemere. Qe nizam xwendina wîye navîn
heye, tune, lê mirovekî haj dunyayê heye.

Ez ser bîranîn-zêna wî heyir-hejmekar bûm. Bawerbikî, hemû malbetên kurdên ji Ermenîstanê derketî yeko-yeko nas dikir. Zanibû kîjan malbeta kurdan li Ermenîstanê kêderê jîne, ermenîya bere wana danê şûnda kî hatîye Krasnodarê, kî çûye Azerbaycanê, kî çûye Qazaxistanê û cîyên mayîn.

Zarşirîne. Zargotina gelê xwe rind zane, dengbêje, merd-comerde. Belê, ew kurê xwe Kerem, bi maşîna «Mêrsêdês»êva pêş minva hatibûn.

Me kêf-halê hev pirsî û maşînê sîyar bûn. Rêva çend pirs dane min;

-Tu çawa hatî? Li Azerbaycanê çi heye, çi tune? Filan Kurd, bêvan Kurd çawane? Jîyana wan çawa derbaz dibe? Û yên mayîn.

Hetanî min bersiva pirsên wî dan, Kerem ber avayîkî hawe sekinî û karnîyarî min bû:

- Apê Ahmed, keremkin peyabin, ev mala meye.

- Malî ava,-min bersiva wî da, -û ji maşînê peya bûm.

Hewşeke mezin, paqîş, ya bi rewş ez heyir-hejmekar hîştim. Çend kes ser rûniştekan û krêsluyan rûniştibûn. Ewana gişk pêş me va rabûn. Min hinek naskirin, hinek na. Me bi şîrînayî kêf-halê hev pirsî. Xût li hewşê, bin çartaqa mezine ser şîfirkirî, rûniştin. Keça xûşka min sîtê Almastê-jina Ûsivê Evas, wê deqîqê destexana çayê danî.

Me wedekî dirêj dor destexana çayê hevra gellek pirs qal kir. Îdî westandina rojnîvekê, posîde bûn, tenê bûnê koça xwe ji ser min bar kiribû. Bîna min hatibû

Ahmedê Hepo -----

ber min. Vê gavê xwedanê malê Ûsivê Evas bi dengekî qayîm got:

-Canim bese, bihêlin mêrik rêke dûr hatîyê. Rabin em derbazî mal bin, nanî hazire.

Xwedê malê şênke. Destexan bi risq bû, me xwer, vexwer û dîsa beravî bin çartaqê bûn. Heta wedekî şevê, bawer bikî, derbarê her malbeteke kurdaye li Krasnodarê, derbarê malbetên mayîn da pirs-hewal hevra da girêdanê. Ser rewşa Kurdistanê, herekên heyî êpêce nêt hatine ser zara.

Camêrê, ku bona qedirê min hatibûn xatirê xwe xastin çûn. Ûsivê Evas kete pêşîya min û ez anîme odeke fire û got:

-Bira, tu çend roja vira bimînî, bizanbe eva oda teye. Têda rabe, rûnê, binivîse, razê.

Min bi şêkirdarî-şabûneke mezin qayilbûna xwe da wî û got:

-Xwedê malê şênke, te jî, ji camêrtîyê kêr neke!

Belê, odeke fire bû. Bi kel-melê nûhdemva hatibû xemilandinê. Xwedanê malê çûnê ez zû ketime nava cî û têderxist westîyame, xewa min tê.

Çawa çîrokada dibêjin, ez gellekî razabûm, yanê hindikî nizanîm, ji xewna dîtî veciniqîm, rabûme ser xwe. Min xewnêda dît, ez zarekî 9-10 salîme. Li gundekî mezinîm. Minra dibêjin, wekî ev gund gundê zarotîya teye. Avayê gund yek ta, du ta, bi xemil, hewşên malaye fire dor bi çarmedor bûn. Ew nava darên fêkîyanda bi xemileke nebiniyayîva hatibûne xemilandinê.

Alîkî darên tûtan, zerdelan, sêvan, hurmîyan ,
sincan, yên ku hinekan barê xwe danîbûn, hinek bin
behrê giranda çiqilên xwe xar kiribûn, alîyên dinêda
berojên pêşberî gund, kulîlkên reng bi rengî, lema-
lema avên kanîyan, xuşe-xuşa çemê zelal mirov
zendegirtî dihîşt. Te dixwest xwe bidî fêza gund, ser
kevirekî rûnêyî û bi sehetava vê dîdema gund mêzekî
û bi ruhê xweva hêsabî. Paşê te dinihêrî gund nava du
çîyayên bilindda cî-war bûye. Çîyak nêzikî gund bû,
yê dinê êpêcekî dûr bû. Li koloze çîyayê dûr berfê
qerqaş dikir, li berojên wê belekî dihatine kivşê. Kerî
bizinên qerqaş rashaştibûne beroj diçêrîyan. Zarên
gund hinekan xwe dabûne bintara belekîyan. Yekê-
duda bizin didotin, yekê-duda berfê belekîya dihanîn
dikirine nava kodên şîr. Wê şûnda bi ken-henek hevra
digotin:

-Warên «Şîrberfê» bixwin!

Zar beravî dora kodan bûn. Lê yekî kodeke tijî
hilda û pêberjêr bû. Zaran pey wî kirine qîrînî:

-Tu kuda diçî?

Ew qe piş xweva nezivirî û qîrîya:

-Kalikê min nexweşe! Ewî wê rojê «Şîrberf»

dixwest

Nava çend deqîqada ew zar gihîşte ber avayîkî
derge fire. Dergeh bi pîyên xweva vekir, hate odeke
mezin. Kalikê wî nava cî-nivînada nale-nal bû.
Endamê malbetê dora cî-nivînê wî rûniştibûn, hinekan
ker-lal hêsir dibarandin. Zarokê anî koda «Şîrberfê»

Ahmedê Hepo -----
danî ser sîngê kalikê xwe û ser xûşka xweye biçûkda
qîrîya:

-Rabe, kevçîkî bide min!

Xûşkê wê qasê kevçî anî. Zarokê bi lavayî
gote kalikê xwe:

-Kaliko, kaliko! Çavên xwe veke, min tera
«Şîrberf» anîye.

Ew qe hîva tiştêkî nesekinî, kevçiyê darîn tijî
«Şîrberf» kir, devê kalikê xweva kir. Kalikê du-sê
kevçî xwerinê şûnda çavên xwe vekir. Gişk ser vê
yekê ecêb man.

-Lawo,-kalikê bi dengekî şidyayî got,-gişkî bide
buxum.

Kalikê kod vala kir, rabû hate rûyê nevîyê xwe.
Kincên xwe xwekir, derkete derva, berê xwe da çiyê,
herdu jûnîyên xwe danî erdê, herdu destê xwe berbi
xwedê bilind kir, karnîyarî çîyan bû:

-Çîyano, Xwedê me bê we, we jî bê me meke.
Hingî hûn xuliqîne, em xuliqîne, em bûne piştovanê
hev. Hûn bûne melhemê dilê me, em bûne mêrxasên
we! Wekî yekîtiya me, biratîya me hevra tunebûya,
naha dujmin zûva em xeza kiribûn, hûn jî
hilweşandibûn.

Lê li çîyayê nêzîkî gund avbezeke gur hebû. Em,
tevî deste zarên gundê cîran hatine bin avbezêda avê
xwe dikin. Nişkêva kêleka mera mirovekî gapêran
dertê. Ew xardibe kincên me yeko-yeko hildide, dide
piçenga xwe û berê xwe dide hevrazê çiyê. Em
dîqîrînîn, naqîrînîn qe talaşa wî nîne. Em mane rût-

tezî. Hindik mabû ew piş çîyêva biqulibe agir kincên me ketin.

Ewî mirovî hey dixwest kincên me ji piçenka xwe bavêje, lê te hewzanibû kinc piçenga wîva hatine zeliqandinê. Ew mîna mirovekî dîn-har, gêj-ewter dor hev diçû-dihat. Weşekî awa derbaz bû. Paşê ewî berê xwe da avbezê. Hinekî berbi me-avbezê hatinê, nava agir alavêda nedihate kivşê. Qîre-qîra wî erd û esman hilda bû. Ew mîna gilokeke agir pêketî hol dibû berbi avbezê dihat. Ewî dixwest xwe avbezêra bigihîne, agirê wî ketî bitemirîne. Hindik mabû ew bigihîje avbezê cîyê xweda sekinî, lipitandin bi wî nebû. Şewitî, heliya, don jê nuqutî. Ew mîne bû. Vê gavê ewrekî reş wêda hat, cîyê ku ew şewitîbû, bibû xwelî, baraneke gur lêkir. Ew der-dor şûştî-mûştî kir û taveke neder erd û esman xêlî bi xêlî kir.

Vê weşê kalekî rûdansipî gopal dêstda hat ser zinarên avbezê sekinî û bi dengêkî sewgirtî gote me:

-Ewledên van çîyan! Çi dikin-bikin, bi fesal bikin, tu dema firêqet nebin, bizanibin çavên dujmin timê li weye! Ya destê xwe bernedin çarçavîbin, bîrmekin, ku hûn xwedan neyarin. Dujmin timê dixweze we tezî bihêle!

Ewî awa got, dest avîte piçenga xwe, kincên me yeko-yeko jorda avîtê me!

Dibên, mirov tijî nava salên jîyanê bûnê, zû-zû zarotîya wî, kirinên zarotîyê, gund, war-warkozên dîtî dikebine xewnê. Lê ez li xerîbîyê hatime dunê, di vagonên barbirda zarotîya min derbaz bûye, li

nefikirinê mezin bûme, jîyanêda ber tendûra xelqê kar kirîye! Ê, zemano, ez ku zarotî ku, gund ku? Lê ev xewn, çi xewn bû?

Paşê vê oda mezine paqîşda, vê dema berbanga tavzer da xwe-xwera kire piçe-piçe:

«Nuqutîye dilê min, ev gundê xewna min wê bibe qismetê ewledên gelê Kurd û ewanayê esse miqatî kincên xwe bin» Bila wekilandin nebe, siba rêwîtîgera min, ya roja sisîya, li mala Êsivê Evas, li bajarê Krasnodarê vebû. Me, êvarda şewir kiribû, wekî sibê, 25 meha tebaxê, tevî Velîyê êgin bona «Gostêvoyê», herine îdara milîsîyayê. (Gostêvoy-kaxazê mêvan).

Pêwîst bû milîsê cî ser dêklarasîya, ku li tixûb dabûn, binivîsîya ezê çend roja li Krasnodarê bimînim, çawa mêvan. Paşê herine mala Kurdan ya Krasnodarê û çend gundên ku kurd lê dijîn. Cîye tiştêkî ferz bêjim, pey wê yekêra vegerîme ser pirsê «Gostêvoy»-ê.

Destpêbûna bîranînêda min çawa êpîgraf gotineke gel bîranî: «Ez qurbana wî serîme, wekî serkarîyê li sed serî dike, lê ew serîyê nikare serkarîyê li serîkî bike, bila ew qurbana minbe». Ez ji dil evê gotina bi sed salan, derbarê xort, kes, efatê mîna Keremê Êsivê Evas, Velîyê Îsrafil û Farîzê Êsivê Feqî Evdile da dibêjim. Nava wan çend rojên ku, ez wur mam, min rind dît û tê derxist, wekî ev lawên gelê kurd, ne ku tenê serkarîyê li malbeta xwe dikin, lê bi dehan kurd li wana disekin.

Ez bûme şedê wê yekê, çawa hero ew kes, ev kes, dihatine bal Velîyê Îsrafil û hîvî dikirin. Velî, minra nasnamê bide derxistinê, Velî min bibe ser filan doxtirî, Velî, li Alma-Atê pismamê min çûye rehmetê, bilêt tune, minra bilêtê destxe, Velî, kurê min dayne ser filan karî. Velîyo, malî ava, Velîyo, emir dirêj, lê te çima carekê ne got:-Na! Velîyo, xêrxwez-mêrxaso, şîrê dê li te helal, keda bavê li te warbel!

Xwendevanên hêja! Pêwîstê navbendekê têkime nava gotinên jorîn. Dîrok şedeye, wekî ji sedsalên hên kurd wa gotî li Ermenîstanê, ser wê axê jîne. Gava pîrsa Qerebaxa Çîya derkete holê, ermenîya him jî bi zorê bere bi hezeran kurdan dan, ji wir dane derxistin. Wê gavê, 10-12 salan berê, dê-bavan destên tîfalên xweye mîna Velî, Kerem, Fariz û yên mayîn girtibûn û nizanibûn wana kuda birevînin, çawa ji qetilê, tîbûn-birçîbûnê bidine xilazkirinê. Tîfalên do, îro bûne xort, zîlam, xwedanê malê-malbetê, bûne rênîş, piştovanê netewîyên xwe. ... Me taştê kiribû. Velîyê delal jî hatibû, wekî bona evraqê «Gostêvoyê» herine îdara mîlîsyayê, ew stendinê şûnda bibine rêwîyên rêzên gundan, kêderê kurd lê dijîn. Lê gava bi hîvîkirina me xwedanê malê bişkoka tîlêvîzorê givaşt, wekî nûçeyên rojê bibîhîzin, li êkranê nivîsibûn:

«Mêzekarên hêja! Pey çend deqîqanra bibihên agadarîyên ecele». Êmekî şûnda dîktorê tîlêvîzorê bi dengêkî lerizî got, wekî vê berbangê têrorîsta li bajarê

Ahmedê Hepo -----

Krasnodarê filander teqandine, 2 kes cî bi cî mirine,
çend mirov birîndar bûne»

Em posîde bûn. Hema vê demê Keremê Ûsiv
têlêxist û minra axivî:

-Apê Ahmed, ez hîvî dikim ji mal derneyê.
Mîlîsan hemû rê-dirb birîne, evreqa dinihêrin.
Mirovên «reş» gişkan digirin dibine îdara mîlîsayê.
(Bi gorîya Rûsa, mirovên dinê reşin. Ev gotin daha
gelleki ser mirovên Kafkazê hatîye belakirinê). Oxira
me teribî.

Ê, rind gotine:

-Ro derbaz dibe,

Qeda-bela derbaz nabe.

Yek jî dibên:

-Rêwî kete rîyan,

Berfê xwe da serê çîyan.

Bav-pîrên me, rehme li webe, cîyên we cinetîbe.
Ez çi bêjim jî, ezê ji we rintir nikaribim bêjim. Wê
rojê rê-dirb li me hate girtinê, tu derada neçûn, ji ber
têlêvîzorê dûr neketin. Her tenê danê êvarê Ûsivê
Evas gote min:

- Rabe, em derêne mehelên der-dora me. Weke 40
malên kurdan ser du kuçanin.

Ew mîna rêber-rênîşekî cêrbandî zane kete pêşîya
min û kolaneke fire-dirêjra birim. Him vî alî rê, him
wî alî rê, hemû avayên ser kolanê bi pergala, yek
himberî yeke mayîn hatibûne avakirinê.

Ahmedê Hepo -----

-Hema vê kuçêra, - Ûsivê Evas dest bi rênîşa xwe kir got, - dibêjin «Avana Kurdan». Malên me kurdan payê pîr ser vê kuçêye.

Min ji Ûsivê bira pirsî:

-Kurdan ev avayî kirîne, yanê xwera ava kirine?

-Na, -ewî bersiva min da, -payê pîr kirîne, lê paşê dest lê gerandine, serda zede kirine.

Me kolanêra usa dida gava te hewdizanibû, nav avayan dipîvînîn. Em gihîştinê ber dergah, yanê ber vî avayî, wî avayî Usivê Evas bi xwestineke mezin salix dida:

-Eva avayê mala Velîyê Xalite, eva ya Farîzê Ûsivê Feqî Evdîleye, eva ya Barîyê Têmire, eva ya Xalîtê Mehmede û yên mayîn...

Em weke çil derê malbetên kurdanra derbaz bûn. Mal hebûn gava em diketine hewşa wana, xwedanê malê hatina me hesîyanê, derdiketine pêşîya me, bi şabûn em dewatî hundur dikirin, lê me qayîlbûna xwe dida û diçûn. Li hewşa avayîkî jineke navsere got:

-Çima nayêne hundur? Çima hûn hatine aşekî xirab?

Me jî bi şêkirdarî bersiv da û dîsa da ser rîya xwe. Gotî vira tiştêkî jî serda zêdekim. Gava em digihîştine kîjan avayî disekinîn, Ûsivê Evas deynê xweyî rênîşê awa diqedand:

-Eva mala filankesêye...

Paşê qal dikir, çend ewledê vê malbetê hene, kî karê dike, kî nake, çawa debara xwe dikin û nasîyên

mayîn şîrovedikir. Van gişkara esse tiştekan dihanî ser zara.

-Ev mal, malda hevra kurdî diaxivin, yanê jî digot, ev mal hinekî şaşîyan dike, cîwanê wan hevra rûsî diaxivin.

Gernasîya me wedekî dirêj kişand. Me bi rêbarî serîk hemû avayên «Avana Kurdan» xist. Paşt a vegeerîn. Serê me ber meda kolanêra hêdî-hêdî, mîna mirovê piştî giran gav-gav ber bi mala Êsivê Evas dihatin. Hewa ne germ, ne sar bû. Hênîk bû. Nizam çima min tirê ez dixeriqîm. Çend mêtira şûnda Êsivê Evas karnîyarî min bû:

-Bira, çi bûye, tu xwe-xwera xeberdidî?

Min tirê bîna min diçike. Lê ji van giliyan zimanê min vebû:

-Kek Êsiv, min xwe-xwera digot, ku em gişk kirêda dimînin. Him jî, bê xweşîya me, zimanê me ji me tê stendî.

-Na, - ewî bi ecêb bersiva min da, -ev avayên te dîtî gişk yê xwe xwetîyê. Alîyê zimînda jî ewê dikarim bêjim ku, zimanê kurdî Xwedê daye me, her tenê ew dikare ji me bistîne.

-Belê, avayî yê taybetîne, lê ne yê li welatin. Tu zanî qewlê heyîya welat, dewletê, yê here sereke çi bi çîne?

Dihate kivşê naha jî ew ketîye xema. Weşekî xurt derbaz bû, hê ew kelimî:

- Kek Ahmed, min hê nêta te derz kir. Hema tenê nava van 60-65 salê emirê minda me çendî-çend cara

avayên ji van jî rintir ava kirine. Ew xelqêra man. Ev avayên naha wê kêra bimînin Xwedê zane?!

Vira ewî navbirîn da axavtina xwe. Pey çend gavara hêdîka milê min girt, hejand û got:

-Bersiva pirsê xwe tu bi xwe bide.

-Ser çavên min. Ûçivê bira, rind bizanibe her avayîk kevirê bingeha welate, her malbetek sûra wêye, ziman jî heytiya gele. Wekî usane qewlê heytiya gel û welat ji avayî, ji malbetê, ji zimîn dest pê dibe.

Rêvebirê min zûr bû, pirikekê ji sêrî hetanî piya ez mêze kirim. Ew xweda pirpijî bû, reşqemilî bû.

-Bi gorîya te, - ewî bi dengê ricaf gote min, -ew kurdên ku ne ser axa welatin, ne kevirê bingeha welatin, ne sûra wênin, ne jî zimanê wan hene?

-Tu çawa derz dikî derzke, min ya dilê xwe got.

-Lema kal-bavên me gotine: «Kevirê te qulibe». Kevirên me kurdên Yekîtiya Sovêta berê qulibîye, em kêrî tiştekî nayên.

-Na, Ûsivo, pismamo, ez wê yekêra neqayîlim. Lê kevirê me bi destî me ne ku ji cî qulibandine, hildane mîna zinarekî jî çîyakî bilind hêlkirine. Em jorda hatine, hevketine, girik-girik bûne, paşê hûrik-hûrik hincirandine. Zimanê şîrîn, fen-fêlê dujmin em kerî-kerî, beş-beş, pirtî-pirtî, zîtol-zîtol kirine.

Pey van giliyên minra Ûsivê Evas mîna mirovekî birîndar kire axinî. Min dîsa dûmayîn da axavtina xwe:

Ahmedê Hepo -----

-Îdî kevirên me hev digirin, yek ser yekê disekine. Gotî her kurdek kê derê dibe, bila bibe, pêwîste biçerçire, xwîdanê bide rêtinê, kevirê xweyî qulibî bona welat rastke. Nehêle dîsa neyar destê sar têke nava wan.

Ew mîna mirovekî sancî kişandî serhevda qincilî. Çend çirikan şûnda ewî bi awakî dijwar newqa xwe rast kir.

-Of-ax,-ewî berê xwe da min,-te him kînora mine salan givaşt, daxa min derxist, him ew der kir.

Bona wî ji vê rewşê dûrxim, ez derbazî pirseke mayîn bûm:

-Ûsivê bira, wekî sibê ermenî rabin bêjin, gelî kurdan, warên vegerine cî-warên xwe? Hûn Kurdên Krasnodarê herine Ermenîstanê?

Ewî bi dengekî rik got:

-Na! Tu çi dibêji? Çima me çi kiribû, wana rabû, mal-halên me, avayên me ji me stendin, bere me dan.

Me ermenîyara xulamî dikir. Wanara heywan xayî dikir, wana nizanibû goşt ji ku tê. Azerîya ji wanara zerzewat didebirandin.

Salê 12 meha ji Nexçivanê, ji Gencê wêdatir Azerîya her tişt dihanîne bazarên Ermenîstanê kirîn-firotan dikirin. Gel bi hev disekinî. Rabûn mîna mirovên telk pêketî em dero-dero kirin, rind bizanibe, wekî nava Kurdanda yekî serevde jî hebe, ew jî careke mayîn berê xwe nade Ermenîstanê.

Ez ketime milê wî, me çend gav hevra avît û bi dengekî bawerî berê xwe da wî:

Ahmedê Hepo -----

-Îcar emê heta-hetayê berê xwe bidine welatê xwe-Kurdistanê.

-Kîjan Kurdistanê?

-Kurdistan yeke.

Em îdî gihîştine ber dergê malê, dîsa çend camêr hatibûn hîvîya me bûn. Min ji wan camêran êpêce wekokên zargotina me nivîsîn û hilda ser qeytana diktafonê. Roj-êvara me hetanî gaveke şevê xweş derbaz bû.

X X X

Ez ji xewê hişîyar bibûm, lê hê nava cî-nivîna bûm. Şev ji şevê hatibû qetandinê. Tîrêjên tavê ji şûşên sibakêra xwe davîtime hundur. Min kincên xwe ker-lal xwekir, hêdîka derketime derva, wekî neferên malê hişîyar nebin.

Rind di hate têderxistinê, ku şev hewayê xunava barê giran girtîye. Naha, gava royê dizeriqand, hewayê ew barê xweyî giran diweşande erdê. Ji erdê bîna fîsegurê dihat. Ji wê mirov sisto-misto dibû.

Dîsa, êvarda em Velîyê delal pev ketibûn, ku îro, danê rojêyî yekem herine îdara mîlisayê bona kaxez-evraqê «Gostêvoyê». Bê sebir hîvîya wî bûm.

Nava van ramanada bûm, dengê maşîna wî li me tesele bû. Şopek, dudu derbaz bûn, em rêketin, soqaq, rê, durîyan, meydanê Krasnodarêra derbaz dibûn.

Ahmedê Hepo -----

-Apo, - Velî berbirî min bû, -îro li rê-dirban mîlîs hindikin. Dibên seba teqandina do na, pêr êpêce mirov girtine.

-Digirin, çi dikin?

-Qet, diravê wan distînin, berdidin. Gune giranbe, dibên mîlîsan bi xwe teqandin mîyaser kirine?

-Çawa? Qe tiştê usa dibe?

-Naha çi bêjî dibe... Mîlîs usa dikin dirav qezenckin.

Vira gotineke nivîskarê rûs Maksîm Gorkî kete bîra min: «Dunya bona mirovan şeveke tariye. Gotî li vira her kes ronahîya xwe bi xwe bibîne». Em jî diçûne îdara mîlîsîyayê ronahîya xwe dest bînin.

Gava em gihîştine îdara mîlîsîyayê, êpêce mirov li wir bûn.

Velîyê bira maşînê da alîkî, dûrî devîya rê. Em jî maşînê peya bûn û ber bi girseya mirovan çûn.

Ji qelfa mirovan çend mêtiran virdatir jinekê kincên kurdan lê, destê xwe dabû piş xwe, te tirê barekî giran li piştêye, bi gavên hûrik-hûrik wêda, virda, diçû-dihat. Em gihîştine raberîya wê, Velî sekinî û karnîyarî wê bû:

-Meta Zeyneb, qe tu çawanî? Te xêre van-deran?

Jinikê hinekî hêz da xwe, pişt xwe rast kir û weşekî Velî mêze kir û hê got:

-Velî, qurban, hela were meta te, bê rûyê te.

Velî herdu destê wê kirine nava destên xwe, ser wêda mêl bû, ewa hate rûyê wî.

Ewa kewgirî bû. Dixwest biaxive, lê gewrî lê ziha bû, te hewzanibû gilî li hev alîyane, dêvda bûne serteşî, wêya dixeniqînin û nahêlin ewa derdê xwe dereveke.

Velî ber dilê wêda hat. Bona wêya ji wê rewşê derxê Velîyê bira ez wêra kirime nas.

Jinikê bi çavên hêsir, bi belengazî rûyê min nihêrî, zû jî serê xwe kire ber xwe. Bi kujê mêzerêva hêsirên ber çavên xwe paqîş kir, dil da ber dilê xwe û bi dengêkî lerizî got:

-Velî lawo, bila mêvan ji efûke, yeke newî hatiye serê min porkura ber dîwaran.

Me hevra ji wê pirsî:

-Çima, çi qewimîye?

Min têderxist vê germa havînê ewa mîna mirovê ta ketî diricife. Kî zane diqewime jinika belengaz wê nexweşîyê ketîye. Lêv li wê hejîyan, dirana kire çeçe-çeç bi awakî ne mir, ne jîyînê got:

-Lawo, eva çend rojin Memoyê min girtine.

-Çima?

-Ewî wê rojê hemû kaxazê xwe anîye daye vê îdara mîlîsayê. Bona...

Kela wê dîsa tijî bû, hêsiran rê nedane hev. Min jî sêrî hetanî pîya ewa mêze kir. Çavên min reşevêhatin û min ew yek tê derxist, wekî dayîka navsere mîna çîyakî ser minda war bûye, hêl bûye, min bi hezar dijewariyava bîna xwe dikişand. Ji me hinekî wêda peykelek hebû, min ew yek derz kir, ku ez jî cîyê xweda bibûme peykelekî. Cudatîya min û wî peykêlî

Ahmedê Hepo -----

her tenê ew bû, di tamar-deremên minra xwîn xilte-xilte dikişîya. Min dîsa dayîk ber çavên xwera derbaz kir. Qerçimekê rûyên wê ez birim derxistime salên zarotîya bi posîde. Em hatibûne nefkirinê. Li Qirqistanê, cîyê em li hêwirandibûn zivistanê sar-şexte bû, havînê germ-germistan bû. Bavê min derê malê bostan reşandibû.

Ewî ew bostan dep-dep (kerdî-kerdî) kiribû, wekî av bê, wana avde. Bavê min hero mer dida destê xwe û diçû ser depanra disekinî, wekî av bê, wana avde. Wê havînê av nehat, bostan jî, jî tîbûna şewitî. Qerçimekên dêm-rûyên vê dayîkê dep-dep bibûn û depên bostanê bavê min kire bîra min.

Wanra av nedikişîya ew şewitîn. Lê çima rewşa vê dayîkê mîna dara zîpik lêdaye, çima şewitîye? Kê ewa usa qelandîye, kelandîye, şewitandîye? Kê hey barê giran daye pişt a wê, wekî ewa hey têke inte-int, nale-nal, zare-zar?!

Rû-dêmên vê dayîka kurd bi destî zordestan, beqî neheqîyên zemîn, dewrê hatine dep-dep kirinê, qestbende tûrê bostanê dilê wê qusandine, wekî pişt a wê kuzbe, çav torreşbe. Zef zelal dihate kivşê, wekî nava wan depên rûyê dayîkêra zare-zar, qîre-qîr, qûje-qûja zarên tî-birçî, pêxas-tezî, nale-nal, ox-ox, ofe-ofa kal-pîran hatîye dor bi dor kirinê. Xofa neyaran, hovîtî-hurutîya wana, rev-beza wê dîtî pişt lê kûz kiribû. Serî lê dihejîya, lêv lê daliqîbûn, her tenê diranekî-duda dêvda parêzgehî dikir.

Derd-kul, êş - ax, daxa salan wêra bibûne barekî giran. Wana ewa serhevda qunculandibû, dûrva, ewa mîna gulokekê dihate kivşê. Ew jî rind dihate mêze kirine, ku ewa ber tavê qemilîye, ber sur-sermê ricifîye, bona parî nan destê xwe dirêjî kesî neke, kefên destên wê qalîk-qalîk bibûn, tilî-pêçîyan pîfîk dabûn. Ewana şedetîya wê yekê didan, wekî dayîkê hey bi keda xweye helalva giranîya jîyanê kişandîye. Lê naha hatîye ber dergekî girtî, tarî, ber kelkê-zindanekê sekinîye.

Vira nêteke lêkolîvanê alman A.F.Şvêygêr Lêrxênfêld (Pirtûka wîye bi navê «Jin», S. Pêtêrbûrg, sala 1885)- kete bîra min. Ew dinivîse: «Jina kurd ji berbangê hetanî êvarê kon da, derva karê dike, zaran xweyî dike, xurek dipêje, çekan paqîş dike, hespa mêrê xweyî hizkirî qeşav dike, gava ew ji nêçîrê bi qismet hatinê, yanê ji şêr bi serfinîyazî vegezinê, torbenda kulîlkan yê ku berêda hûnaye, dike ustuyê kihêlê wî. Jina kurd ser kar dike şinge-şing, ewa bi ruhê xweva şaye. Gava ewa teşîyê dirêse, yanê jî nexş tewnê dixê, kilamên wêye strayî nava hewa paqîşda bela dibin.» Lê naha jina kurd ji van hemûya dûre ji ber ku, welatê wê destê neyaranda dike hewar-gazî. Dujmîn destê wê daye ber rûyê wêya lema jî, ji hêza wê der, kûr û dûre, wekî vî dergê girtî ser xwe û kur da veke. Nişkêva ewa bû çemekî kişîya:

-Lawo, wekî eva welatê mebûya qe ev yek nedihate serê min. Serbarê serda ez zimîn nizamim, têkevime hundur ya dilê xwe rehet kim!

Velî dîsa ji wê pirsî:

-Meta Zeyneb, ne te ne got çi qewimîye?

-Lo metê qurbana tebe, wê rojê Memo anîye hemû kaxazê xwe daye vê kambaxê.

Ewê bi destê xweva îdara mîlîsîyayê da kivşê û paşê dûmayîn da axavtina xwe:

-Ew ji vir derketinê, rêva wî digirin, senetê wî dixwezin. Ew jî dibê, bona qeyd kirinê, min senetên xwe daye filanderê. Naha kesek ji wî bawer nake, ewî girtiye!

Dilê minra hezar nêt hatin derbaz bûn. Ya rebbî. ez çawa destê alîkarîyê dirêjî vê dayîkêkim. Min xwest derxim hinek dirav bidime wê, lê te qey digot ewê nêta min derzêkir û got:

-Velî, lawo, ez ber malê dunê nakebim, çi bixwezin ezê bidim. Bi van destava eva 50-60 salin karkirîyê, qezenc kirîye!

Velî bi lewzekî xemxurî got:

-Meta Zeyneb, naha emê herine hundur, cem mîlîs, ka binê çi dîkin!

Min xwe-xwera got:

«Ê, dîroka kal, dilê min kerî-kerî, pirtî-pirtî bû. Ez li welatekî xerîb pêşberî neheqîkê rû bi rû sekinîbûm. Ez çawa bibûma alîkarê vê dayîkê?»

Nişkêva mîna ronahîkê meselek dilê minra derbaz bû:

«Xwedê yeke, derge hezar».

Em çend gava ji wê dûrketibûn, nizam çawa bû, bawerîkê hundurê minda serê xwe hilbirî, ez careke

Ahmedê Hepo -----

mayîn pašta vegerîm, hatime pêşberî xûşka Zeyneb û gote wê:

-Xûşka Zeyneb, kerema xwe, hetanî em çawa te got, ji wê kambaxê derneyên, meçe!

-Lo, xûşk qurbana tebe, ez ber pîyê te bimirim, ezê kuda herim. Herin bila Xwedê bê hewarîya we.

Em bi awakî dijwar derbazî hundur bûn. Velîyê bira derê odekê vekir kete hundur, ez jî pey wî...

Odêda mîlîsekî hurpizî û keçikeke cîwan rûniştibûn. Wî û Velî dest dane hev, kêf-halê hev pirsîn. Dihate kivşê mîlîs êvarda ya gewir-araq, şerab vexwerîye, te digot, qe şev xew nekirîye. Xîtika poz, gilêza dêv tev-hev bibûn, çav bi şîlaq bû, mîna mirovekî arsimê ketî zû-zû dibênijî.

Velî ez wîra kirime nas, menîya hatina me wîra qal kir.

Mîlîs destpê kir pirs ser pirs da min:

-Hûn ji ku hatine? Bona çi hatine? Kingê hatine? Hûnê çend roja li bajarê me bimînin?

Min bi sebîr bersiva hemû pirsên wî da. Paşê dîsa karnîyarî min bû:

-Kerema xwe pasport, karşandinok-komandîrovkayê, palpišta xwe bidin.

Min dest avîte çeltê destê xwe û nasname-pasporta xizmetkarîyê ya ji alîyê Wezîrîya karê der, ya rêspûblîka Azerbaycanêda dayî, palpišta Niştewarê rêspûblîka Azerbaycanê, evraqê karşandinokê, palpišta tîlêradiyoya dewletê, ya Rêspûblîka Azerbaycanê, wekî ez rêdaktorê sereke, yê bernama zimanê Kurdi-

Ahmedê Hepo -----

me, palpiştên wekî ez-Endamê Yekîtiya Nivîskarê
Azerbaycanême, Endamê Yekîtiya Jurnalistên Rê-
pûblika Azerbaycanême, derxist danî ser pêşxwîna wî.

Ewî yeko-yeko li van evraqa nihêrî û ber xweda
vebişirî. Paşê ewî dexilê pêşxwîna xwe kişand, mor
hilda û berbirî keçika berdesta xwe bû:

-Dirav bistîne, çêkê binivîse, ez jî kaxazê
«Gostêvoyê» mor kim.

Velîyê bira nizam çend rûbil (manat) dirêjî keçikê
kir.

Mîlîs «Gostêvoy» dirêjî min kir û bi vebîşirî got:

-Ûvajayê moy pîsatêl (nivîskarê birêz), jî me
nexeyîde qanûn awaye.

Êmekî ker bû, cake dûmayîn da axavtina xwe:

-Dibe we bihîstîye têrorîsta bajarê meda çi kirine?

-Belê, -min bersiva wî da, -lê ez ser tiştêkî, ser
pirsekê ecêb mame.

-Keremkin, bêjin, ew çiye?

-Ji Azerbaycanê hetanî bajarê we-Krasnodarê rêda
25-30 cara avtobûsa me dane xayîkirinê, em jî
mêzekarîyê, kontrolîyê didane derbaz kirinê. Ger
tixûb awa tê parastinê, lê ev têrorîstana çawa tîn û ber
pozê we cî-wara didine teqandinê? Lê ew kesê ku bi
xwe tê ber derê we, hûn di nava wanda têrorîsta
digerin.

Ji vê pîrsa min ew hinekî soro-moro bû, çirikekê
zûr ma rûyê min nihêrî. Mîna xwendevanê nezan
ziman hev alîya û giran-giran kelimî:

-Welatê me-Rûsîya welatekî mezine, hezar-hezar rê-dirbên wê hene. Ya dinê em nava hatîyada têrorîsta nagerin. Lê qanûn dimîne qanûn.

-Bîborîne, maqûl mîlîs, ez wê nêta wera ne qayîlim. Ji ber ku, hezar-hezar jî parêzgeh hene. Pîrs ne di wêdaye! Mêzîna dunyayê rast nayê kişandin. Vî zemanê meda heqî ji destê neheqîyê direve. Lema jî dunya bûye gola xwînê, lê mirovayê hê xwe ker kirîye.

Mîlîs bi hewaskarî guh dida min. Lê min dest avîte evraqên xwe, hildim herim, ewî nehîşt û got:

-Tê kîvşê hûn mirovekî hewaskarin, rûnên em hinekî jî guh bidine we.

-Maqûl mîlîs, derva êpêce mirovên bêgav dor bi dor sekinîne, wekî bêne bal we, bona serê wanî neêşîyayî, neyê êşandinê. Ez naxwezim zêde rûnê, naxwezim gunê wan têkme ustûyê xwe.

Ew jî cîyê xwe rabû, destên xwe hevxişt, kire pîr-qe-pîr-q kenîya û berê xwe da Velîyê bira:

-Dorogoy Valî(Velîyê ezîz), ew rast dibêje. Ezê ji kar seheta 19⁰⁰ derêm. Tu mêvanê xwe hilde were ber filan kafêyê. Metirse îcar mêvandarîyê ezê bidim. Emê li wir nêtên xwe bidomînin.

-Sêrgêy Pavlovîç,-hinekî bi kin min berê xwe da wî,- hema vî serîda wera bêjim, ezê tev we nîn buxum, lê stekanê li îstekana we herda jî naxim.

Min destê xwe dirêjî wî kir û xwest ji bal wî derêm, herim ewî pêşbirî da min.

Ahmedê Hepo -----

-Dorogoy gost (mêvanê birêz)-got, -çima usa bi xeyîdî dibêjî? Me çi kir, çi got, wekî dilê we ket?

-We qet tiştekî usa nekir, ku ez ji we bixeyîdim. Ez ji derva bi xeyîd, bi posîde hatime bal we!

-Çima, çi bûye!

Min rewşa Zeynebê wîra qal kir. Ew hinekî kete mitala û berbirî min bû:

-Navê kurê pîrê Memoye.

-Belê!

Ewî berê xwe da Velî:

-Velî, tuyê bibî kefilê Memo?

-Erê, bi serê xweva.

Sêrgêy Pavlovîç dest avîte nava kaxazên dexilê, dirûvek (form), du rifekê bi ser nivîsî: «Porûçîtêl» (kefil) derxist û bi Velî da navandinê û got:

-Ezê virda nav, paşnavê te, yê Memo binivîsim, wekî te Memo hildaye kefil. Dema pêwîstbe tuyê wî bînî milîsîyayê.

-Ser sera, ser çava,-Velî bi şabûn bersîva wî da, - emê bê sebir hîvîya webin.

Sêrgêy Pavlovîç ji cîyê xwe rabû destê min girt, kire kefa destê xwe:

-Dorogoy gost, -bi dengêkî hukum got, -ez hîvî dikim ji vir bi beşer xweş here, eva yek. Ya duda, ez gîlî didim, hûn êvarê warêne cîyê dibêjim û hêjaya çi dibe bila bibe,ezê Memo jî xwera bînîme kafê. Derbarê wîda emê wira fire biaxivin.

Me herduya jî wîra bi dil got:

-Spas!

Ahmedê Hepo -----

Me evraqên min hildan û ji wir derketin.

Min derva ji Velî pirsî:

-Te çima gilî da? Te bona xatirê Memo gilî da?

-Mamoste, min bona du sedema gilî da. Ya ye-kê, bila ew bizanibe nava me kurdanda yên mîna we hene. Ya duda, belê, bona Memo, ya sisîya emê rûnên çawa hûn dibên yeke gewir (araq) bidinê, bila vexwe. Beqî wê araqê ezê şuxulê çend kurdan çareserkim.

Eva ne cara yekeme, wekî usa nebûya, îro ji dorê der em bernedidane bal wî, him jî pirsra Memo ne dihate safîkirinê.

Min qe dengê xwe nekir, ketime mitala: «Eva jî awekî rewşa zemîne, gotî bikaribî nava wêra derbazbî. Ê, jîyan ne ava zelale, hildî vexweyî».

Em çend gava ji îdara mîlîsîyayê dûrketibûn, me dûrva didît xûşka Zeynebê destên xwe daye piş xwe û çawa bin barekî giranda virda, wêda diçe, tê. Tê hew dizanibû ewê tişteki pirr hêja unda kirîye lê digere, yanê jî dixweze cîkî bibîne rûnê û barê ku, neyarên gelê wê bi salan dane pişta wê dayne erdê.

Lê kesek tune bû ewa bida serwext kirinê:

-Hey-hey, hey-way, dayîkê, çiqasî bigerî tu li vira tişteki nabînî, ne jî tuyê cîkî usa bibînî hêmin rûnêyî û ji barê ku bi salanva neyarê gelê te daye pişta te, jê azabî! Ew cî-war tenê Kurdistanê...

Hindik mabû em nêzikî wê bin, berê wê kete me. Te tirê wê deqîqê ewa bû bûkekê û bû şinge-şinga wê, bi gavên şidîyayîva ber bi me hat.

Ahmedê Hepo -----

Velî dîsa ewa hemêz kir û bi şabûnekê mezin gotê wê:

-Meta Zeyneb, çavên te ronbe. Ahmedê Hepo kurê te daye aza kirinê.

Ewa ji nava milê Velî derket, dest ustuyê minra bir û girîya, bi hêsirên çava berbirî me bû:

-Ez heyrana we bibim, de bêjin, ezê kîngê Memoyê xwe bibînim?

Ez ber dilê wêda hatim:

-Qe metirse, tiştekî bi tirs tune. Were maşînê siyarbe, em te bibine mala we. Xêr-xweşî emê êvarê Memo bîne mal.

Mîlîs gilî da. Yek jî rind bizanbe, ez vira kesî nas nakim, mêvanîm beqî vî xortê êgin, xêrxaz, kurdhiz, zimanê min vebû min mîlîsra çend gilî gotin. Ewî jî Velî nasnekira gilî nedida.

Belengaza Zeynebê wê weşê qe nizanibû çi bike, çi bêje.

Me ewa maşînê kir, rêke dirêj çûn, gihîştine mala wê. Derê malê peya kir û gilî da, wekî emê bi Memora vegerin...

Ewa û çend malên kurdan li perê bajêr, xanîyên bê pergaldan diman.

Paşta veşîrinê, rêva Velîyê bira ji min pirsî:

-Çima ketîyî mitala? Çi bûye?

-Velî can, ez jîyana xwe da ji tiştekî hey tirsîyame. Ew jî ew bûye, ez bawarîya xwe unda nekim. Ez ditirsim ew mîlîs me bixapîne, êvarê Memo xwera

Ahmedê Hepo -----

neyne. Xûşka Zeynebê ji her tiştî bawariya xwe undake. Ew jî derdekî girane.

-Na, apê Ahmed, xêr -xweşî emê êvarê zêde şabin. Diqewime te tê dernexist, min bi dest-çavan Sêrgêy da serwextkirinê, Memo bîne, ezê navtilîya bidime te.

Ez him şabûm, him bi pirçûk bûm. Paşê jî meseleke gel kete bîra min:

-«Tu ku çuyî derekê, te nihêrî gişkan çavekî xwe girtiye, tu jî bigire».

Êvara bajarê Krasnodarê, bi gorîya min, daha bedewe. Li hemû kuçe, kolan, rê-dirban ronahîyê birq vedida. Wêra tevayî paqîşî jî dihate ber çavan.

Rast sehata 19⁰⁰ Velîyê bira ber kafêkê maşîne da sekinandinê.

-Apê Ahmed, -ewî berê xwe da min, -kerema xwe peyabin. Ev kafêya Sêrgêy Pavlovîç hizkiriye.

Ew kafê ji çend xanabûn. Em çavekî wêda, cuda rûniştin. Her deqîqe bona min dibûne mêkut serê min diket. Ez hey heyra wê yekêda bûm, gelo mayorê tenê bê, yanê...

Ez ditirsîyam zêde navê Memo bikişînim. Çend deqîqe derbazbûn Sêrgêy Pavlovîç qure-qure derî vekir hat, pêşîyê ez hemêz kirim, paşê Velîyê bira. Hema pey wîra keçika xizmetkar sinîyêda şûşe araq, du zirîyê tîrşînê cêh-cêhê, hinek nan, sê rûmke-badîn anî danî ser destexanê -pêşxwînê, ewê xast paşta vegere Velîyê bira nehîşt û bi wê navê hinek xurek-xwerina da nivîsarê. Mayor jî serda zêde kir:

-Delalê, badînekê jî bîne.

Deh-panzdeh deqîqa şûnda destexana me bi xwerin û vexwerinanva rewş bû.

Ez, hema mayor derî vekir tenê ketinê hundur, tevhev bûm. Min ew dunya anî ber çavan. Lê gava ewî hurpuzê kurê hurpuza xizmetkarêra got, wekî badînekê jî bîne, min dilê xwera derbaz kir, zûtirekê Memoyê jî bê.

Zêna min ez nexapandim. Ez hê nava wê armancêda bûm derî vebû, xortekî bejin bilindî, sîmêl reş, dêmî qemer kete hundur. Derbêra tê derxist ew Memoye. Min Velî wêda devda û Memo hemêz kir.

-Memo, lawo, -qe tu çawanî, -min jî wî pirsî.

-Pakim, apo.

Wî Velî jî kêf-hewalê hev pirsîn û ez wîra kirime nas.

Em rûniştin. Velî wê deqîqê her çar badîn tijî araq kir.

Sêrgêy Pavlovîç badîna araq tijî, ya ber xwe hilda, li badînê destê me xist û kêlimî:

-Bîborînî ezê saxîkê bêjim.

-Keremkin, -me herduya hevra anî ser zara.

Ewî badîna xwe nêzîkî pozê xwe kir, bîn kir û dûmayîn da axavtina xwe:

-Warên em vê badînê eşqa mêvanê delal, Axmêd Gapoyêvîç vexwin! Vê sibê gava ewî çend evraqên xwe dane min, min nihêrî û çawa dibên, şabûm. Ez eva sê salan zêdetire vî karîda dixebitim, eva kurdê yekemîne ewqas evraqê wî hene, him jî gişk bi qanûn, cî bi cî. Ya duda nêtên wî xweşa min hat.

Ahmedê Hepo -----

Ewî awa got û rabû araqa badînêda kişand serê xwe. Velîyê bira jî badîna xwe hilbirî û kêlimî:

-Sêrgêyê delal, bila ser gilî-gotinê tebe.

Ewî jî vexwar.

Îcar çawa dibên dor ya min bû. Min badîna xwe, badîna destê Memo xist û got :

-Ez dora xwe didime Memo.

Memo rabû ser pîya û bi dengê şermoke karnîyarî me bû:

-Biborînin min tu car ne araq, ne şerab venexwerîye. Ez gellekî hîvî dikim bona vexwarinê zorê nedine min.

Çavên mayor girbûn, çawa dibên, dudu bûne çar. Dest avîte şûşa araqê badîna xwe tijî kir, bi destê dinêva ustîyê Memo girt, ber bi xwe kişand, hate rûyê wî.

-Heyrana kurên xîret bim, naha zarên 14 salî serxweşîyê dîkin.

-Maqûl mayor,-min berê xwe da wî, -lê mirov çawa qêmîşî lawê awa dîke, digire dîke kelê.

Mayor ser minda vegerî û got:

-Cara ewlîn ew negirtine, ew dane xayîkirinê, cara duda gune ne wîdaye, ne milîsandaye. Bihêlin em buxun, vexwin paşê emê wê pirsê safîkin.

Dilgir bibûm,, dixwest derbarê xweyîkirina Memoda her tiştî bizanibim, min dît mayor him birçîye, him dixweze vexwe. Min badîn da destê xwe, rabûme ser pîya û raste, rast berê xwe da mayor:

Ahmedê Hepo -----

-Îcar dor, dora mine. Hivî dikim rind guh bidine min.

Hevalê mîlîs, hûn zanin pirs di çidaye? Ez sedî sed bawerim ew kurdên hatine bal we û çûne, û yên ku, wê ji vir hada bêne îdara we, nava wanda ji min hiştir, ji min bi jîr û zane pirr bûne.

Eva sî salî zêdetire ez bajarê Bakûyêda dijîm, îdarên nav bilindda kar kirîye û îro jî dişuxulim.

Biborînin ezê minakekê bikişînim û nêta xwe ser hevda bînim.

Êmekê derbazbe hûnê rabin herine mala xwe. Xwedê neke, tu gihîştinê ber derê xwe, binihêrî jin-zarên te dervanin, derê te jî morkirîye. Çend sawkar-boyavîk, yanê têrorîst, çawa navdikin, navkin destê wanada çek û wera bêjin:

-Destên jin-zarên xwe bigire îşev ji Krasnodarê derkebe! Yanê na, emê ber çavên te sosreteke mezin bînine serê te û malbeta te!

Paşê bigihîjine te, te bişêlînin, qe tu bi xwe, xwe nas nekî?

Ewê jî bêjim kuda herî, kesek gazinê te nenihêre! Naha bêjin binihêrim, hûnê çi bikin? Dîsa eferîm wan kurdanra, wekî ji wê zulm, zordestîya boyavîkên ermenîya xilas bûn. Çend hezar kurd hatine parwelatê Krasnodarê, hinek çûne Azerbay-canê, Qazaxistanê û cîyên mayîn.

Sêrgêy Pavlovîç ji van gotinên min xwe şaş kir, te hew dizanibû rastî jî boyavîka ser wî birîye.

Bîstekê şûnda kêlimî:

Ahmedê Hepo -----

-Welleh, heta naha min awa nizanibû. Ji vir hada ezê Kurdanra rûmetê bikim.

-Sêrgêy Pavlovîç, zef spas. Lê pirs ne tenê ser Kurdane. Naha li dunyayê şere-dewe-doze, reve-beze, têrorîstîye, koçberîye. Alîyê dinêda jî dibên-dêموکراتîyaye.

Çekên mirovkuştinê, gelqirîyê, komkujîyê ki-lûr-kilûrin. Wekî awa bidome ditirsim vê sedsalîyêra bêjin : «Sedsalîya hovîtiyê». Lê ez wê jî bawerim hişê mirovan ser her tiştîraye. Ewê rojekê tiliya xwe ser dêموکراتîya îro da bihejîne, serê xwe hilbirîne, dêموکراتîya heyîra şerkarîyê bike, dunê nûhke û dêموکراتîke usaye nûh bîne gerdûnê, wekî nava wêda durûtî, derewî, mixenetî, xapandin, sîyaseta qilêr tunebe. Destekîva du zebeşa negirin.

-Ez seranser tera qayîlim.

Pey wêra destê xwe da ser girika milê min û pirsî:

-Minra bêje binêmo çima qe cî-warê Kurdan, welatên wan tunebûyê?

-Çima tunebûye. Ew axa ku, îro Kurd ser dijîn hema dewra hêne-hên da ya Kurdan bûye. Lê yên îro hukumdariyê li ser kurdan dikan, ew koçber bûne, ji cîyên mayîn hatine. Eva 500 salî zêdetire, wekî axa Kurdan-Kurdistana nava dewletada-nava Tirkîyayê, Îranê, Îraqê û Sûrîyêda beş-beş, kerî-kerî, par-par bûye.

-Erê min kê-m-zêde derbarê Kurdanda xwendîye, mixabil carna em nakebine xemxurîya tu kesî.

Ahmedê Hepo -----

-Naha dewran bi carekêva hatiye guhastinê. Mirov bi xwe bûye neyarê mirovan. Hêjaya mirovan ya heywana erzantir bûye.

-Na usa jî nîne, lê gotina teda heqî heye.

-Sêrgêy Pavlovîç, eva çend salin ez bernama «Mîr jîvotnî» («Dunya heywana») mêze dikim. Bona heywana biparêzin dewlatan qanûn derxistine, înstîtût hene, bi ulmî pirsar wanava mijûlin. Pey heywana, teyr-tûya dikebin digerin, bê dirav, bê hêja dû-derman dikin, nîşana dikine piyê wan, ustûyê wan, guhê wan.

Çawa dibên, wana hildidine ber jimarê. Mirov tê ber îdarên we, ber yên hukûmetê, wekî hîvî dikim min jî hilde ber berisandinê, herim xwera karekî bikim, serê zarên xwe xweyîkim, hûn hezar menîya bi wan digirin: Çima hatine? Ji ku hatî? Here ji cîyê jîyanêyî berê kaxazekî-evraqekî bîne, wekî tu rastî li filanderê jîyî? Her tişt hebe, rastbe dîsa wekîlê hukûmetê, mirovên organêda kar kirî, hêdîka wî kaşî odeke tarî dike bertilîyan distîne, paşê evraqê pêwîst tene morkirinê.

Bertilî stendin jî di vê dewra meda bûye qezî-yake pirr mezin. Naha hûn bi xwe bêjin kurd dikare vegere cîyê berê wera evraqekê bîne? Yek jî kurd çiva here?

-Ê, ez jî kurdan rind nas dikim-Sêrgêy Pavlovîç got,-meseleke gelê rûs bîr anî: «Kûrdi nê mokraya kûrîtsa» (wetaya vê meselê awaye: Kurd ne mirîşka şile, ne mirîşka melisîye, ne bêgavê, ne mirovên tişt pênebûyîne, ne bûma korin).

Ahmedê Hepo -----

-Belê, kurd şêre, pilinge. Şêr, piling xwînê digerin, kurd heqîyê, rastîyê, azayê.

Hinekî seqirtîyê domand. Min ew teriband:

-Sêrgêy Pavlovîç, helbestvanekî meyî navdar Cîgerxwîn helbesta xweye bi navê «Em û gur»-da gotîye:

Ey destebirakê gur, hûn jî weke me mêrin,
Lê hûn gamboxene, hevalê piling û şêrin.

Min vegerî ew herdu rêzana bi rûsî wîra wergerand, daxweza helbestvan wîra şirove kir.

Vê weşê wîra têlêxistin. Ew ji berîka xwe têl-mobîla xwe derxist da ber guhê xwe û axivî.

Careke dinê têl kire berîya xwe û got:

-Lawikno, jina mine têlê xistîye. Dibê, hatinê nîn bistîne, bona sibê, taştê, nan tune.

-Erê, Sêrgêy Pavlovîç, -ez rabûme ser pê û min berê xwe da wî:

-Îdî derenge. Xwedê bike hemû mêrên dunyayê êvarê çûnê malên xwe, diravên wan hebe û malbeta xwera nîn bibe.

-Ahmedê ezîz, te rind got. Ev gilîyên teyê timê bîra min da bimînin. Lê jîyan barekî girane, sivikaya wê nabe qismetê her kesî.

-Belê, Sêrgêy Pavlovîç, usane. Xwezila hemû mirovên dunyayê, her kes tenê derbarê xweda mitale nekira. A, ew barê giranî ku, hûn dibêjin, wê sivik bûya.

-Hûn derbarê dewreke usa da dibêjin, ya ku ne hebûye, ne jî wê hebe! Naha bêne ser pirsê Memo. Memo sala 1987 li Ermenîstanê dibistana deha kuta kirîye û ew birine eskerîyê. Wan sala Yekîtîya Sovêtê bû. Memo dişînine vira-Krasnodarêda eskerîyê dike. Ew rind jî eskerîyê dikişînê, bona emelîyateke eskerîyê ew tê rewakirin.

Eskerîyê sala 1999 xitim dike û nikare vegere Ermenîstanê. Vira Krasnodarêda dimîne û ew nikare têkeve qeyd kirina nasnamê. Nasnama wî li Ermenîstanê bû. Ji vir hey dinivîsin, wekî vaykomat -beşa eskerîyê ya wira, ji ku, ew şandine eskerîyê, nasnamêya wî bişîn, naşînin. Çar sala zêdetir wede derbaz bûnê şûnda Memo nasnamê xwe ji Ermenîstanê distîne. Çawa, nizamim? Nasnamê, him evraqê eskerîyê dide îdara me, beşa duda. Ji îdara me derketinê mîlîs rêva wî digirin, evraqê wî dipirisin. Eyan dibe tiştekî wî tune. Wî tînin xweyî dîkin, alîyê dinêda ew pirs dertê holê, wekî nasnamêda paşnavê wî Kaloyêve, lê evraqê eskerîyêda Kaboyêv hatîye nivîsarê.

Min îro, pey wera serokê pareskerîya wî qulix kirîra axivîye, wana got, ew şaşîya wane. Velî, ez Memo dispêrme te, hetanî evraqê wî rast kim. Ezê zûtirekê tera tîlêxim, Memo jî hilde ware îdarê.

Weşek derbaz bû, ewî destê xwe dirêjî me kir, ku xatirê xwe bixwezê here, dîsa kelimî:

-Jîzn-êto borba!(Jîyan-ew têkoşîne).

Ahmedê Hepo -----

Me xatirê xwe ji hev xwest, ew çû. Mayor çûnê şûnda em daha serbest bûn. Ez, Velî û Memoyê bira rûniştin, êpêcekî hevra axivîn.

Memo lez diket here mal û gote me:

-Welleh min usa bîra dayîka xwe kirîye!

-Memo can, -min bi hesretîke mezinva gotê,-ca bêje binê te çawa nasnama xwe ji Ermenîstanê stendîye? Tu çûbûyî wira?

-Na, apê Ahmed. Vira Krasnodarê gellek ermenî ji hene. Ermenîkî ji nehîya Zengîbasarê vira karê dike. Min ji wî hîvîkir, ew çûnê mala xwe, here ji nasnamedarê nehîyê nasnama min bistîne bîne.

Ewî jî anî bû.

-Lê wana çawa qanûn teribandîye? Nasnama yekî, dane destê yekî mayîn?

-Ê apê Ahmed,-Velî kenîya got,-naha çi qanûn. Ermenîya bi hezaranva nasnamên me şewitandin, bila ew jî bibe hezar yek.

Naha parwelatê Krasnodarêda ewqas kurd hene, wekî evraqên wan, nasnamên wan tunenin. Rûyê wê yekêda nikarin karekî kêrhatîva mijûlbin. Hinek nikarin ji mala xwe derên.

Ji van gilîyên Velîyê hizkirî aloşeke germ ez hildam. Ne ewe bigirîyî, ne ewe bikenî?

De, fermo, binihêrin çawa girî-kenê me tev-hev bûye. Eva çar-pênc sale zilamekî mîna vî zilamî mal-da rûniştîye. Xîret wî dixenîqîne, dixweze here karekî, qe na, parî nan qezencke, wî digirin, dibên: - Tu qe ne tu kesî ! Navê te, paşnavê te, cîyê jîyana te

Ahmedê Hepo -----

tune, wekî usane tu bi xwe tunenî? Tu, tu nînî, tu sîya rêyî, hatî-çûyî ser tera derbaz dibe! Welleh, billeh, hezar carî sond buxum, bona tu, bibî tu, welat, welat, dîsa welat pêwîste!

Em ker-lal rabûn maşînê sîyar bûn, wekî destê ewled bigihîne dê.

Rêva Velîye êgin gote min:

-Apê Ahmed, em Memo dayînine mala wan, zû vegerin, sibê dewata pismamekî meye.

-Bila, Velîyê mêrxas.

Ew kenîya.

X X X

Sibeke geş û xweş bû. Roja havînê dest bi germaya xwe kiribû. Kuça mala Êsivê camêrra maşîne kêr derbaz dibûn. Di nava wê seqitriyêda dengê çivîkan, qazên malan dihate bihîstinê.

Me taştê kiribû û em amade bûn rêkevin. Îro tevî malbeta Êsivê Evas emê biçûna dewata birazîyê wî. Digotin gundê, ku Qulîyê Evas lê dijî, weke 120-130 km dûrî Krasnodarê bû.

Du maşîne tijî mirov em rêketin. Yek Keremê Êsiv, yek Velîyê Sirafil dajot. Ez maşîna Keremê Êsiv da rûniştibûm.

Ewî maşîne rîya fire, ya rastra şehetê 100 km zêdetir dajot.

Îro ez kêfxweşibûm. Him bin şabûna bandora berdana Memoda, him bin rasthatina şeva

derbazzbûyîda bûm, him jî şabûm, wekî ezê li dewatê rastî gellek mirovên nas, ne nasan bêm, him jî kabinê dewatê çawa derbazbe?

Ji du sehata hinekî kêmtir em rîya asfaltêra çûn. Hinda gundekî devî rêda avtoajoyê me berê maşînê da alîyê rastê û em ketine nava gund. Min hîvî kir avtoyê hêdî bajo, dixwest rewşa gund rind bibînim. Xwedê ji wî razîbe cîkî, duda sekinî.

-Dibên, gundê şên, gundê ava ji dûrva kivşe.

Min ev metelok ber xweda anî ser zara. Lê Ûsivê bira dûmayîn da nêta min:

-Lê gundê xirab ser gunda bela-bela dibe.

-Belê, usane.

Dîsa em rê ketin.

Mirovan wê deqîqê tê derdixist gund gundekî bi şêne. Avayî yek ta, du ta bûn. Ew bi çarmedoranva hatibûne wergirtinê, lêlafkên ser hevra, ber hevra çûyî rewşeke nebîniyayî dida der-dora. Bîna fêkî û rezên cuda-cuda davîte pozê mirovan. Darên sêvan bê jimar bûn. Çiqilên wan ji çarmedoran derketibûn û li kuçê pêda-pêda erd bi sêv bûn.

-Tê kivşê, -ez karnîyarî Ûsivê Evas bûm,-gund gundekî mezine. Dewlemende, gelo çend malên kurdan vir cî-war bûne?

-Belê, gund weke 500 malîye. Dewlemende. Weke 150 malên kurdan vira dijîn.

Hema vê gavê dengê zurnê qube-qube, pêl, bi pêl li me tesele bû. Min şabûna xwe da der:

-Ev dengê zurna Sîyabendê Xelîle.

Ahmedê Hepo -----

-Erê, kek Ahmed, -Ûsivê Evas bersîv da, -tu lap ecêbî, te kura zanibû ew Sîyabende zurnê dixê?

-Welleh, nişkêva nuqutî dilê min.

Sewt, qam, awaza ku naha Sîyabendê Xelîl lêdida ez birim derxistime salê 1960-î. Wan salan min Ermenîstanê-Êrevanê înstîtûtêda dixwend. Ez odeke biçûkda bi kirê dimam. Usa minra hevhatibû ez cîranê Xelîlê bavê Sîyabend bûm. Zû-zû diçûme mala wî. Min înstîtût xilaz kirinê şûnda em daha gellekî hevra hatine girêdanê. Ez rêdaksîya rojnama «Rya teze»-da dixebitîm, ew jî radîoya bernama kurdîra hevkarî dikir. Gellek cara ez û dengbêj, helbestvan Mecîdê Sulêman diçûne mala wî. Xelîlê Evdile awaz, miqam lêdida, ew hevdihanîn, Mecîdê Sulêman helbest dinivîsî, diefrand, min jî gilî-gotin rast dikirin. Bi vî awayî, bi miqamên Xelîlê Evdile, ser helbestên Mecîdê Sulêman êpêce kilam-stran hatine xuliqadinê û Êrêvanê, radîoya beşa kurdîda hatine dayînê, êfir xemilandin. Rehma xwedê li Xelîlê Evdilebe.

Vira min xwe ker kir. Lê bîranînên reş-sipî ketine pêşîya min ez birim derxistime kûraya salan, hêjaya sazbandê tilî-pêçîyê bi mûmanî:

«Xelîlê Evdile, zurne, mey, bilûr, fîq lêdayîkî bêhimber bû. Ew awazzan, awazkar, efrandarê sazbandîyê bû».

... Sala 1970 min barkire bajarê Bakûyê. Me kêma hev didît. Du sal, sê sal carekê. Lê sala 1988-a pîrsa Qerebaxa Çîya derketinê holê ermenîyan bere Kurdên musulman jî da. Xelîlê Evdile di rewşeke

Ahmedê Hepo -----

xirabda hat li Bakûyêda cî-war bû. Me dîsa dostî-biratîya xwe domand. Lê ew giran nexweş ket û sala 1991 çû ser dîlovanîya xwe.

Wê salê min gotareke bi navê «Nexşê dor bi reş» derbarê Xelîlê Evdileda nivîsî û rojnameya «Sibe»-yêda, ya ku li Qazaxistanê ronahî didît da weşandinê. Çend rêz ji wê gotarê: «... Hêdî-hêdî nav-dengê wî, daha rast dengê sazbandî-zurna wî gihîşte hêlanê bilind. Îdî seba Xelîl gellek cara xwedanê şayîyê şayîya xwe paştta dixistin. Wana dixwest, wekî li dewata ewledê wan tenê Xelîlê Evdile sazbandîyê lê bike. Lê Xelîlê Evdile îro vî gundî dewat derbaz dikir, sibê gundekî dinê. Xênî ji Ermenîstanê dengê sazbandîya wî ji komelan Azerbaycanê, Gurcistanê, Qazaxistanê û ji cîyên mayîn dihat.

... Em bi xwe bûne şehedê çendî-çend dewatê wî derbazkirî. Xelîl miqam lêxistinê, te tilîyê wî nihêrînê, te hew zanibû wana mîna evîndaran hevra dikirine piçe-piç, qal dikirin. Belê, wedê îdî govend dihate teribandînê, ewî bi çavên xweye girva çav dikire diholvan û te qey digot, dibêje:

-Xorto, hazirbe, emê serê hespê buguherin.

Derbêra miqam dihate guhastinê.

...Van roja ev nexş-nîgarê miqamên kurdaye, ku Xelîlê Evdile xemilandibû, nitirandibû reş girêda. Xelîl bû mêvanê 50-î salê zivistana vê dunya ronahî».

Dîsa nêtên min hespên bobelîskê, birûskê sîyar bûn, ser salên nefikirina kurdan, aqara Ermenîstanê, Qirqiztanê Azerbaycanêra derbaz kir û du sazbandên

Ahmedê Hepo -----
mayîne hêleye hêja anîne bîra min. Ez îdî 12-13
salibûm.

Salên nefiyêda em avana Qorqandaşêda diman. Ew
quntara çiyê, nava du newalada hatibû cî-war kirinê.

Berjêr derdiketî rastê, hevraz çiya û daristan bû.
Fêza malên me kurdan weke 100-malbetên mirtiban
hatibûne cî-warkirinê. Ewana jî sala 1937 ser kurdan
hatibûne nefîkirinê.

Ew mirtibên kurdan bûn û biçûkan, hetanî mezina
ji me rintir kurdî diaxivîn. Hê zarotîyêda gilîkî wan,
gotineke wan bîra mînda maye. Yekî ku, yekîra tiştek
digot, paşê dipirsî:

-Tu ketî sêrî? Yanê ku, te fem kir, kete serê te.

Ez him zarotîyêda, him cîwantîyêda gellek caran
bûme şhedê zurne, mey, tulum lêdana Evdileyê
Mirtib, şayî-dewat derbaz kirina wî. Dihol lêdayê wî
ji mirtibû.

Evdileyê Mirtib bêjimar qam-miqamên kurdî
lêdida. Dema yekî digot, hîvî dikir:

-Evdile bira, filan miqamî lêde.

Lê govend girtîya govend teribandinê, ewî zurne ji
ser lêvên xwe hilnedida, dikete pêşîya wan,
dreqîşîya, nîşanî wan dida, wekî çawa bireqîsin. Wîra
jî digotin: «Evdileyê Mirtib gula govendêye». Îro jî
ez ser wê nêtême, wekî kesekî mîna wî ji govendê
serederî dernedixist. Her miqamek, govendek-reqa-
sek bû.

Mirtibara girêdayî qewimandineke mayîn qe bîra
min naçe.

Sala 1947-a bi birîyara Stalîn destûr dan, ji kurdan kî dixweze bila vegere cî-warên xweye berê.

Kîjan malbetê hinekî rewşa wan pak-qenc bû, bar kirin, berê xwe dane Kafkazê.

Êpêce malbetên kurdan û mirtiban bi xwestina xwe ji cî-warên nefîkirî paşta vegeirîn Kafkazê. Malbeta Evdileyê zurne lêdayî jî tevî wan.

Vira pirs dertê holê, le çima Ermenîstanê nehîşt em vegeirîne cî-warên xwe? Ji ber ku, nava wan deh sala da Ermenîstanê ji Sûrîyayê bi sedan malbetên ermenîya anîbûn û wan gundên kurdanda dabûne edilandinê.

Pêwîste ewê jî bêjim mirtibên, ku me kurdanra hatibûne nefikirinê, ewana ji nehîyên Azerbaycanê ji Yêvlax û Qazaxê hatibûne nefikirinê. Ewana her kes çûne cîyên xwe.

Malbeta me, qewm-pismamên me li nehîya Yêvlaxê û Kasim-Îsmayîlovê cî-war kirin. Malbeta Evdileyê Mirtib jî bajarê Yêvlaxêda ma.

Min vira mekteba navînda dixwend. Sala 1950 bû.

Rojekê Yêvlax hevket, wekî mêrekî mirtib, mirtiban bi xwe, ro nava royê, di kuçêda kuştine. Bi kurt bêjim-mêrekî mirtib girtin. Çendekê şûnda xwedanê mirovê mirî û mirtibên dinê, biçûk û mezin, beravî derê îdara mîlîsayê, prokûrortîyê bûn, wekî mêrê me ewî girtî ne kuştîye, lê yekî dinê kuştîye. Sê rojan şev-ro ewana ji derê mîlîsayê, organên mayîn dûr neketin. Belê, ew mêr dane berdanê, îcar jî yekî dinê dane girtinê.

Hevtêk, dudu durbaz bû dîsa hemû mirtib berav ber derê mîlisayê û organên cî bûn, na yê girtî merivê me ne kuştîye, lê filankesê kuştîye.

Çend rojan ew qal-şer çû.

Îcar jî ew mirtib berdan, yekî dinê dane girtinê. Çendek derbaz bû, wana dîsa ew hêl-kirinên xwe wekilandin. Rast salekê ev yek hate wekilandinê. Nava salekêda çend mirtib hatine girtinê, hatine berdanê. Pey salekêra mirtiban ser navê Stalîn erîzedew nivîsîn û du-sê mirovan berê xwe dane Moskvayê.

Vê carê jî dewa wan ew bû, wekî hevalê Stalîn, mirovê me bi ecelê xwe mirîye. Lê mîlîsîya, prokûrortûra qest dibên hinekên me ew kuştîye, meremê wan ewe, ku ji me bertilîya-dirava bistînin.

Em hîvî dîkin ji Moskvayê mêzekara-komîsyayê bişînin, bila bên, binihêrin mirîyê me bi çi derbê mirîye?...

Em we didine bawerkirinê, ew bi ecelê xwe mirîye. Ger usa nebe me dîsa bidine nefîkirinê!

Rojekê jî li Yêvlaxê bû hewêrze, wekî ji Moskvayê, Bakûyê deste komîsîya hatîye gazinê mirtiban nihêrîye û ser ecêbeke mezin vekirine.

Komîsîya hatî tevî mirtiban, xwedanê mirî, çûne merzel, tirba mirtibê mirî kolanê, vekirinê, nihêrine laş tune. Naha Moskva û Bakû hevketîye.

Mirtib dibên, ku hukumeta cî, mîlîsîyayê, prokûrortûra Yêvlaxê pêşta zanibûne, wekî ji Moskvayê, Bakûyê komîsîyayê bê, wê derewê wan

Ahmedê Hepo -----

derxine holê, lema jî wana hatiye laş ji tirbê derxistine birine, cîkî mayîn veşartine.

Ez bi xwe bûme şehed:

Weke sed mirtiban, biçûk-mezin-ahilan herekê şivek, warkozek desta da, jinan paşil-pêşilên xwe tijî kevir kiribûn, derê îdara mîlîsîyayê, prokûrortûrayê girtibûn, deng-dabûne dengê hev, ew didane ber kevir, kestekan, wekî zûkin mirovê meyî girtî berdîn û laşê yê mirî derxin bidin!

Yê girtî zûtirekê hate berdanê, laş nehate dîtinê. Ser wê yekê serokê milîsîya nehîya Yêvlaxê, prokûror ji kar derxistin, hinek hatine girtinê.

Sal derbaz bûn. Pey hilweşandina Yekîtiya Sovêtera ji alîyê hakumeta Azerbaycanêda birîyar hate pejirandinê, wekî bona netewîyên kemjimar navend bêne sazkirinê, çawa organên wana rojname bêne weşandinê. Bi serkariya me, bi alîkariya rewşenbîran Navanda Çanda Kurd «Ronahî» hate damezirandinê, birîyar hate pejirandinê çawa organa navendê rojnameke ya bi navê «Dengê kurd» bê weşandinê.

Ez him bûme serokê navendê yê yekem, him jî rêdaktor-berpirsiyar. Sala 1992-a bona weşandina rojnama «Dengê kurd» çûme gellek nehîya, wekî rojnamê ser navê mirovan bidime nivîsarê, bi hêja, diravê destanî ewa ronahîyê bibîne.

Pey gellek nehîyanra hatime Yêvlaxê. Me li gundan pirs da safîkirinê û vegeirîne bajarê Yêvlaxê.

Ahmedê Hepo -----

Cîye bêjim ez tevî Nerîmanê hevalê xweyî zarotîyê hatime bajarê Yêvlaxê. Çend hevok derbarê malbeta Nerîmanê Eyyûbda reşevkime ser kaxez.

Sala 1948-a ji Ermenîstanê azerî, usa jî êpêce malbetên kurdan bi zorê koçberî Azerbaycanê kirin.

Malbeta Eyyûbê Memmed hatin bûne cîranê me. Eyyûbê Memmed Azerbaycanî, jina wî-Xatûna Qaso Kurd bû. Ev malbeteke giran bû-6 keçik, 2 kur.

Min û Nerîman 10 salan tev xwend. Pey dersxana dehara ez çûm Êrêvanêda înstîtûtêda hatime pêjirandinê, Nerîman bona xwendina bilind desbîne çû Bakûyê.

Pêwîste bona pirseke gellekî ferz, çawa minak, ser rêjîyana vê malbetê rawestim.

Çawa dibên, koça vê malbetê timê tevî koça kurdan bû. Ev jî beqî ewleda Kurd Xatûna Qaso bû. Mesele-metelokeke meda tê gotinê: «Şêr şêre, çi jine, çi mêre». Ev hinartina gel, welleh, billeh raste rast li bejina Xatûna Qaso dihat.

Ezê her tenê du qenderê vê dota kurd bînime holê. Bila xwendevan bi kurtbe jî tê derxe ev xatûna Kurd xwedanê çi nav-namûsê, xîretê, bilindayê, mezinayê bûye.

Ya yekê: Keça vê malbetê, ya biçûk, yek salî bûye, gava mezinê malê Eyyûbê Memmed diçe ser heqîya xwe. Qara mala giran, ya 8 zaran dikebe ustûyê Xatûna Qaso. Di wê rojêda dayîk ser zarên xwe dibe firara giran, wana mezin dike, ji wana sisê dibine-xwedanê xwendina bilind.

Ahmedê Hepo -----

Ya duda: Hemû zarên Xatûna Qaso bi kurdî zelal, paqîş diaxivîn. Her 6 keçên wê bûne bûka malbetên kurdan, ji wan keçan yek jî bûye bûka malbeta me, jimbira min.

Ji wan 8 zaran naha ji 50 kesî zêdetir mirov hene, xwedanê çend malbetanin.

Dawîyêda ewê jî bînîme ser zara. Bavê min Xatûna Qasora digot:

-Bilbila zimanê kurdî!

Bajarê Yêvlaxêda him çend malbetên kurdan, him êpêce malê mirtiban dijîyan. Dema ewana mere-mê hatina me hesîyan, li dora me civîyan.

Jîneke navsere gopal dêstda derkete pêşberî hemûya û bi dengekî gur got:

-Weylo, weylo mirtibên meno! Ev bira bona me dixweze bi zimanê me qazêtê (rojname) berde. Ezê bona mala me sê qazêta bistînim. Kî qazêtê nestîne bila torbê wan qulbe, hemêşe (timê) hewcî tûrikbe, ew jî qe tijî nebe!

Evê jinika mirtib helanekî usa da wana, kela netewîhizîyê dilê her yekî germ kir. Pêncî rojname ser navê mirtiban hate nivîsarê.

Me ne ku bi dilekî, lê bi hezar dilî qayîlbûna xwe da wana û çend gava ji avayên wan dûrketibûm, yekî parava gazî min kir:

-Birayê Ahmed , çirkekê bisekine!

Min piş xweva nihêrî, mêrekî 60-65 salî bi gavên fire pey me tê. Em cîyê xweda sekinîn. Ew gihîşte me, destê xwe dirêjî min kir û got:

Ahmedê Hepo -----

-Careke mayîn selam. Navê min Asoye. Min tu wê deqîqê naskirî. Naha ezê bêjim, ezê têkevime bîra te.

-Fermo!

-Sala 1951-ê te li vira dixwend. Dîya min çûbû rehetê. Em kasibûn. Kavireke meye jar hebû. Min ew anî we pezeke fêrma kolxozêra guherî. Min ew pez xêra dîya xwe da. Sebebkar tu bûyî.

Belê, ew bûyer kete bîra min. Ewî qe nehîşt ez gilîkî bêjim gote min:

-Keremkin em herine mala me. Tu neyê ezê bi zorê te kaşkim.

Wê gavê ew qewmandina mêrkuştinê kete bîra min û min çavkire Nerîmanê bira, wekî em gotina wîra qayîlbin. Ewî nêta min derzkir û min berê xwe da mirtib:

-Emê bêne mala te, lê bi qewilekî?

Ewî ez bi herdu destan hemêz kirim, carekê-duda dor-hev fitil da.

-Birayê Ahmed, - bi lewzekî şîrîn got,-çi qewilê te hebe ser herdu çavîyê min. Çemê Kurê nêzîkî mala meye. Wekî bêjî ava Kurê îçke (vexwe), ezê îçkim.

Em ji rê dagerîne mala mirtib. Ser avayê du ta, hewşa fire ya paqîş, çarmedora bilinde bi keviran hilçinî heyr-hejimekar man.

Çend kur-keçik ser carcimeke neqîş bi naqîş rûniştibûn. Wana em dîtîne çawa dibên herek derekêda revîn.

-Ewana tûrikê minin, -ewî gote me.

Min bi ecêb wî nihêrî. Te hewzanibû ewî nêta min fem kir.

-Hûn dibên zarên min, em dibên tûrikên min. Ewana mezin bûnê, herek tûrikekî hildide diçe, xebatê. Bi femdarîya we diçine parsê.

Aso kete pêşîya me, em derxistine tayê duda, derê odekê vekir:

-Keremkin,-got-,derbazî hundurbin.

Em derbazî odê bûn. Hundurê odê qe ji nava malê me cuda nîbû. Mêbêlên nûhdem bi pergel hatibûne cîwar kirinê. Li ser raxêrê berîke bi «Nexşê masîyan» raxistibûn. Du dîwarê odêda xaliçên Îranê darda kiribûn, fera-fotikên reng bi reng rewşeke birq vedayî dida odê. Li qunceki odêda çend xaliçên vajîkirî, dirêjayî, gilol-gilol kiribûn û çik danîbûn. Ewî stol nîşanî me da û got:

-Hûn rûnên, vê gavê têm.

Em rûniştin û me êpêcekî çavên hev nihêrî. Nizam Nerîmanê bira çi mitale dikir, lê ez heyra wê yekêda bûm, ew sura çendî-çend salan îro wê bê vekirinê. Lê dibên, «Mirov tu ya xwe bike, binê felek çi dike».

Ez rex roderê rûniştibûm, min bê hemdî xwe derva nihêrî. Min dît Aso elokek danîye erdê, bi pîyên xweva baskên wê didemisîne û dixweze serjêke.

-Nerîman, -ez berbirî wî bûm,-ca binihêre, binê mirtib çi dike?

Ew ji cîyê xwe rabû hat roderêra nihêrî û kêlimî:

Ahmedê Hepo -----

-Asoyê bira mera hindûşkê (elokê) serjê dike. Zarên wî jî qirşikan tînin didine ser hev. Tê kivşê emê kibaba bixwen .

Em hev kenîyan.

Vê weşê derî vebû keçikeke 15-16 salî sinîya bi stekanê çayê, şagalatên here hêja anî, danî ser pêşxwînê, stekanê çayê danî ber me û çû.

Me hê çay venexwer bû Aso hate hundur.

-Qe ber xwe nekebin. Vê sehetê her tiştê hazirbe,- ewî got,- û derbazî oda dinê bû. Çend deqîqa şûnda du-sê şûşên araq, konyak hemêzda anî danî ser pêşxwînê. Bi dengekî ken-hen gote me:

-Lo birano, çay çîye hûn veduxwen. Naha emê ava zelal, şerbeta dunyayê vexwen.

Nava wedekî kinda destexaneke têre-tijî hate vekirinê, tasên kibaban danîne ber me. Ewî stekana her yekê me tijî araq kir, ya xwe da destê xwe û rabû ser pê, wekî bi axive, eşqa me vexwe, min nehîşt û got:

-Birao! Ne em bi qewilekîva hatine mala te. Hetanî tu bersîva du pirsên min nedî, emê serê nanê te jênekin.

Ew hêdîka rûnişt, stekana araqê wêda danî, destên xwe ber hevra bir û got:

-Keremke!

-Sala 1950-ê vira Yêvlaxêda mêrekî we kuştin. Kê ew kuştibû, bona çi kuştibû?

Ya duda, rind tê bîra min we dew kir ji Moskvayê, Bakûyê komîsiya hatin, tevî we çûne merzel, tîrb

Ahmedê Hepo -----

vekirin nihêrîn laşê mirovê we tune? Eva 40 salî zêdetire ser wê qewmandinêra derbaz bûye, bêje metirse!

-Birayê Ahmed, tirsê min her tenê ji Xwedêye. Ezê caba (bersiv), suwaleke (pirs) te bidim. Wê şûnda hûn zanin dixwezin nanê min buxwin, naxwezin mexwin.

-Keremke!

-Kerema te Xwedêbe, -Aso got,-û dest bi qewmandinê kir. Ew mêrê me kê kuşt, bona çî kuşt ew bûye sura me. Her gilîk nabe sura mirtiban. Çaxê (gava) tiştêkî vacîb (giring) diqewime, koma mirtiban biçûk-mezin dicivine derekê, gişk milê xwe bilindî hewa dîkin, destên xwe vedikin û hevra-hevra dibêjin:

-Hey, hey, way!

Ew dibe sonda me, sura meye qîyametê. Kîngê dibe, bila bibe, yê ku ser wê surê veke bi nisîla xweva diçîne cehnemê. Him jî ew mal-malbet tê hesebkirinê pêşimitî, dev vekirî, meriv firoî. Paşê tu mêr, tu jin wê malêra hevaltîyê nake. Tu kurek ji wê malê qîzika (keçik) nastîne. Mirtibên dinê hêdî-hêdî, kere-ker wê malê yeko-yeko xirt dike. (Endamê wê malbetê yeko-yeko dukuje).

Her ku ewî ev bûyer qal dîkir, te hew dizanibû, destekî bi hêz dirêjî dilê min bûye, wî digivişe, daxa min derdixe. Min xwest biqîrim û pîrskim:

-Lê gelo ew sur xweyîkirin di nava me hemûyada heye, yanê na?

Ahmedê Hepo -----

Vê qasê Aso li min nihêrî û pirsî:

-Rengê te çima firîye?

Min xwe serhevda anî û got:

-Qet, keremke, bidomîne.

Ew dîsa rabû ser pîyan û stekana ber xwe da destê xwe:

-Destê xwe dirêjî sifirê (destexan) bikin, serê nanê me jêkin. Ez evê saxlîya we veduxum!

Ewî araq vexwer, pirtî kibab hilda û dûmayîn da axavtina xwe:

-Rehet nan buxun! Ezê mesela dinê jî soylemîşkim (qal kim).

Me nan xwer, destexan hate hildanê, dîsa çay anîn, Aso bi beşerek xweş dûmayîn da bûyerê, qewmandinê:

-Birayê Ahmed, belê tu rast dibêjî, me ew oyna (ew leystik) anî serê mîlîsyayê. Meribên me erîze birin li Moskvayê, avîtine poçta Krêmlê.

Çend rojan ji Krêmlê dûr neketin. Rojekê dibêjine mirovên me, herine cîyê xwe, hevalê me, bavê me Stalîne komîsyayê bişîne, ka binê hûn rast dibêjin, yanê na?

Merivên me hatin. Mezina orta (nava) hevda meslehet (şêwir) kirin, çawa bikin. Ne axir mirovê me bi kêrê hatibû kuştinê.

Meslehet bû ew, wekî şevê meytê merivê me ji tirbê derxin, bibin li nehîya Qazaxê çelkin. Çawa hûn zanin wira jî merivên me dijîn.

Vira min çavên Nerîman nihêrî, ewî çavên min.

Ahmedê Hepo -----

-Welleh hûn yûrîstê xasin. Yêvlax-Qazax 130-150 km dûrî hevin.

Ev gilîyên Nerîman xweşa wî hat, kenîya, avek vexwer, dîsa dor da qewmandinê:

-Şevêkê me çû tirb kola, meyt derxist. Sê erebe gembendî şeş hespan kir. Me meyt kire nava gîyayê hişk. Serda jî cetilî reşand, tırşo beravkire ser. Me pezek, dudu serjêkir, goşt avîte ser. Nişkêva rêda erebên me binihêrin, wê hewbizanibin bîna goşte.

Erebê dinê jî me hinek patik-pûtik, palaz-malaz, biroş-tas kirinê, zar jî sîyar kirin û me berê xwe da nehîya Qazaxê.

-Mirovên weye wira,-min jê pirsî,-haji vê pirsê hebûn?

-Erê, erê! Me şevêkê xwe gihande merzelê meyî li Qazaxê. Me ew merivê xwe wira çel kir.

Komîsîyayê hat nihêrî meytê merivê me tune. Me şer avîte wana, wekî organên cî zanibûye ji Moskvayê komîsîyayê bê, meyt derxe, binihêre, wê binihêre tu derb li meyt tunenin, lema wana meytê mirîyê me derxistine veşartine. Ser vê gotina me, mêrê girtî berdan, paşê jî oyîneke mezin anîne sere xebatçiyê (karkarên) mîlîsayê...

Vira ewî xwe ker kir, rabû derkete derva, zû jî vegeirî û hema şipê berbirî me bû:

-Birano! Ahmedo, Nerîmano! Rind bizanibin em sura xwe, yekîtiya xwe nafirosine vê dunya xap-xapok. Em ewê xwera dibine dunya cinnetê! Ew dunyake usane destê merivên şîrê xammêtî lênakeve.

Ahmedê Hepo -----

Min bê hemdî xwe kire qîrînî û weşek derbaz bû, bi dengêkî lerizî, kewrek got:

-O! Ez qurbana wê Yekîtîyê bim! O! Ez heyrana wê surê bim! Ya ku bona kêrhatîna netewîyê ji salên jîyanê, hetanî tîrbê nayê teribandinê, ser nayê vekirinê! Lema gotine: «Kurmê darê ji darê nîbe, dar narîze».

Ya Rebbî! Em timê bûne hewcîyê yekîtîyê, sur xayîkirinê!

Dawîya vê bûyera weke minakekê me têra dît nêteke dîrokî derxine holê.

Zanîyar, lêkolîvanê erf-edet, nivîskar, ziman-zanê kurd yê sed salîya XVII-Melle Mehmûd Bayazî-dî di pirtûka xweye bi navê «Erf û edetên kurdan»-da dinîvisê, ku li bal her qebîleke kurdan çend malbetên mirtiban, him jî yên ku têne navkirinê begzade, dijîn. Ev mirtiban gellekî belengazin. Ewana saz û dihol lêxistinêva mijûlin, ewana sazbandîyê dîkin. Dewat û cejina bi sazbandîyeva didine derbazkirinê. Lê jinên wan parsektîyê dîkin. Bi vî awayî dijîn. Zimanê wanî taybetî heye, xênî ji mirtiban kesek wî nizane. Di malên xweda bi wî zimanî diaxivin. Lê bi kurdanra bi kurdî diaxivin.

Ji kurdan tu kesek keça xwe nade mirtiban û ji wan nazewicin.

(Binihêr: Mela Maxmûd Bayazîdî, «Nravi î abîçai kûrdov» Moskva, 1963. Rûpêlê 64-a.

Werger: M.B. Rûdênko).

Erê! Sed car erê! Ezê derbarê sazbandekîda jî, çend giliyên xwîna dilê minva mewicî jî ronkim.

Ew Egîte Cimo bû. Dîsa sala 1960. Bajarê Êrevanê, radîoya beşa kurdî. Rojeke baharê bû. Xwîn kelbû. Gava ez-xwendevanê înstîtûtê hatime bal serwêrê beşa kurdî-Xelîl Mûradov ewî gote min:

-Tu nivîsar-gotara xwe bide min, paşê ezê lêbinihêrim. Naha were em dakevine stûdîyayê, Egîte Cimo meyê, zurnê lêdide, dinivîsine ser qeytanê.

Em hatine stûdîyayê. Dengê zurnê û diholê ez ricaftim. Xortê bi bêjin-bal-tîtal bi qeydê «Bêrîvan»-êva ez birim derxistime zozanên me. Xule-xul, lema-lema kanîyan, wîte-wîta çivîkan, kale-kala berxan, mike-mika karan, dengê şivan-berxvanan, şinge-şinga elbên destê bêrîvana hiş-sewdayê minra derbaz bû. Bîna qevzên kulîlkên reng bi rengî hate min, ez mest kirim. Mîna berfa belekîya, ya ku tav dide-dihele, xweda helîyam, kişîyam. Ruhê min hêdî-hêdî minra germayî anî, şingînî kire jûnîyên min. Min xwest rabim bireqisim.

... Sal derbaz bûn. Ez û Egîte Cimo hevra bûne dost, bira,ew cîyê xweda. Kurt bêjim. Roj bi roj, meh bi meh, sal bi sal dengê sazbandîya Egîte Cimo ji her maleke kurdên Pişkafkazê hate bihîstinê. Paşê em bi wê yekê jî hesîyan, wekî sazbandî, awaza Egîte Cimo, kilam, stranên, ku bi awazkirina wîva hatine xuliqandinê, şoreşên li Bakûr û Başûra Kurdistanêra gav dane, bi hezaran mirov ruhdar kirîye. Naha ji min pirskin;-Gelo, Egîte Cimo, Xelîlê Evdile, yanê

Ahmedê Hepo -----

Evdilê Mirtib rind lêdide? Qe nizamim çi bêjim? Ev pirs himberî wê yekêye, ji mirovan pirskin:

-Tav rinde, hîv? Roj rinde, yanê şev?

Mirov çi bersîvê bidin, bersîva min ji derbarê hersêk awazkaranda ewe!

Me rîya xweye nava gund domand. Em hatin derketine pêşberî golekê.

Dihate xanê avtoajo rîyê rind nasdike û kevîya golêra hêdî-hêdî dajo.

Tavê tirêjên xwe avîtibûne ser ava golê. Te hew dizanibû şewq-şemala wê û birqinî-zelalîya avê hevra ketine dilanê. Ew xeleq-xeleqî bibûn, fitil-fitil diçûn-dihatin.

Min dîsa hîvî kir hinekî bisekinin. Em gişk ji maşînê peya bûn. Ez çend gava ji maşînê dûr ketim, ber bi golê çûm. Kevîya golê kûr bû, pêda-pêda bi devîyên şemîyan, lêlavkanvan hatibû dor girtinê. Ewana sixte-sixte bûn.

Cî-cîya darên bîyên qûfikan dihatine kivşê. Dûrva te tirê ewana qevzê gulanin. Çiqilên wan daliqîbûne ser devîyên şemîyan û rewş bi rewş, xêlîya bûkan dihanîne ber çavan.

Bîna ava golê, şemîyan, lêlavkan, gulên hewşên malan, fêkîyan tevhev bibûn û mirov ruh xweş dibû.

-Çi goleke paqîşe, -min gote Ûsivê bira, -ava wê zelale.

-Raste, wêra gol dibêjin, lê ava wê dikişe. Ava ku dikişe, timê zelale.

-Belê, usane.

Ûsivê Evas mîna dersdarekî dunêzanebûnê destpêkir nasîya gund kir, ew nitirand:

-Eva kuçe gellekî dirêje, diçe-diçe, pirê asê dibe. Tu ku pirê asê bûyî, lazime ser milê rastê bizvirî. Dirêjaya pirê weke 10-15 mêtaye, pirê ku derbaz bûyî, bixwezî-nexwezî tuyê vegeerî alîyê rastê. Binihêre avayên wî alî, vî alî himberî hev hatine avakirinê.

Nizam Ûsivê bira dîsa çi dixwest bêje, nebêje ez ketime nava axavtina wî:

-Çavê xwedanê gund ronbe !

Keremê Ûsiv ji min pirsî:

-Apo, çima kêye xwedanê gund? Tu wî nas dikî?

Min dora xwe nihêrî, çend mêtira ji me dûr, li hewşa avayîkî du zarên rûsan hol dilîstin, destê xwe dirêjî wan kir û got:

-A, ew zarên rûsaye, ku hevra holê dilîzin, ewin xwedanê vî gundî. Gund, gundê wane.

Me hersêka hevra rûyê hev mêze kir.

Me rind hev fem kir û te tirê yekî berê xwe da me û pirsî:

-Gund şêne, xirabe çi wera?

Weşekê cîyê xweda qerisîn. Lê dengê sazben-dîyê em ber bi xwe kişandin. Em hinekî kevîya golêra peya çûn. Dûrva govend dihate kivşê, dengê saz-bendîyê jî ber guhê me bû. Çend deqîqa şûnda em gihîştine himberî govendê. Min rind dît, wekî sazbend di nava dorgirtina govend girtîyadanin. Gava zur-nevan Sîyabendê Xelîl dît em wêda tîn, ewî govend

Ahmedê Hepo -----

qelişand, zurne ser lêvan hêdî-hêdî berbi me hat. Dihol lêdayî jî gav-gav pey wî dihat. Em gihîştine himberî hev, ewî zurne betal kir û çepilên xwe bilind kir û ez hemêz kirim:

-Apê Ahmed,-bi dengê qalim got,-tu ser sera, ser çavan hatî! Ez bi dilekî mezin xêrhatina te dikim!

Me bi dilgermî kêf-halê hev pirsî, min razîbûna xwe da wî û berbi mala xudanê dewatê çûn. Nava çend deqîqa da bi dehan mirov dora me beştar bûn. Êpêcekî hevra ketine dilxweşiyê. Sîyabendê Xelîl jî nikî min sekinîbû. Ewî zurne da destê xweyî rastê, ew bilind kir, karnîyarî beştarbûya bû:

-Bi aqilê min gişk nivîskarê me Ahmedê Hepo rind nas dikin! Lê ez dixwezim bêjim ew û bavê min rehme lêbûyî Xelîlê Evdile hevalê hev bûn. Hevra hevaltîke şîrîn dikirin. Eva cîyê xwe da.

Gava em ji Ermenîstanê dane derxistinê, em hatine Azerbaycanê. Apê Ahmed gellek pirsada mera rûsipîtî kir.

Mamoste rind jî govendê diçe. Ezê qamê «Sêpêkê» lêdim, kek Ahmed, hîvî dikim têkeve ser govendê.

Govend him şên bû, him rêz bû. Min teqil, cî bi cî sergovendî kir. Sazbendan çend cara miqam guhastin, me jî weke miqamê lêdayî govend gerand.

Hate zanînê, wekî sîyarê bûkê amadene herine pey bûkê. Me govend da xayîkirinê. Çend maşîne xemilandibûn. Desta sazbanda ya pêşiyê sîyarbûn, wekî dinê jî çare-çar, pence-pênc keç-bûk, xort-ahil

Ahmedê Hepo -----

tijî wana bûn û bi dengê zurnê, bi heyte-hol rêketin.
Pey wana av reşandin, xêr-dûa, oxira qenc xwestin.

Em pêhesîyan, ku mala bavê bûkê li gundekî dinê,
ji vir 150-160 km wêdatir dijî.

Ew demek bû sîyarê bûkê rêketibûn. Xortekî bejin
nivçê wêda hat û karnîyarî mêvanan bû:

-Keremkin, ser pîya nesekinin, derbazî çadirê bin.

Ew kete pêşîya mêvanan, ber xanîyê du tayêra
derbaz kir, li ber ximeyê sekinî û gote beştarbûya:

-Mêvanên hêja, hîvî dikim derbazbin rûnên, em
xizmeta weda sekinîne. Ji xwerin-vexwerinê venekşin.

Du, sê xime-çadirên lêşkerîyê hevva bend kiribûn,
çawa dibên, bibû konekî danzdeh stûn.

Vexwendî jî hey dihatin. Xwerin-vexwerin jî zêde-
zêde bû.

Min çend sala berê bedewnivîsarek-nivîsarreşek ya
bi navê «Xerîbo» nivîsiye, ew pirtûka bi navê «Hêsirê
xwînê»-da hatiye weşandinê. Wê cî bi cîbe, wekî ji
wê çend hevoka bîr bînim:

«... Bobeltekê jî bêjim. Kurd ku beravî cîkî dibin,
kurdên vira-vira dipesine, yê wira-wira, yên dera
hanê-dera hanê. Tu qey dibêjî hetabî li welate, yên
mayîn li ber tendûra hinekanin». Çima ev kete bîra
min?. Ji ber ku, îro, li vê dewatê, gundekî Rûsî-
yayêda, dîsa bûme bihîstinguh-guhdarê van pesina:
Yekî yê mayînra digot:

-Gundê me gundekî rinde. Em sed malên kurdan
têda dijîn. Bajona gund fireye. Gellek xwera heywîn
xayî dikin. Hinek alîş-vêrîşê (kirîn-firotan) dikin,

Ahmedê Hepo -----

hinek derê mala xwe bakilacanan direşînin. Îsal rind hate firotanê». Yê dine bi rik bersiva wî da :

«-Lo, mal avao, tu çi dibêjî, hela were gundê me, çi gundekî mîna bajêre. Hinekê me diçin daça (bax) da dixebitin, camêrên rûsan helalin, heqê rind didin». Yekî jî...

Qe yekî ne anî ser zara, wekî em mêvanê wan gundanin? Qe yekî bîr ne anî, heta naha çend gundê awa pesinandine.

Ez jî ketime kirê wan:

-Na, welleh, hûn rast nabêjin, gundê meyî li Azerbaycanê, usa rinde, salê danzdeh meha pincar, zerzewat lê tê reşandinê, kêf-kêfa meye!

Lê min xwe zeft ne kir bi tinaz, qerf kenîyam. Ji wan camêra yekî destxweda nêta min fem kir. Ewî berê xwe da min:

-Kek Ahmed, ew berêda pêşê me hinekane, malê xelqê dipesinin. Min têderxist tu tiranê xwe bi me dikî.

-Bavo, birao,-min berê xwe da wana,- wekî hûn li welatê xwe bûyana û we gundên xwe bipesinanda, minê rabûya destê her yekê we maçkira.

-Ez, tera razîme Ahmedê bira,-yekî 65-70 salî got,-dema em Ermenîstanê bûn, Azerbaycanê bûn me ew der dipesinî, em girtin nefîkirin me gundên qirqizan, ûzbêkan, qazaxan pesinand, naha jî em rûniştine gundên rûsan didine rêzê.

-Na, çima usa dibêjin, -yekî dinê pêşta hat,-em şev-roj derheqa welat da jî mitale dikin. Dilê me bona

Ahmedê Hepo -----

erdê Kurdistanê ba dibe. Rojekê Xwedê mera rêkê weke.

-Xwedê gotîye, ji te hereket, ji min bereket!

-Naha him hereketê me heye, him bereket.

De, hetanî wedekî dirêj gilî pey gilîyan, nêt li nêtan hev hate zêdekirinê. Çawa dibên, nişkêva bû hewar-gazî, dengê zurnê bala me ber bi xwe kişand. Em gişk ji ximê derketin. Zaran deng dabûne dengê hev:

-Bûk anîn! Bûk anîn!

Bûk-zava ji maşînê peya kiribûn. Em çend gava ber bi wan çûn. Xêlî ji ser çavên bûkê hilbiribûn. Bûk-zava ketibûne milê hev. Bejinêda bûk-zava weke hevbûn. Te qey digot bejin-bala wan weke hev meqes kirine. Bûke tarihan, zava bejintepisandî bû. Keçike dêmsor-sipî, çavzirî, buru-bijang qetran bû. Xort dêmqemer, pozberanî, çavtasinî, navmilpen, kirane bû.

Dora bûk-zavê çarnikal govend girtibûn. Xortekî destê zavê, keçikekê destê bûkê girtibû û hêdî-hêdî govendêra fitil-fitil dibûn.

Êpêcekî şûnda rûsipîyê malê da zanînê bêne ximê.

Dilan zivir-zivir zivirî, reqesvan xingir-xingir xingirîn, bûk-zava anîn dexistine ser bilindcîyê miraza.

Bavê xort bûk-zavêra êpêce gilîyên şirîn nijand û ew yek anî ser zara, wekî filankesê bibe serdewatî. Gişka dest hev xistin, eşqa wî bade bilind kirin,

Ahmedê Hepo -----

-Sala, 1966-a! Yanê ku ew sala 1966-a hatiye nivîsarê.

Nîşkêva bû hewêrze. Bû qîre-qîr, hewar-qazîya beştarbûya:

-Tu her bijî! Xwedê qelema te tujke!

Nava van xwestina da min dengê girî jî bihîst. Bona mirovên li şayîyê ji vê rewşê derxin, min got:

-Sîyabendê birazîya, bihêle ez vê pirtûka xweye nûh bidime herdu mirazhiza, paşê miqamekî giran-«Kofî»-yê, wê şûnda miqamê «Laçînê» lêde, em dilaneke şên bigirin, bixingirin.

Ez dîsa hatime rûyê herdu kevotka-bûk û zavê û min pirtûka xwe da wana û bere xwe da dewatîyan:

-Min ser pirtûkê ev gilî-gotin nivîsîne: «Bûk-zavê hêja! Îroda cêhêzê bûkê wê tevî kelmelê malbeta zavêbe! Hûn wî cihêzî ne ku, li vira kewinkin, birîzînin, bişkênin, lê welatê xwe-Kurdistanê. Mêbêlê, ku bûkê ji mala bavê xwe aniye bavêjine vê gola rex mala we û herin mêbêla bi duruşma «Kurdistanê» bistînin, dubare şabin. Wekî usabe, ew derd-kul, xwestina pirtûkêda nivîsî wê bêne dermankirinê, birîna minê bê melhem kirinê».

Pey vê yekê min da zanînê, wekî Sîyabendo, birao, lêde, guje-gujê bide zurnê.

Sîyabendê Xelîl xwest zurnê bide ser lêvên xwe lêde, wêda mirovekî 40-45 salî, bi berçavk, serxwe, cindî hat rex min sekinî û got:

-Mamoste, biborîne mîkrafonê bide min.

Ahmedê Hepo -----

Ez bawerim hûnê gellek pirsada rîya kal-bavên xweda herin, him jî hûnê ji wana hetabbin.

Min nihêrî mirovên beştarbûyî bi hewaskarîke mezin guh didine min, ez hinekî bi dil bûm û axavtina xwe domand:

-Çiye ew hetabî? Bona vê pirsê zelalkim ezê sê qewmandina, ser sê heytiya bisekinim. Yên ku, eva çendî-çend sedsalin nahêlin em carêkêva ji holê bêne rakirinê, bêne guhastinê. Zanîyarî wêra dibêjin:

-Asîmilasiyon, pişaftinî.

Ya yekê: Şerkariya meye netewîyê-azadariyê bûye. Ew jî ne yek bûye, ne dudu bûye... Dujmin, neyarên me yek temirandinê, yek fetisandinê, yeke dinê serê xwe bilind kirîye, hatîye vexistinê, hatîye gurkirinê, xurtkirinê. Serhildan, şerkarî, şoreşên heqe pey hev domandî.

Ya duda: Her teyr xweşe refê xwera.

Vê weşê ji nava dewatiyan dengê hate min:

-Mamoste, çima usa gotine?

Min qe nizanibû kê ew pirs da min. Çi fîrîqî, kî dibe bila bibe, min dûmayîn da nêta xwe:

-Bi bawerîya min her yekê we refê qulingan dîtîye. Qe reşêlek dikarin tevî qulingan bifirin. Wekî em evê nêta sal-zemana şirovekin, bînin pirs-warê gel, netewîyan bidine derbazkirinê, her gel, her netewî bi erf-edet, rabûn-rûniştandin, çand, dîrok, wêjeya xwera xweşe, serbilinde, serfinîyaze, hetabe.

Ahmedê Hepo -----

Timê keç-xortên me ji hev hizkirine, hevra qayîlbûne, hevra zewicîne, mêr kirine. Bi wê yekêva zimanê xwe, erf-edetê xwe domandine, dane parastinê.

Ya sisîya: zargotina meye dewlemend bûye. Ezê dilokekê, duda bêjim, paşê bême ser nêta xwe.

Vê gavê çepik lêdan, xortan kirine fite-fit, deng dane dengê hev :

-Canê-can! Heylo-heylo! Ez heyran!

Tevgel, dewatîyên dewatê seqirîn, xwe ker kirin, min des pê kir:

Kerî pezê li wê piştê,
Min jimirîye nav-niviştê,
Gede-lawikê min tê ji Kurdistanê,
Qeme-qirme wê li piştê.

X X X

Pezê gede-lawikê min gişkî hogeçe,
Li zozanê Kelbecerê, Laçinê diçe.
Minê koma bav-biran şerm nekira,
Bida gede-lawikê xwe destê kincê buxçe.

Dewatîya navê Kurdistanê, Kelbecer û Laçinê bihîstinê biçûk-mezin rabûne şipîya, çepik ser çepikan lêdan, pîyên xwe erdê xistin. Jineke navsere qîrîya:

-Ez heyrana nav-dengê teme! Yekê-duda jî bêje!

Hemû cîyên xwe da rûniştin.

Gişkan çavên xwe kutabûne min. Min berê xwe da zava:

Ahmedê Hepo -----

-Xorto, ezê ser xatirê dayîka ku kanîyarî min bûye,
ji dilê te, çawa dibên, bi zarave te dilokekê jî bêjim:

-Keçikê qurban, çîyayê Agirîyê bi şaxe,
Lê diçêre mîya mala bavê mine kale-yaxe,
Par vî çaxî qelendê keleş-kawa min tune bû,
Îsal pêra min daye sed kavirê poz bi daxê.

Pey van dilokanra dîsa çepik ser minda barandin.
Ez bi dengêkî bilind berbiri wan bûm:

-Xwedê bê hewariya we û we biparêze! Bihêlin ez
nêta xwe bi dawî bikim.

Dengê cuda-cuda hate bihîstinê:

-Keko, keremkin! Ez benî bêjin! Mamoste, qalkin!
Welleh, her gotineke te ji dilê me xeber dide!

-Min nedine şermê! Ez xulamê gelê xweme!
Xwedê tu mirovekî bê gel meke, bê pişt meke!

Min ew jî nijand, wekî çiqil-beşekî zargotina me
ew kilam-stran, miqam-awaz, qam, bi tomerî
sazbendîya meye! Îro, vê şayîyê da Sîyabendê Xelîl
miqamekî pey yê dinê lêdide, yek-yekê nawekilîne.
Ew ne dehin, ne sedin...

Bi dehan mirov destên hev digirin, dikevîne
govend-dilanê, direqisin, dêmxeş dibin, bi xwînkêl
dibin! Lê gava dengbêj-stranbêj, kilaman, strana
dibêje, distirê rewşa rojên buhurî tê ber çavên
mirovanra derbaz dibe. Ji ber ku ewana derbarê hub-
hizkirinêda, derbarê erf-edetda, derbarê mêrxasîyê,
serhildanê, derbarê zulma neyarê medianin! Van
gişkara dibên dîrok. Dîroka me jî bi sîyanete!

Min avek xwest. Av vexwer. Min tê derxist, ku gişk bê sebir hîvîya gilîyên dawîyêne.

-Mirovên birêz,-min dûmayîn da axavtina xwe, -ev her sê nêtên min-şerkarî, bi hevra mêrkin-zewaca keç-xortên me, yek jî zargotîna me, taybetî, kilam-stran-sazbendîya me her dem, her gav, dewir bi dewir ruh daye ber ruhên me, bawerîya siba geş tijî hiş-sewdayê me kirîyê û nehiştîye em ber bindestîyê, zordestîyê, koletîyê, bê heqîyê bimelisin.

Na! Çiqasi neyar êrişî ser me kirîye, me daha zêde serê xwe bilind kirîye, me daha zêde dîlana xwe girtîye, bûye şinge-şinga dayîk-keç-bûkên me, bûye hole-hola bav-biran-cîwan-xortên me, daha jî bi şidîyayî reqisîne, bi dehan, bi sedan kilam hevanîne, bûyer efrandine. Lema jî îro berxwedan, serketin, serbindayî bûye para me!

Germaya hewayê, bîn-buxsa 200-250 mirovî tev hev bibû. Mirovan nikaribû bîna xwe bikişîne, te tirê tîrêjên tavê xime qul-qulî kirîye, xwe avîtime hundur. Min dîsa avek xwest. Xortekî bejin bilind dewê sar da min. Dew ruh da ruhê min, bîn hate ber bîna min û hê bi dengekî zelaq qal kir:

-Xanim û maqûlno, min biborînin. Germê li min zorkirîye. Dawîyêda hîvî dikim bila zava û bûk destê hev bigirin bêne bal min. Xeleteke biçûk heye ezê wêya bidime wana.

Vê gotina minra bûk û zava mîna çiyakî ji cîyên xwe rabûn, dest dane destê hev û mîna du kevotka ber bi min hatin. Ez jî pêş wanava çûm. Em gihîştine

Ahmedê Hepo -----

himberî hev sekinîn. Min rûyê zavê maçkir, hatime enîya bûkê. Berê xwe da beştarbûya:

-Xwedê sîya xwe bavêje ser van cîwana, wana bi per-baske. Bila ewana bifirine ser çîyayên welatê xwe, ji wir dakebine ser kanî-çeman, li merg-çîmena bigerin, herine ser tîrbên şehîdan! Li wira, çawa min, helbesta xweye vekirî-rastsereda, ya bi navê «Rabe delala min»-da gotîye: «Hevala min rabe! Rabe, ez û tu bi hoşerîyêva ji pênc tilîya yekê jêkin û bila xwîna me tevî hevbe û mînanî xwîna qurbanê enîya hevdin».

Naha destûrê bidin pirtûka xweye nûh, ya bi navê «Hêsirê xwînê» çawa xelat bidime we herdu maşoqan, herdu kulîlkan.

Vê gavê ji alîyê rastê dengê zerîkê li min tesele bû:

-Mamoste, gelî cimaetê, min bibaxşînin, ezê tiştêkî bêjim.

Min jî, hineke mayîn jî hevra-hevra got:

-Keremkin!

Ewa yeke bejin bilinde qemer bû. Bi kofî-kitan bû.

-Ahmedê bira, min hetanî dersxana 8-a xwendîye. Sala 1988-a gava ermenîya bere me da, em hatine Azerbaycanê. 1995-a jî me barkire Krasnodarê.

Min carekê li Bakûyê, bi radîoya kurdî ew şêira te bihîstîye, ez û xwesîya xwe tevayî girîyane. Eger ew şêir wê kitêba destê teda heye, tu bi xwe ewê bixûne. Çawa xûşkek, çawa wêlik ji te hîvî dikim.

Seqirtîyê usa xime hingavtibû, her tenê dengê zarokên derva dihatine bihîstinê.

Ahmedê Hepo -----

-Xûşkê, -ez berbirî wê bûm, -pirr şame, wekî we usa got. Lê ew ne şêîr- helbeste, ewa helbesta rastsereye. Belê, ewa vê pirtûkêda jî hatiye weşandinê. Lê bi zanebûna min, ne cîye ez ewê sarensêr bixûnim, wede...

Du-sê xortan hevra-hevra deng dane dengê hev!

-Wede heye, tiştek nabe, bixûne!

Serdewatî hat nikî min sekinî û bi dengêkî hukumdar gote min:

-Mamoste, em tu dereda lez nakebin, wede heye! Kitêbê veke wê serpêhatîya xwe bixûne.

Hineka destên xwe hev xistin, hineka kirine fite-fit.

Min bi ken berê xwe da hemûya:

-Biborînin, min tiştek fem nekir. Hineka çepik lêdan, hineka fitik. Ewanê fitik lêdayî dixwezin bêjin:-Na, ne pêwîste, nexûne!

Xortek ji cîyê xwe rabû û berbi min hat, xwest bê destê min, min nehîşt, ewî got:

-Kek Ahmed, nivîskarê delal, ez timê hewcî xwendina serpêhatîye te bûme. Yê fit lêdayî yek jî ez bûm. Ew fîta şabûnê, ya hîvîkirinê bû.

Dîsa seqirîyê xime hingavat. Min pirtûka «Hêsirên xwînê» da destên xwe û rûpêlê 23-a vekir.

-Rabe delala min, -min dest bi xwendina wê kir, -berbange, delala min rabe! Rabe, destê xwe bide destê min, em herine serê çîyayên meye here bilind, ji wir kulîlkên reng bi reng, qiravîya sibê hê li sere, destê bikin û vê berbangê bibin daynîne ser tîrbên mêrxasên

Kurdistanê. Ne dibên, ewana hema rojeke ha mînanî refên qulingan li hev ketin, mil kutane milê hev, pişt kutane piştê hev kal-pîr, dê-bav, xûşk-bira, keç-kur, hizkirî hîştine û çek hildane, ketine rîya here dijwar, wekî zarên biçûke hêleşanêra ken bînin û li hebûn, bedewîya Kurdistanê xwe bibine xudan. Ewana çûn, wekî nehêlîn welat têkebe bin bandora xêrnexaza. Ewana çûn, wekî dujmin nebe xudanê keça kezî.

Hizkirîya min, rabe! Rabe, gelo tu zanî, wekî carana bedewî li serên keşan dibe bela? Tu zanî, wekî bedewîya Welatê me çi bi çîye? Were tera yeko-yeko bêjim, pêda-pêda qalkim. Çîyayên wêye usa hene, bilind-bilindin, serê wan digihîje erşê esmana, salê danzdeh meha bi berf û qeşaye. Çîyayên wêye usa hene, bi neft, komire, bi zêr-zîve, xasîme, hwdin. Çemên wêye usa hene, wekî ji vî welatî dest pêdibe heylo dikişê, digihîje welatekî mayîn.

Daristanên wêye usa hene pêda-pêda xalî-xaliçene. Daristanên wêye usa hene rewşa wana terewil, heywanên kûvîyê nav bi navin.

Deşt, zozanên wêye usa hene merî li ser heyr-hejmekar dimîne. Li deşta pembû, ceh, genim, birinc, birince kilûr-klûrîye. Li zozanan kerîyê pêz, garana dêwêr, revoyê hespan sed bi sed, hezar bi hezarin.

Rindika min, rabe! Rabe, çi ku min go ew hindik-hindike. Ay, ev rindayî, ev bedewî û ev dewlemendî bûye bela serê Welatê me. Kî bi çavneberî Welatê me dinihêre kelem çavanra here, dest, pê lê qopbe.

Gulîzera min, rabe! Bahare, bahare! Her dera berf helîyaye, avên çeman gur bûye, quling ji Berîyê hatine. Rabe, em ji qulingan bipirsîn, ka binê kulîlkên bi bîn çawa serê xwe ji ser tîrbên şêrên kurdan hildidin.

Horîya min, rabe! Bahare, xweş bahare. Rabe, em vê baharê agirê dilê xwe, hizkirina xwe mêrxasê kurdanra bişînin, ku mînanî pilingan ketine şêr, ketine dew-dozê, dewa rastgelekê dikin, wekî destûra xort û keçên Kurdistanê jî hebe bi zimanê dê nama hevra bişînin, dilê xwe ber hevdu vekin, sura evîntîya xwe li hev bihesînin. Destûr hebe li dewata govend bê girtîne, kilam bi kurdî yek pey yekê bê stirandinê. Destûr hebe li şîna kilamên şîne bi kurdî bê gotîne. Destûr hebe kurd xwe bibe xudanê hebûna Welate li ser erdê û bin erdê. Destûr hebe li meclîsên dunyayêye bilinda dengê kurdan jî bê bihîstinê.

Hevala min, rabe! Rabe, ez û tu bi hoşerîyêva ji pênc tilîya yekê jêkin û bila xwîna me tevî hevbe û mînanî xwîna qurbanê enîya hevdin. Bi vê xwîne sond buxun, bi sedan, bi hezaran lawên me amade bikin û heta dilopê xwîn dilê meda hebe, boy axa Welat şerkin û nehêlin dujmin ji lana xwe derê. Nehêlin dayîk hêşiran birêjin.

Rabe, min gorî ! Îdî sibeye...

S. 1966.

Dawîyêda min serê xwe bilind kir û ser xwendîna xwe da zêde kir:

Ahmedê Hepo -----

-Sala, 1966-a! Yanê ku ew sala 1966-a hatîye nivîsarê.

Nîşkêva bû hewêrze. Bû qîre-qîr, hewar-qazîya beştarbûya:

-Tu her bijî! Xwedê qelema te tujke!

Nava van xwestina da min dengê girî jî bihîst. Bona mirovên li şayîyê ji vê rewşê derxin, min got:

-Sîyabendê birazîya, bihêle ez vê pirtûka xweye nûh bidime herdu mirazhiza, paşê miqamekî giran-«Kofî»-yê, wê şûnda miqamê «Laçînê» lêde, em dilaneke şên bigirin, bixingirin.

Ez dîsa hatime rûyê herdu kevotka-bûk û zavê û min pirtûka xwe da wana û bere xwe da dewatîyan:

-Min ser pirtûkê ev gilî-gotin nivîsîne: «Bûk-zavê hêja! Îroda cêhêzê bûkê wê tevî kelmelê malbeta zavêbe! Hûn wî cihêzî ne ku, li vira kewinkin, birizînin, bişkênin, lê welatê xwe-Kurdistanê. Mêbêlê, ku bûkê ji mala bavê xwe aniye bavêjine vê gola rex mala we û herin mêbêla bi duruşma «Kurdistanê» bistînin, dubare şabin. Wekî usabe, ew derd-kul, xwestina pirtûkêda nivîsî wê bêne dermankirinê, birîna minê bê melhem kirinê».

Pey vê yekê min da zanînê, wekî Sîyabendo, birao, lêde, guje-gujê bide zurnê.

Sîyabendê Xelîl xwest zurnê bide ser lêvên xwe lêde, wêda mirovekî 40-45 salî, bi berçavk, serxwe, cindî hat rex min sekinî û got:

-Mamoste, biborîne mîkrafonê bide min.

Ewî mîkrafon ji destê min girt û bi dengekî xweşik berê xwe da min:

-Mamoste, bona vê axavtinê pir spas. Biborîne, sed car biborîne, ezê pirsekê bidime te.

-Bidin.

-Bona we ziman çîye? Hîvî dikim, çi ku ulumdaran, zimanzana derbarê zimanda gotine, ez jî kê-m-zêde zanim. Ez dixwezim bizanibim bona we, çawa kurd, çawa nivîskar ziman çîye?

Ewî careke mayîn mîkrafon da min û çû cîyê xweda rûnişt. Ez êmekê-duda ketime ramana, çawa dibên, min hemû kes, yeko-yeko mêze kir. Seqirtîke usa der-dor hingavtibû, te qey digot ne dewate, lê çivîneke girane, wê li vira pirseke usa bê enenekirinê, te tirê ewa çarenûsa her kesîra girêdaye.

Min qe nizanibû ji çi destpêkim, çawa bêjim. Min xwe serhevda çivand û weşekî şûnda karnîyarî dewatîyan bûm:

-Melhema dilê mirovan yek jî zimane. Bona me kurdan ew dubare, sêbare dermane. Eva çendî-çend salin dilê me birîndare, ruhê me hey tê êşandinê, guvaştinê. Lê melhema dilê me, hêmînbûn-hêşabûna dilê me ew zimanê dê bûye. Mirov çiqasî zimanê dinê bizanibe, bi axive, bi gorîya, min ew nikare hesta xwe cî bîne. Bila ulmê bijîjkê min biborîne, xwîna mirovan ji nava zimanê wîra, gilî-gotinê, ku tîne ser zaranra derbaz dibe, ten-bedena wî dide ber hêzan, dide jîyanê.

Mirovê ber mirinê pêşîyê zimanê wî tê girtinê, nikare biaxive, xwîn reh-deremada dicemide, dibe telte-telte, hê ruh dêvra dertê, yê usara dibên mirî. Yê ku zimanê dayîka xwe nizane ew ne zindîye, lê mirîye. Me kurdanra, çawa şerkarîya bona azaya Kurdistanê pêwîste, usa jî dew-doza bona zimîn, parastin, yekîtiya zimîn pirr ferze.

Gotî helbestvan, nivîskar, ulmdar, rewşenbîr, karkarên çapamenîyê bibine kanê dewlemendîya zimîn, parêzgehê zimîn.

Vira min hinekî navbirî da axavtina xwe û awa nêta xwe xilazkir;

-Cuda, bona min ziman şîrê dêye. Çima gotine şîrê dê, zimanê dê! Ji ber ku ew herdu ji xwîn-xinava mirovan tên, ji ber ku ew herdu jî, ji her tiştî zelalîn, paqîşîn, şêlibûnê, qelptîyê hîlnadine ser xwe.

Min elbêra çavkire Sîyabendê Xelîl, wekî destpêke. Guje-guja zurna Sîyabendê Xelîl, ringe-ringa dihol lêdayî bi carekêva rewşa heyî guhast, Ez ketime sergovendê û bi dehan mirovan destên hev girtin û nava çend deqîqada govend fire bû û fitil-fîtil, govek-govek çû, hat. Ez zû westîyam û desmala destê xwe da mirovê tilîya min girtî û ji govendê derketim.

Min xwe da ber ximeyê, hinekî hewake xweş hate min. Xwîdana enîya xwe paqîşkir û xast vegerime govendê, axavtina bi rûsî hate guhê min. Ez berbî alîyê, ku deng dihat, çûm. Min nihêrî 10-15 xortên 15-17 salî şîrîn-şîrîn rûsî diaxivin.

Ahmedê Hepo -----

Min bi rengê wana tê derxist, wekî ewana zarên kurdanin û lema pirsî:

-Lawno, lê çima hûn hevra rûsî diaxivin?

Yekî jarikî dirêj qure-qure qulapek-dudu papîrosa ser lêvên xwe xist, paşê ew wêda avît, got:

-Nava meda yekî rûs heye !

Vê weşê nuqutî dilê min, wekî «wedekî usa wê bê, 10-15 cîwanên ne tewîyên dinê beravî cîkîbin, nava wanada wê tenê ewledêkî kurdan hebe, ewana gişkê bi kurdî biaxivin»

Lê vira ez pirr qeliyam. Min ew yek tê derxist, ku ji van xortan hinekan neşe, narkotîk kişandine. Rengê wanra jî ew yek dihate kivşê.

Heylo, gerdûna gewrikê! Te çi ne anî serê vî gelê mêrxas, merd, nandar, yê ku xwedanê erf-edetê paqîşe. Ev gel ewqasî jî hev qetîyaye, bela-bela bûye, ji her gelê cî tişteki qenc-pûç hildaye. Dibên, yê ku dixweze rêçûna yekî dinê rê here, rêçûna xwe jî şaş dike.

Dewatê hetanî şev ji şevê derbaz bûnê kişand.

x x x

No, drûg moy,
Têrnîst naş pût!
Şêkspîr.

Êvarda ez û Farizê kurê helbestvan Ûsivê Feqî
Evdile pevketibûn sibê zehmet bikişîne û min bi
maşîna xweva bibe «Mala kurdan», mala birazîyê min
Torinê Pervan, mala dost-hogirê minî cîwantîyê
Sûrgûnê Bala, yek jî bibe «Merzelê kurdan,» wekî
tirba qewm-lêziman, dost-hevalan, nasan zîyaret kim.

Digotin ev her çar cîyên, ku min dixwest serîkî
lêdim, 120-150 km dûrî bajarê Krasnodarêne.

Gotî em zû ji mal derketina, wekî hetanî êvarê li
wan cîyan biqesîdîyam, meremê xwe cî banîya.

Sibe zûva ron bibû, me taştê jî kiribû, lê Fariz hê
nehatibû. Her weş, her hûrdem ez ber xwe diketim.

Wedê karşandînoka (komandîrovka) min jî rojekê
şûnda xitim dibû. Lê pirs sereke ne ew bû. Pirs di wê
yekêda bû bernama radîoyê, ya bi zimanê kurdî,
hîvîya hevalekî ji Laçinê Fexreddînê Muzeffer mabû.
Ew hevtêkê zêde bû ez ji mal, Bakûyê derketibûm.

Ez nava bera mitala da bûm. Tûte-tûta maşîna ku
derê malê sekinî ez ji wan dûrxistim.

Ew Fariz bû. Pey sibe xêrîyêra bi beşereke xweş
got:

-Mamoste, biborîne, hinekî derengî ketime. Sedem
jî ew bû, wekî min zar bire mektebê.

-Tişt nabe, -min gotê, -her bila roj bi xêr-xaşî bê ser
mera derbazbe!

Ahmedê Hepo -----

-Keko, keremkin, maşînê sîyarbin, emê rêwîyê bikin, ya sereke ewe em ji mal derên, wê wêda dayîna xwedê mezine.

-Belê, birao, usane, lê gotineke dramatûrg-helbestvanê Îngîlîsayî dunêeyan, ya Şêkspîr Ûîlyam kete bîra min. Ewî gotîye:

-No, drûg moy,
Têrnîst naş pût.

Bi kurdî ew nêt ahaye:

De, hogirê min,
Rîya me bi keleme.

Erê, lawo, te tirê ew herdu rêz bona me hatîye hevanînê. Rîya me, rîya her kurdekî, timê giran, dijwar, bi êş, bi zêrandin, bi kelem-dirî bûye! Delalo, maşînê bajo, ka binê rîya me li kêderê asê dibe, ro li kêderê li me diçe ava.

Em çend mêtiran ji malê dûrketinê Fariz berbirî min bû:

-Mamoste, pêşîyê em herin zindîya zîyaretkin, yanê yên dunya xwe guhastî?

Vê qasê bûyerek hate hişê min. Dibên ji Behlûl Danende dipirsîn:

-Vê dunyayêda zindî gellekin, yanê mirî?
Ew dibê:

Ahmedê Hepo -----

-Mirî. Ji ber ku, yên zindî jî wê zû, yanê dereng bimirin.

Lema were em pêşîyê herin mala axiretê serdan kin.

-Daha baş. Mala Sûrgûnê dostê te û «Merzelê kurdan» ser rêkêye. Qe nerehet nebe, ezê îro xwestina te bînime sêrî. Rîya van dera zef pakin, mîna kefa destên mirovanin.

-De birao, bajo mera oxirbe!

-Xweş dibêjî, bila em bibine hevalê oxira qenc.

Êmê çend deqîqa şûnda Fariz berê xwe da min û pirsî:

-Apê Ahmed, biborîne ezê pirsekê ji te bikim?

-Pirske!

-Min dixwest bizanbûya tû ku, Sûrgûn ku? Zanebûna ez zanim ewî tev we nexwendîye, qe mekteba navîn jî xilaz nekirîye.

-Na, Sûrgûn tevî min nexwendîye. Wan salan, xênî ji min gellek ewledên Kurdan-Hesenê Rizgo, Barîyê Bala, Tosinê Reşîd, Mecîdê Elî, Tîtalê Teyfûr, Egîte Çerkez, Filîte Rizgo, Wezîrê Xano, Barîyê Mehmûd, Teyfûrê Hesen, Egîte Ahmed û yên mayîn înstîtûtêda dixwendin. Paşê, jîyanêda her yek wan bûne bilindaya gelê xwe. Lêbelê, ewê bêjim, lawo, her tişt bi xwendinê nayê pîvandîne. Sûrgûn zanîgeha jîyanê, ya here bilindra derbaz bûye. Eva yek. Ya duda salên ku min înstîtûtêda dixwend malekêda kirê dimam. Sûrgûn jî ewledê wê malêra hevaltî dikir. Minra jî bû nas. Dostîya me hev girt.

Rêva ezê qewmandineke ku, hatîye serê min û Sûrgûn tera qalkim. Naha, ew bibhîze ez hatime vira, wî nebînim wê ji min bixeyde. Gotî mirov nan-xoya xwerî bîrmeke.

Yek jî eva çend sale hey hatî-çûyara dibê, bila ew bê Krasnodarê û bi destê xwe romana xwe «Birînê» bide min. Min jêra ew pirtûk anîye û dixwezim, bi destê xwe bidime wî.

Hêdî-hêdî bajarê Krasnodarê parava dima. Em ketibûne rêke bere raste-rast. Car-caran maşînan rex mera, pêşberî mera dikirine vizeviz diçûn, ji me derbaz dibûn. Tavê dizeriqand, tirêjên wê ser şûşên pêşberî maşînê direqisîn, me hey çavên xwe diqirpand.

-Farizo, delalo, -min gote wî, -ya pak ewe ez pirekê têkime rê.

-Wê xweşbe! Lê ez hîvî dikim, do li mala me we derbarê herfê meye latinîda axivî. Lê mêvana, têlêfona desta nehîştin ez rind guh bidime we. Kerema xwe derbarê Bedîrxanda çi zanin qalkin?

-Keko, te berê min da çîyakî dunyayêyî herî bilind. Ezê bicedînim hetanî berojê cîyayê destnegihîştî herim, çi zanim, çi derheqa wîda xwendîye kurt bêjim.

Tu dibêjî ez pêşberî deste ulumdarên naveyan sekinîme û ewana ji min pirs-hewala dîkin. Xwe serhevda civand û berê xwe da xort-zilamê delal:

-Xorto, rind bizanibe malbeta Bedîrxanîya bûne kuling lêdayê dîrok, wêje û ziman zanîya gelê kurd.

Ahmedê Hepo -----

Lê wekî bi tomerî bêjim ew bûne xemildarên çanda me.

Silsileta Berdirxanîyaji Cizîra Botanin. Serpêhatîya vê malê-malbetê dirêj, kûr û bi sîyanete.

Celadet Bedirxan li Îstanbulê tê dunê. Tişteki ecêb dest dide. Roja bûyîna wî mizginîyê didine bavê wî:

-Çavên te ron, tera kurek bû!

Bav şadibe. Lê şabûna wî gellekî nakişîne, qasek derbaz dibe tên bavê wîra dibêjin, kure te mir. Ew posîde dibe û dibê:

-Zarokê bibine ser bîra hewşa malê bişon û bibin merzel binaxkin.

Gava zarokê tînine ser bîra avê û şelbike av lêdikin, ew dike îske-îsk, digirî. Şayî tevî şayîyê dibe.

Celadet Bedirxan li Îstanbulê xwendina navîn xitim dike. Ezê ji jîyana Celadet Bedirxan çend benda, çend rêza bîname ser zara. Rehma Xwedê li wîbe, cîyê wî cinetîbe! Koraya wî, ewî pêncî yek salan jîyan derbaz kirîye.

Dibên, pey mekteba navînra diçe eskerîyê. Ew tevî leşkerê tirka tê dertê Bakûyê. Hinek jî dinivîsîn ew bona xwendina bilînd tê Azerbaycanê. Lê qewmandin usa li hev dialin, neheqîyên usa tene serê vê malbetê, wekî herek alîkîda diçe. Celadet Bedirxan û birê wî Kamran diçine Almanîyayê. Wîra ewana dixûnin, xwendina bilind distînin.

Sala 1930 Celadet Bedirxan tê bajarê Şamê, du sala şûnda destpê dike kovara «Hewar»-ê dide we-

şandinê. «Hewar»-ê cara yeken bi tîpên latinî ya bona Kurdan, dide berdanê.

Ew salên dirêj ser Elîfbaya kurdî, ya tîpên latinî karê dike. Ew herfê îro, ku em kurd pê dinivîsin, kara behrê Celadet Bedirxane, îro gellekî hêsaye mirov dibê Celadet Badirxan elîfba amade kirîye. Ewî xênî ji zimanê dê, Fransî, Îngîlîsî, Almanî, Tirkî, Erebî, Farsî û Yûnanî zanibûye.

Dawîya jîyana Celadet Bedirxan daha bi zelûlî, belengazî, hejarî tê derbaz kirinê.

Rojekê ew diçe bal begekî kurd û hîvî dike, wekî ew hine erd bide wî, ew pembû bireşîne.

Axa nana nake û êpêce erd-ax dide wî. Bona erdê avde ew bîreke avê dide lêdanê, kolandinê. Av dertê, ew şadibe. Êvar bûye, çêkerê çerxêneka bîrkolandinê dibê:

-Keko, îdî derenge, were em herine mal.

Celadet Bedirxan dibê:

-Na, tu here, ezê hinekî rûnêm, guh bidime xwuşa-xwuşa avê.

Çêker diçe, sibê tên dinihêrin Celadet Bedirxan ketîye bîrê û çûye ser heqîyan xwe, kes nizane çawa bûye, lê dinihêrin kincê wî çerxênê alîyaye.

Vê weşê min nihêrî Farizê Ûsiv maşîn ajote kevîya rê û da xayîkirînê. Em ji maşînê peya bûn, çavên xortê delal tijî hêsir bibûn û got:

-Kul têkeve mala me, ka em xwe nas dikin?

Pey wan giliyaran ew mîna zara sêwîye ber dîwêr quncilî ser hev, lê paşê mîna şêrekî birîndar rabû ser

xwe, der-dorê xwe mêze kir, kevir-berdekî mezinî giran ji maşînê wêdatir hebû, xar bû, dest avîtê ew ji cî leqand, hilbirî ser serê xwera avît:

-Bila neyarê me bizandibin, ewana çiqasî giran bin, emê rojekê wana awa mîna vî tetî ser xwera bavêjin.

Ez ber dilê wîda hatim. Bîna wî hatê ber wî, min dîsa dûmayîn da axavtina xwe:

-Fariz lawo, bizanibe derbarê vî çiravêxistîyê gelê meda gellek gotarên ulmî hatine nivîsarê, lêkolîn hatine kirinê, lê nivîskarê meyî hêja Mehmed Ûzûn derheqa rîya jîyana Celadet Bedirxanda romana bi navê «Bîra qederê» nivîsîye.

Ew pirtûk têkebe destê te bixûne. Nivîskar dinivîse, wekî Celadet li ser bîrê hate dunê, bîrêda jî dunya xwe guhast.

Fariz bi desmala destava xwîdana enîya xwe paqîş kir û kesereke giranva got:

-Apê Ahmed, zef spas, ber nivîskar Mehmed Ûzûn temene dibim, bila cîyê Celadet Bedirxan jî cinetîbe. Ew ne mirîye, yê mirî ewe boy gelê xwe tiştekî nake. De, rêwîyo, di rêda.

Ew derbaz bû, maşînê sîyar bû, girgirik da wê û em dîsa rêketin. Me ker û lal rîya xwe didomand. Bona me ne deng hebû, ne hes. Me hewdizanibû, em li qir-qodekîne, li der-doran tiştek tune. Kîlo mêtî ser kîlomêtrada qat dibû, dihat. Fariz seqirtî teriband:

-Mamoste, te meseleke usa minra got, hetanî zindîbim bîra min naçe. Lê min tiştek dixwast

Ahmedê Hepo -----
bizanbûya, qe kovara «Hewar»-ê ketîye destê we? We ew xwendîye?

-Xorto, ne ku ew kover ketîye destê min, ne ku min ew xwendîye, lê «Hewar» mîna pirtûkeke bi pîroz, çawa tiberik timê ser pêşxwîna mine. Xwedê alîkarê alîkarabe xênî ji çend hejmarên wê, hemû hejmarên dinê destanîne, mîna pirtûkekê sala 1976-a li Bêrlînê dane weşandin.

-Şukur, -Fariz bi beşereke xweş got, -em ne bê xweyînin.

Paşê ser axavtina xweda zêde kir:

-Hê êpêce rîya me heye, keremke qewmandinekê jî bêje.

-Farizo lawo, qewmandinê vê dunya gewrik bê jimarîn. Bûyerê derbarê gelê meda jî ne hindikin. Yekê jî bêjim.

-Bêje, keko! Ez zûva hewcî zarê şîrîn, birçiyê tiştên hewaskarim.

-Go, şevêkê, şev nîvî bibû, derê malekê hate kutanê. Xwedenê malê rabû derî vekir. Nihêrî mirovekî bejin nîvce ber dêrî sekinîye.

Ewî got:

-Dayîka pîrê, ez rêwîyê rîya dûrim. Min hey mêze kir vî gundîda her tenê çira mala te dişuxulî. Min xwe-xwera got:

-Ya qenc ewe berê xwe bidime ronahîyê. Dikarî îşev min mêvan xayîkî?

-Belê, , mêvan mêvanê Xwedêye.

Mêvan derbazî hundur bû. Ji sêrî hetanî pîya pîrê mêze kir. Porê sipî, qerçimekên destan, dêman, bejina ser hevda qat bûyî şedetîya wê yekê dida, ku temenan wê yanê dirêje, yanê jî jîyana wê nava zelûliyê, tengasîyêda derbaz bûye. Çavên xwe navmalê gerandinê, ne çav stêr ket, ne kelmelê mayîn. Her tenê palazeke qul-qulîyê erdê raxistî, kuncê malêda elbek, beroşeke biçûk bala wî kişande ser xwe.

Pîrê dît mêvan zûrbûye maye gote wî:

-Mêvano, derbazbe rûnê! Ez jî Xwedê çi daye hazirkim.

Qe kirtînî ber mêvîn neket, çû ser palazê, pîyên xwe ber hevra kir rûnişt.

Pîrê çû agirê bixêrîyê vêxist, piştî xwe da mêvîn, çi kir, ne kir, beroş danî ser bistê. Demek derbaz bû, anî destexaneke kevin ber mêvîn raxist, nanekî ceh anî, danî ser destexanê û çû devê beroşê vekir lê nihêrî, paşê beroş danî erdê. Şerbik beroşêda kir, anî danî ber mêvîn. Şerbikekî dinê jî beroşêda kir, anî danî ser destexanê. Wê lezê derkete derva tawtawek jî anî danî kêleka xwe, ber destê rastê û kelimî:

-Mêvano, tu ser sera, ser çavan hatî. Bisimillahke, serê nîn jêke, nîn buxwe!

Mêvîn nihêrî şerbikda ava kelandîye. Ewî qe tiştek ne got, şûrê xwe kişand danî kêla xweye rastê, bisimillah kir, nan hilda nîvî kir, nîvî da ber pîrê, nîvî da ber xwe. Wana şîrîn-şîrîn nan xwerin, ava germ serda vexwerin, elhemdullah kirin. Pîrê rabû

Ahmedê Hepo -----

destexan berav kir, balgîyê ber serê xwe da mêvan û got:

-Keremke, razê!

Mêvîn qe tiştek ne anî ser zara û balgî danî ber serê xwe veleziya.

Destê berbangê pîrê rabû bixêrî vexist, beroş da ser. Mêvan rabû derketê derva, serçavên xwe şûşt, hat nihêrî pîrê mîna şeva derbaz bûyî destexan raxistîye, tawtaw jî danîye rex xwe.

Mêvîn jî kirina şevê wekiland. Nan xwerin, av vexwerin, mêvîn rabû qayîlbûna xwe da pîrê:

-Dayîka pîrê, malî ava, me kêr kir, Xwedê zêdeke. Lê ezê pîrsekê bidime te.

Go:

-Keremke!

-Bêje min binê ew çi tawtaw bû te him şev, him vê sibê anî danî rex xwe.

Go:

-Lê te çima şûrê xwe derxist danî kêleka xwe.

-Dayîka pîrê, mala teda çi hebû, çi Xwedê dabû te anî danî ser destexanê. Nişkêva te bigota mêvano, biborîne, ji vê zêdetir tiştekî min tune, minê bi şûr serê te lêda.

Pîrê jî go:

-Wekî te nan nexwera û bigota ev çîye, minê bi tawtawê serê te bişkênanda!

Mêvan xar bû û hate enîya pîrê û xwest dêrî veke derê derva, dengê hîre-hîra hespekî hat.

Ahmedê Hepo -----

Pîrê jî mêvînra derketa derva, nihêrî kihêlekî hêşînboz, bi zînkîrî, bi heyte-hol, hinekî şêmîkê wêda sekinîye. Ewî sîyarê xwe dîtinê herdu guhên xwe bel kirin, herdu pîyên pêşîyêva erd kola. Mêvan nêzikî wî bû, gema wî girt û pîyê xwe kire zengûyê û şêrewazî quloz bû, sîyar bû.

Pîrê dora xwe nihêrî, dît welleh-billeh ewqas sîyar rex hev, rex hev sekinîne, tu derzîyê bavêjî ser serê wan, erdê nakeve.

Mêvanê pîrê kihêl sîyar bû, gema wî kişand. Kihêl rabû ser herdu pîyên xweye paşîn, usa kire hîre-hîr, te tirê erd-esman hejîya û pîrê jî hew zanibû sîyar firî erşê esmin.

Mêvanê pîrê gavekê-duda hesp berbî pîrê ajot û bi dengêkî zîz got:

-Dayîka pîrê, dîsa dibêjim malî ava, him jî bizanibe ez Selaheddîn Eyyûbîme.

Pîrê jî hewal da:

-Here tera oxirbe! Lê bîrneke, te mera hê tişteyê nekirîye!

Selaheddîn Eyyûbî vê gavê dest avîte berîya xwe, kîse zêr avîte ber pîyê pîrê û hêşînboz zengû kir.

Toz-xubara ber pîye hespê koxtikê pîrê hingavt. Hetanî dû-dûman kişîya pîrê mêrxasê mêrxasa mêze kir. Hê vegeirî jorda hey kîsikê zêr têda nihêrî, ew jî erdê hilneda, devê xwe alîyê rîya sîyarê hespê hêşîn bozda kir û got:

-Te ez fem nekim! Ewledo, Xwedê te şaş neke!

Ahmedê Hepo -----

Û hêdîka derî vekir, çû kete koxtikê xwe û ser palaza xweye kewin rûnişt, berê xwe da qulbê, destên xwe ber bi Xwedê kir, ber xweda kire piçe-piçe, paşê bi dengê bawerî got:

-Rîya kurdan, roja kurdan wê dûrbe, dirêjbe, lê wê bi serfînîyazbe!

Min vira xwe ker kir. Fariz dîsa berê xwe da min:

-Apê Ahmed, Xwedê zane emê careke mayîn rastî hev bîn, yanê na? Ji pirsê min zivir nebe.

-Na! Çi dilê tera derbaz dibe pirske?

Fariz bi hewaskarîke mezin, bi rûken pirsî:

-Qe we jî mîna Mehmed Ûzûn derheqa zanîyar, mêrxasekî me da tiştek nivîsîye?

Min tê derxist ew çi dixweze bêje, vebîşîrîm û bersîva wî da:

-Belê, Fariz, lawo!

-Keko, heyrana teme, îro ez hetabê dunême, wekî yekî mîna tera bûme hevalê rêwîyê rê. We çi nivîsîye, derheqa kêda nivîsîye ewê bêje? Çawa we got, bila ew jî bibe pira rîya me.

-Farizo, delalo, min him romana « Birîn»- ê, him serhatik derbarê Mustafa Barzanîyê zindîda nivîsîye.

-Min, «Birîn» xwendîye, lê haj ya dinê tunenim.

-Ew serhatîke. Navê wê « Bijî, bijî Barzan»-î ye. De guh bidê kurt tera derbarê wê da qalkim.

Xwendevanên hêja! Wira, rêda mîn ew serhatî Farizra qal kir, vê pirtûkêda jî, ewê radestî we dikim:

BÎJÎ, BÎJÎ BARZANÎ

Gund li quntara çîyê cî-war bibû. Hinek avayên malan usa hatibûne ava kirinê te hewdizanibû ewana di nava zer, zinaran da necirandine. Zivistanê berfê danînê ser banên xanîya, wekî dûyê tendûr, kuçik û bixêrîyan qube-qube nekişîya erşê esmîn, mirovan têdermedixist li vira şênî henîn.

Rê, dirbên gund hişk-hola, bi kevir-kuçik bûn. Jêrva rêke xaro-marî hetanî pêşa gund dilhat. Wê wêda bi dehan dirb, rêç ser hevra, ber hevra derbaz dibûn, diçûn digihîştne fêza gund. Xênî ji bineliyan tu kesî serederî ji wan der-doran dernedixst. Ji derê her malekê şiverêk fitil-fitilî bibû, ber bi çîyayê fêza gund diçû. Tu hinekî diçûyî, berê te dikete bilindaya çîyê, îdî tu bêgav dimayî, pêşa çûyîn ne dibû.

Alîyê çepê gelîyê kûrî mezin bû. Wî gelîra digotin gelîyê «Hêşîn», çawa lûtkên çîyayên wan navberan salê danzdeh meha ji berfê sipî dikir, gelîyê «Hêşîn» ji çêre, pincar, belgên daran hey hêşîn, zer dikir. Dibên, ji hemû quncikê dunê mirovên zanîyar, ulumdar hatine, çûne, lê ser sura vê ecêba xwezayê venekirine. Ew dera bajona heywanê gund bû. Nişkêva nenasek, nerêberek têketa wan şiverêyan hetanî quntara çîyê biçûya, careke mayîn dijwar bû, ew paştî vegere. Ew dixalifî.

Kal-pîrên vî gundîye 80-100 salî qal dikirin, wekî pêşîyê wan gotine, ku rojekê sê mirov ji welatê

Avropayê hatine vira hînî ecêbê van derabin. Dibên, ewana ulumdarên Îngilîs bûne. Neh-deh rojan vira dimînin û hero rênasekîra çûne gelîyê «Hêşîn». Vira wana pincarê cuda-cuda, kevir-xîşrê biçûk beravkirine, ji çêm, kanîyan av hildane. Ulumdarên gotine, wekî kevirên viraye cuda-cuda li tu quncikê dunê tunene, ewana ji zêr hêjane, pincarên van newala dermanê hezar nexweşîyanin, avên heyî timê mirovan cîwan dike...

Rojekê ulumdar dibên ku, îdî em van dera nas dikin mera rênas ne pêwîste.

Payîz bûye. Ewana sibê ji mal derketinê hewa xweş bûye. Danê nivro ewir hev dikebin, dûmaneke sixte hevdigire, çav-çavan nabîne. Ewana dixwezînin vegerine gund rê şaş dikin. Hey virda, wêda direvin, hey tên li zer, zinara asê dibin. Çend seheta şûnda dûman vedike, îcar jî tarî ketibûye erdê. Dîsa ewana nikarin rêkê bibînin ji wir derên.

Gêlîda çend çêlek çêrîyabûne. Nişkêva dikebe hişê yekî wana û hevalê xwera dibêje:

-Warên em herine bal wan çêlekan. Ewanayê wedê xweda herine gund, emê jî wanra herin.

Ulumdar têne çem çêlekan. Lê çêlek xwera diçêrin, tarî jî qas-qas erdê hildiçîne dîsa ji wan ulumdara yek dibê:

-Warên herek me hêdîka boçika çêlekekê bigirin, ewê devê xwe çêre derxin û wê ber bi gund herin.

Ulumdar usa jî dikin. Pêşîyê çêlek ser-guhên xwe ba dikin, paşê dikebine pey hev, wana tînin derdixine

gund. Sibetirê ulumdar binelîyê gund diçivînin û dlibêjin:

-Em ji mêvanhizîya we, erf-edetê we pirr-pirr razîne. Yek jî heywanê vira ji hinek mirovên jorê rûniştî zêntirin. Ger zêna wana hebûya, li van çîya xwîn nedidane rêtinê, wê li hebûna vira bibûyana xayî, li mirovan jî bibûyana sitar!

Em vedigerine welatê xwe û emê derbarê we kurdan da tiştên baş, rastîyê binivîsin.

Şev nivê şevê bû. Gund ketibû xewa şîrîn. Ne deng bû, ne hes. Derê mala Şîho hate kutanê. Camêrê Şîho wê weşê dest avîte kincên xwe zû-zû xukir û xwe-xwera got: «Xwedê xêrke, vê şevê ew kêye? Qe ro, nava royê mirovê nenas, xerîb nikare rîya ji rîya bibijêre. Diqewime ew Rostoye? Na, naqewime ew usa zû venagere? Ewê çend rojan şûnda bê!» Rostemê kurê wî, ew sê roj bû, tevî pêşmergan çûbûn çend çekan bistînin.

Şîho ji bin stêr çeka xwe hilda hate ber dêrî û pirsî:

-Men hewe? (Ew kêye?).

Ewî bersîv bi kurdî bihîst

-Xalo, emin dêrî veke.

Şîho bê şik tê derxist, wekî hebe-tunebe, ewana pêşmerge ne û lema jî bi dilekî şa derî vekir. Sê kes hevra derbazî hundur bûn û şevxweşî dane xwedanê malê û pêşmerge bi navê Xoşnav got:

-Xalo, mêvana naxwezin?

-Cîyê mêvanên mîna we ser sera, ser çavan heye, derbazî oda hanê bibin.

Şîho awa bersiv da, kete pêşîya pêşmergan û ew birine oda jorîn.

Cî nîşanî wan da, ewana rûniştin, vê gavê jin jî, zarên malê jî hişîyar bûn. Bûkê- Rûkenê dest avîte misîn çay da ser, jinê tivdîra destexanê kir.

Pêşmergan ev yek têderxistin û Xoşnav kelimî:

-Tişteke ne pêwîste, çay hebe, emê çaykê vexwin.

Hema vê gavê kevanîya malê sê kas dew anî danî ber mêvana û xêr hatina wan kir.

-Ev dew ji her tiştî zêdetire, -pêşmergeyê bejinêda bilind xwe mukur hat, -emê dew vexwin, rabin hinekî çavê xwe bidine ser hev, rîya me dûre, emê berbangê herin.

Vê qasê kurikekî 7-8 salî ji ber derê odê pirsî:

-Kaliko, bavo jî tevî pêşmergan hatiye?

-Na, ewana dibên, bavoyê sibê bê.

Pey vê gotina kalikra, kurik hat ber pêşmergan sekinî, herdu pîyên xwe da rex hev, destê xweyî rastê bilind kir, mîna eskerê fêr bûyî bi şidîyayî sekinî û berbirî wan bû:

-Bijî, bijî Barzanî!

Gişk rabûne ser pîya û hevra gotin:

-Bijî, bijî Barzanî!

Paşê kurik bi herdu tilîyên destê rastêva nîşana «Azayê» da kivşê. Pêşmerge kêfxweş bûn û hatine rûyê wî.

Bûkê wanra cî-nîvîn danî. Neferên malê jî ker-lal çûne cîyê razanê. Di nava wedekî kinda xênî jî bûkê û kurikê wê-Roder gişk ketine xewa şirîn.

Bi hatina pêşmergan qey bêjî, yekê anîbû telte qeşa kiribû ber dilê Rûkenê, çawa dibên, cîyê wêyî germ, sar kiribû, xew nedikete çavan. Raste, mêrê wê ne pêşmerge bû, lê wanra têkilîyê wî hebû, bi ruh-sewdayê xweva her dem alîkarî dida wana. Eva du-sê roj bûn ew bi wanra çûbû bajêr, ewê qe nizanibû bona çi?

Alîyê dinêda kurik ser hev, ser hev pirs dida dayîkê. Ewê jî bi hemdê xwe bersiva wî dida.

-Dayê, -Roder gote dê, -ez mezin bûnê, ezê jî bibime pêşmerge.

-Lawo, xêr-xweşî hetanî tu mezinbî, tuyê bibî pêşmerge Kurdistana aza. De dayîk qurbana tebe, tu têkebe xewê.

-Lê tu çima nakebî xewê?

-Ez ditîrsim razê xewêda bimînim. Ne pêşmergan gotin, wê berbangê rabin herin. Ez naxwezim ewana bê çay, bê nan herin. Tu razê ezê hinekî jî hişîyar bimînim, rabim herime kanîya «Sipî» avê bînim, çayê dayînim.

Kanîya «Sipî» bintara gund bû. Ava wê bi navdeng bû.

Rûkenê weşekî çavên xwe dida ser hev, careke mayîn vediciniqî, hişîyar dibû, ditîrsîya xewêda bimîne. Awa, ewê berbang bi «çavên xwe vekir». Gava dayîkê rabû kincên xwe xwekir, Roder gote dayîkê:

-Ezê jî tera bêm! Ezê misîn hildim, avê bînim!

Dayîkê çiqasî kir, ne kir, nebû tişteki; ewê elb, wî jî misin hilda û ji mal derketin.

Kew ketibû sibê. Dayîk û kurik gihîştine ser kanîyê, ewê xwest xarbe serçavê xwe û kurik bişo, dengê maşînan li wan tesele bû. Dayîkê nihêrî wêda du maşînê bi nîşana jandarman tên. Qurfeke giran kete dilê Rûkenê. Ewa gellekî nerehet bû.

Ewê elb tijî av kir, xwest misîn jî tijîke, maşîne ji kanîyê çend mêtira derbaz bûn, sekinîn. Ji maşîna pêşîyê mirovek peya bû û ji Rûkenê pirsî:

-Mala Şîho, navê kurê wî Rosteme, kijane?

Rûkenê rind tê derxist, ewana pêhesîyane, îşev pêşmerge hatine mala wan. Rûken kete mitala: «Gelo van kelbana ji ku bihîstine? Ê, kurmê darê ji darê nîbe, dar narize». Lê naha ne wedê wê yekê bû, ewê gote kur:

-Lawo, xwezila min çek jî xwera bihanîya, şîrê dîya min, keda bavê min li min heram bûya, min nedihîşt yek wana sax bifilitîya. Tiştê buhurî buhurîye. Tu bireve mal, pêşmergan bi hatina vana bide hesandînê, ka binê ez porkurê çî dikim?

Dayîkê awa gotinê, Roder da penîya, lê jandarmekî elbêra pey kurik ket, ew girt. Dihate zanînê ewî kurdî zanibû.

Rûkenê xwe da feza kanîyê, ji erdê usa kevir tijî pêşa xwe kir, usa ser jandarmenada barand, te hew dizanibû ewana ji jorda dibarîn.

Jandarmekî got:

-Tu mera ya rast bêje, emê kurê te berdîn!

Ahmedê Hepo -----

Rûkenê kevirê destê xwe nava kefa destê xweda xayîkar û bi hêrs pirsî:

-Hûn çi dixwezin?

-Em Mustafa Barzanî digerin. Dibên îşev ew hatîye vî gundî. Ew kuye?

Rûkenê qerfê xwe bi wî kir, devê xwe li wî xar kir, bi hêrs got:

-Barzanî her şev li gundê meye, li hemû gundên Kurdistanêye. Hûnê tu dema nikaribin wî bigirin. Barzanî rojan dilê medaye, şevan xewna medaye. Ew jîyan, ruhê meye! Qe hizkirina dila, xewna çavan, ruhê mirovan têne girtinê.

Ewê ev gilîyana bi hêwirze got û kevirê destê xwe rast avîte enîya jandarme. Bû ofe, ofa wî.

Rûkenê him jî hewarî daxwiste gund. Janderme hev ketin. Gund hişiyar bû, hinek bi çek, hinek bi mer, şene, şivava êrişî jandarman kirin.

Mezinê wan ev rewş ber çavên xwe dîtîne emir kir:

-Gede hildin, zû maşîna sîyar bin, em ji vir birevin, yanî na kurdên me qirkin!

Wana Roder kirine maşînê û pêberjêr bûn. Qirce-qirca gulê gundîyan, hewar-gazîya wana berga tişteki ne girt.

Maşîne daketinê newala bintara gund, nişkêva maşîneke wana ji çerxê ket. Wura êpêcekî sekinîn. Avtoajo peya bû, bi destê ricaf virda, wêda ew mêze kir, careke dinê ketine hevraz, rêketin. Wana hevraz gevezkirinê, nihêrîn ser rê kevir, kuçik mîna cemedanî

Ahmedê Hepo -----

hatine dayînê, ew hatiye birînê. Ricaf kete laşê jandarman. Herdu avtoajo peya bûn, wekî rê paqîşkin, vê weşê dengên mîna gulla ewana hingavtin:

-Zaroyê berdin! Yanê na, yek we sax namîne!

-Wekî em gede beridn,-ji hundurê maşînê dengê hate bihîstinê,-hûnê dest nedine me?

-Em gilîyên pêşmergan didin zarokê berdin, emê destê xwe nedine we.

Çend deqîqa ji jandarman deng dermeket, ewana hundurda hevra ketibûne şêwirê, him jî çawa dibên, mirinê ser wan birî bû... Yê sereke ber xweda gote hevalên xwe:

-Çi kula me, em vandra çi digerin?

-Naha ne ew deme, em gede berdin, yanê na?

Jandarmekî bi dengê ricaf got:

-Nêtek hatiye hişê min.

-Ew çiye?

Ewî nêta xwe anî ser zara.

Ev nêta xweşa hevalên wî hat, lema jî jandarmeyê sereke hinekî serê xwe ji maşînê derxist, bi dengê ricav got:

-Hevalno, bi serê Barzanî sond buxun, wekî hûnê destê xwe nedine me em gede berdin.

Pêşmerge him kêfxweş bûn, him jî bi hev şêwirîn. Ewana hevra qayîl bûn û pêşmergekî got:

-Em serê Mustafa Barzanî sond duxun, hûn kurik berdin û ji van dera bitewsin!

Jandarme bêgav man û Roder berdan. Ew çend gava ji maşînê dûr ketibû, mîna xortekî kire qirînî:

Ahmedê Hepo -----

-Pêşmergeno, hûn wana bernedin! Bila ewana gişk peyabin, hevra bêjin:

-Bijî, bijî Barzanî! Paşê wana berdin!

Pêşmergen ser vê gotina Roder daha jî dêmgeş bûn, hev kenîyan û emir kirin:

-Jandarmeno! Gişk ji maşînê peyabin, pey hev fereqet bisekinin, bi destên xwe nîşana azayê bidine kivşê û bêjin:

-Bijî, bijî Barzanî!

Pêşmerga ew sê gilî bi wan çend cara dane wekilandinê. Wê şûnda gullek, dudu ser wanra avîtin û li wan qirîyan:

-De herin, we li van çîya çî dît usa qalkin, ev çîyana evranin, neyên van dera neherimînin!

Pey gullaran jandarme revîn maşînê sîyar bûn, rê ketin, pêşmerge û Roder hatin hev hemêz kirin. Kurik dît ev pêşmergên êvarê mala wan bûn.

*

*

*

Mehek, dudu ji wê qewmandinê derbaz bibûn. Malbeta apê Şiho him nava şînê, him nava şayîyêda bû. Şîn bû, wekî Roder ketibû destê jandarman, kuda diçûn kesî tişteke ne digot, şayî bû, ku her êvar binelîyên gund beşdar dibûn, hey derbarê kurikê êginda mîna mêrxasekî çîrokan bîr dihanîn.

Ji gişkan gelletir Rûken ber xwe diket, xweda dikewgirî, dikizîya, hêsir dibarand, lê carna xwe-xwera digot: «Çima xwîna Roderê min sore, xwîna Şehîdên me reşe? Çima dê-bavên wan tune? Çima

Ahmedê Hepo -----

dayîkan ew ne anîne? Kurê minê jî navê Şehîdîyê bistîne!»

Lê îşev dayîk daha pirr nerehet bû. Mîna rojên ewlîn qe xewa wê nedihat. Seweke giran nuqutîbû dilê wê. Ewê xwe-xwera digot: «Xwedê xêrke, diqewime Roderê min»...

Ew veciniqî, gilîyê «kuştinê», «mirinê» ne anî ser zarê xwe.

Kew ketibû sibê. Malda sebira Rûkenê nehat, ewê gavek-dudu ber bi dêrî avît, xwest derê ber hewa paqîş. hinekî li çîya mêzeke. Vê gavê derê wan hate kutanê. Ewa ber dêrî bû, te tirê wê bîna derî kutayî kişandibû nava ruhê xwe û lema jî qe nepirsî:

-Ew kîye? Wê weşê derî vekir. Xortekî bi bejin-bal, ber şemîkê sekinî bû, xwîna wî usa ser wêda kelîya, wê hew zanibû, ew birê wêye, xwest bê rûyê wî. Lê lipitandin bi wê ne bû. Xort bi beşereke xweş, bi rûken got:

-Xûşkê, tu Rûkenî?

Ji vê pirsê gewrî li Rûkenê xitimî, dêmên hinarî reşevêhatin, hej li wê ket, dest avîte desteka dêrî û dilê xwera ev gilî dane rêze: «Lêlê, mormorkê, tu çi zanî ev xortê xwînşirîn kîye, ser hişê xweda warê?»

Rûken ber xwe da kêlimî:

-Erê.

Xort ji berîya xwe wênek derxist da Rûkenê û wê demê jî, ji ber çavan minê bû.

Rûkenê wêne da destê xwe, xwest pirske:

Ahmedê Hepo -----

-Tu kîyî? Ev çîye? Lê dereng bû. Ewê bi destê ricaf wêne mêze kir. Barzanîyê navdar destê Roderî rastê girtibû, lê kurik bi herdu tilîyên destê çepêva nîşana azayê dida kivşê. Bin wêneda jî hatibû neqîş kirinê:

-Bijî, bijî Barzanî!

Rûkenê ji şabûna kire qîrînî:

-Weyla, ez qurbana webim! Şukur Roderê min bal azadarê meye! Ewê rojekê mizginîya azayê bîne!

X

X

X

...Me dîsa rîya xwe domand. Çawa çîrokada dibêjin, em pirr çûbûn, kurt çûbûn wedekî nihêrî Fariz jî rîya papûrê- şosê dagerî û maşîne da xayîkirinê, derbazî pêşîya maşînê bû, çarmêrkî rûnişt, sîgarêtek derxist û bi şermokî karnîyarî min bû:

-Keko, biborîn cixarekê bikişînim. We bi axavtina xwe ez helandim, ez kelandim, him jî derbarê sê ewladên meye mezinda çawa rind qal kir.

Yekî mera heta-hetayî ronahî anîye, yê dinê bi şûrê xwe dunya muselmanîyê mîna dara merxê xemiland, lê em bê par hîştin, yê sisîya himê azayê mera danîye. Bijî, bijî Barzanî!

Ewî nêta xwe serhevda ne anî, navbirî da axavtina xwe, dereng-dereng got:

-Bila rehma Xwedê li wanbe! Reş jî ya meye, sipî jî.

-Em bi hersêkava jî fîrnax dibin.

-Bila gotina webe.

Ahmedê Hepo -----

Em dîsa rêketin. Qasek ser mera derbaz bibû,
dengê Fariz ez ji mitala dûrxistim:

-Îdî em gihîştine merzel, peyabe emê hinekî peya
herin.

Me giran-giran berbi merzel da gava. Rêke qiral
bû. Gîhayên dora rê davîtime navîka mêriv.

Her yek me ketibû nava bera mitalên xwe. Min
nizanibû Fariz çi xema dike, lê ya min bibû barekî
giran:

-Mirîbî, mirîyê axa welatê xwe, merzelê kal- bavên
xwebî. Gel rind gotîye:

-Mirin heye edete,
Mirin heye eybete.

Mirina li perê merzelê xelqê, mirina bi eybete.

Me herduya jî giran-giran gav davît. Êmê çend deqîqan em rex hev da çûn. Paşê Fariz hinekî gavê xwe gir kir, kete pêşîya min. Min gav bi gav da pey wî. Demek ser mera derbaz bû, Fariz ser milê çepê vegerî û sekinî.

Em ber dergê merzel bûn. Me hevra selam da mirîyên merzel û fatihe xwend.

-Keko, -Fariz berbirî min bû, -eva merzelê kurdayî nûhe.

Ewî teqileke giran danî ser gilîyê «Nûh», kesereke kûr rihaşt. Min nêta wî derz kir. Dibê, her tiştê nûh rinde. Lê merzelê nûh ji bona kurdan bûye derdekî giran. Evê nêtê mêjûyê min sot: «Tirba kalikê kalikê min li Kurdistanê Mezine, ya kalikê min li Ermenîstanêye, ya bavê min li Azerbaycanêye, lê gelo tirba minê li kube ? Ji vê pirsê veciniqîm! Bila usa neyê fem krinê ez ji mirinê tirsîyam. Na! Sed cara na! Tirsê min wê tirsê bû, gelo tirba minê jî xerîb bikeve?..»

Farizê tîfal mîna rênîşandarekî ketibû pêşîya min û ber her tirbekê disekinî digot:

-Eva tirba filan kesêye, eva tirba bêvan kesêye.

Me ber her tirbekê bejine xwe ditewand. Tirb tirba mêra bûnê em ber pîya disekinîn, ya jina bûnê,

derbazî ber sêrî dibûn, bi kevreki biçûkva sê cara serkêlkêda lêdida.

Belê, ez benî, ez heyran, dîroka wî merzelî ya ji sala 1988-a bû, rastî jî nûh bû. Merzel «cîwan» bû, zulm, sîtema ser kurdan hêne-hên bû. Ji merzelê kurdan hinekî wêdatir merzelekî Rûsan bû. Min hetabîya xwe, xwezulbûna xwe wan anî. Kalikê kalikên wan pal kutabûne palê hev.

Fariz ez anîm derxistime ber tirba bavê xwe. Peykelekî bilindî ji kevirê mermerê reş ser tirba wî hatibû danînê. Wênê wî usa bi ruh-can hatibû nitrandinê, te hew dizanibû, ew dixweze tera bipeyîve, lê zar-ziman tune.

Min desmala destê xweva wêneyê wî paqîş kir, ew maç kir, derbazî ber pîya bûm, xarbûm sê cara «derê mala» wî ya qîyametê kuta, wekî ez hatime «mala» te. Û ber xweda kire pite-pit:

-Ê Ûsivê bira, helbestvanê bextreş, roj xweş! Te çend salan pirtûka xwe ya bi navê «Zimanê kurdî» nivîsî, lê tera hevnehat wêya biweşînî. Min ew daye weşandinê û îro «tera anîye». Bila rehma Xwedê li tebe, cîyê te cinetîbe! Bila ruhê te heşîyarbe!

Helbestvano! Xwedê şehedeye min bona «Zimanê kurdî» çiqasî cefa kişand. Ewa mîna mirovekî hincîrî bû. Min ewa monik-monik da ser hev, ew cebirand, xuliqand, ew beş-beş, war-war kir, pêşnivîsar nivîsî, bi alîkarîya jina teye êgin, ewledên teye şîrhelal pîrsa aborîyê safîkirin û ewa da weşan-dinê. Min bona şabûna ruhê te ewa tera xelat anîye!

Min pirtûkeke «Zimanê kurdî» ji çenteyê xwe derxist danî ser serkêlka wî.

Fariz çend gava dûrî min sekinî bû, kere-ker hêsir dibarand.

Pey axavtina minra ew nêzîk bû, pirtûk hilda bire ser lêvên xwe, hilda danî «ber serê» helbestvan.

Çawa dibên, pey serdana tirbanra, me «xatirê xwe ji helbestvan», «ji binelîyên» merzel xwest û pašta vegerîn. Li ber dergê merzel xofeke giran kete ser min. Pîyên min minra nehatin, li wî dergê merzel cîyê rûniştinê hebû. Ez wir rûniştim. Vê waşê dengê hundurê minra derbaz bû. Go «Naha çi ku wê binuqute dilê te, ronke ser kaxazê sipî». Min elbêra dest avîte portfêlê xwe, pêûs û çend belg kaxaz derxist, danî ser jûnîyên xwe û dest bi nivîsarê kir:

-Kî ku tê vira, kî dibe bila bibe, mirin dikebe bîrê. Jîyana wî, kirinên kirî, qencî-xerabî, zulm-neheqî tèn ber çavanra derbaz dibin.

Xwezila rojekê sazman, parlamêntên dunyayêye mezin, bilindcivîn, qurulta mirovayê beştarbe, ne ku ji rastîyê, heqîyê, dêmokrata heyî, tuneyî biaxivin, lê beştarbin, birîyar bikin: «Salê carekê serkar-rêvebirê hukûmet-dewletan, gire-gir, dewlemendên dunyayê, sîyasetzan biçivine merzelekî mîna merzelê «Helebçe»-yê, ber her tirbekêra derbaz bin û şev wira razên-paldin. Wê şevê ew yekê têkebe xewna wan, wekî ey melkemotên vê dunya gewrik, îdî bese mal-milkê heram beravî ser hev dikan, bese gelan bere hev din, bese erd-esmîn hev xan, we ne erd-ax, ne

Ahmedê Hepo -----

çem-kanî, ne dar-daristan, ne ber-okêyan, we qe mûristanek jî ne xuluqandîye, lê çima ser van gişkada neheqîya, nerastîya, qetilkarîya, xwînê didine rêtinê? Bawerî heye, wekî usa bê kirinê wê pêşîya gellek tiştê xirab bê girtinê.» Nizam çiqas wede derbaz bibû, gava min serê xwe bilind kir, erşê esmîn nihêrî, dît ro hêdî-hêdî dadigere. Dora xwe mêzekir dît Farizê Ûsiv hinekî dûrî min, piştî xwe kutayê maşînê, ser pê sekinîye û sîgarêtê dikişîne.

Ewî dît min dest ji nivîsarê kişandîye gav-gav ber bi min hat.

-Apê Ahmed, -got, -min xwe ker kir, qe ji cîyê xwe nelivîm, min go, bila binivîse, ka binê çi dinivîse?

Ez ber xweda vebîşirîm. Ewî dest ji min venekişand, min çi nivîsîbû wîra xwend. Fariz sîgarêta destê xwe wêda avît, ez hemêz kirim, bi dengêkî mîna dengê ava leme-lem kire piçe-piçe:

-Apo, kela min tijî bûye, bihêle, hinekî hêmîn bim.

Fariz bi desmala destava şilaya ber çavên xwe, xwîdana enîya xwe paqîş kir, piştî xwe rast kir û berê xwe da min:

-Nêtên te nivîsî nêtê usanin, wekî ewana bona hemû mirovayê yên kêrhatîne. Xwezila hemû mirovayê ev gotinên te bibîsta! Ew yek jîyanêda mîyaser kirana!

Êmekî me ker-lal rûyê hev nihêrî. Îcar jî min berê xwe da wî:

-Lawo, were em ji merzel derên! Sewa wî girane.

Ewî qe tişteke ne got, da pêşîya min, pê-pê ji merzel dûrketin. Em maşînêda rûniştinê dunya me hate guhastinê.. Ez karnîyarî Fariz bûm:

-Bavo, bajo, bajo em herine «Mala Kurdan».

-Apê Ahmed, mala dostê te ser rîya meye. Em berê herine mala Sûrgûnê Bala.

-Tu çawa zanî usa bike, bajo.

Em derketine rîya codê. Çend km rê çûn, xortê delal berê maşînê da nava gund û êmê 15-20 deqîqa ber dervezekî sekinî.

-Eva mala Sûrgûnê hevalê teye.

Paşe ew ji maşînê peya bû, derî kuta. Jina malê derî vekir û Fariz pirsî Sûrgûn kir. Ewê şerma navê mêrê xwe ne kişand û bi şermoke kêlimî:

-Ewî li bajarê Krasnodarêye.

Ez jî maşînê peya bûm û me kêf-halê hev pirsî. Ewê bi merdane got:

-Birayê Ahmed, ewî ne male, mal male. Warên wera karekê bidime serjêkrinê. Îşev ewê li bazarê bimîne.

Me spasîya xwe da wê û em paşda vegehrîn. Me berê xwe da «Mala Kurdan» ya li rêspûblîka Adîgêy.

Em ji avayî dûr ketinê Fariz ji min pirsî:

-Mamoste, biborîne, vê sibê em ji mal derketinê we rêda got, wekî hûnê qewmandina ku, hatîye sere we û Sûrgûn qalkin. Dîsa rîya me kurt kin.

-Belê, min vê sibê got, wekî Sûrgûn dostê minî cîwantîyêye, raste ewî nexwendîye, lê xwe-xwera mijûl bûye. Ji hinek xwendîya daha gellekî dixûne.

Ahmedê Hepo -----

Çawa ew bi xwe dibêje, Sûrgûnê Bala haj bayê dunyayê heye. Tu hêmin maşînê bajo, ez jî, ji dostîya me tera bijenim.

-Pirr pak.

-Ewê yekê tera bêjim, wekî Sûrgûn sala 1937-a vagona sûrgûnêda hatiye dunê. Wê salê malbeta wan jî, ji Ermenîstanê tê nefîkirinê. Lema jî navê wî danîne Sûrgûn.

Sûrgûn li gund dima. Paşê ew her hatinê wê malê minra jî par dihanî, carna jî çend manat dida min. Digot, esse ji te kurekî Kurdayî çê derê...

Sal hatin ser mera derbaz bûn. Min îdî înstîtût xilaz karibû û rêdaksîya rojnameya «Rya teze»-da dixebitîm. Pêwîste ser qewmandinekê bisekinim.

Sala 1967-a bû. Rojêke havînê ew hate bal min. Gellek pirsara tevayî me derbarê hevalê wîda, yê ku bajêrda dima, axivîn. Ew hevalê wî hatibû girtinê, kelêda bû, pênc sal dabûne wî. Sûrgûn ji min hîvîkir, wekî çend roja şûnda ez bi wîra herime kelê, bona rastî hevalê wî bîn. Belê, em pevketin.

Maşîna- Sûrgûn «Vîlîs» bû. Roja kivişkirî hat ez ji mal hildam û me berê xwe da kelê. Kela weke 70-80 km dûrî bajarê Êrêvanê bû.

Kîne-kîna germa havînê bû. Mirovan ji germê dijiwarî dikişand. Kela nava qirekî xikî-xalîda hatibû ava kirinê. Jêra digotin kela «Koşê», cîyê mer-mişk-dibûşkan bû. Gava îdî qiye-qija tavê bû, em gihîştine ber kelê.

Çawa rojnamevan serokê kelê ez pejirandim. Û ewî her tenê destûr da min, wekî ez rastî girtî bêm. Ez birime odeke cuda û hinekî şûnda girtî jî anîn. Pey kêf-halara, çi ku Sûrgûn girtî-hevalê xwera anîbû min çû anî odê. Min ew jî gîhande Sûrgûnê bira, wekî tenê destûr dane min, rastî girtî bêm. Min têderxist ew xweda werimîye; reng qemilîye, lê ewî xwe wan erda danenî û tu tiştek ne got.

Rasthatina min û girtî 4-5 seheta kişand. Me tevayî nan jî xwer, çend cara çay, ava sar vexwer, te hew dizanibû me bîrkiribû, wekî Sûrgûn derva tî û birçîye. Weke heqîya Xwedê min çend cara navê wî anî ser zara, lê girtî hûrik-hûrik, yeko-yeko, monik-monik pîrsa her kesî kir, derbarê her tiştîda dipîrsî, pîrsê wî ne dihatine dawîyê.

Gava ez ji kelê derketim bawar bikî ro dagerîya bû. Min Sûrgûn da hewaldanê, lê deng ji wî derneket. Ew reşqemilî bû. Te tirê lêvên wî tîda qelişîne, bizmar girtine. Ewî her tenê derê maşînê vekir, şanî kir, wekî ez maşînê siyarbim.

Em ji kelê rêketin. Min rêva çi got, ne got deng ji Sûrgûn derneket. Pey çend kîlomêtranra em pêberjêr daketine newalê, çemekî gur dikişîya. Sûrgûn ne ajote alîyê pirê, lê raste-rast maşîn ajote nava çêm û xayî kir. Derê maşînê vekir û bi sol-gorava xwe avîte avê. Devê xwe kire ava çêm têr vexwer. Ser çavên xwe şûşt, ji avê derket, êpêcekî ser kêvîrekî rûnişt. Demeke xurd derbaz bû, ji ser kêvir rabû û berbi

Ahmedê Hepo -----

maşînê hat, derê alîyê min vekir û bi hukum, bi rik got:

-Kino, (car-caran ewî minra Kino digot. Bejina wî bilind, ya min kin bû), ji maşînê peyabe, ya min û te heta vêderêye.

-Çima min çi kirîye?

-Ji vê yekê jî xirabtir tuyê çi bikî! Ez tera dibêm bi xweşîya xwe ji maşînê peyabe!

Ewî nihêrî ez peyanabim, derbazî alîyê xwe bû, dest avît rûniştoka xwe bilind kir, çeka xwe derxist. Dîsa nava ava çemra hate alîyê min, qirme kişande ser min:

-Ahmedê Hepo, îcar tu bi xweşîya xwe peyanebî, sol-gorava mîna min nekebî avê, ezê du fişeka hevra bere tedim!

-Lo kurdê bê hiş, tê kivşê vê sibê zû te dewê tirş vexwerîye, hişe te çeliqîye! Ca bêje, min çi kirîye?

-Çawa te çi kirîye! Hela bejina xwe binihêre, li min jî binihêre. Bejinêda ducarî teme. Çawa seba kinşeke sore biçûk (kinşke palpišta rojnamevanêra digot) tu berdane hundurê kelê, lê ez Sûrgûnê Bala derva mame. Xwera hundurda rûniştî dixweyî, veduxweyî, lê tu nabêjî kurê kerekî derva meye? Ji tîbûna lêvê min qelişîne!

-Sûrgûn, bira, heşa te, usa xwera nebêje, eva yek. Ya duda, min jî serokê kelê gellekî hîvîkir, go na, ezê tenê destûrê bidime te. Ya sisîya, hey min dixwest rabim, dostê te ne dihîşt. Min digote wî naha Sûrgûn tîda biecî, digot tişt nabe, ew kurê kurde.

-Belê, belê tenê ez kurê kurdim!

Wê şûnda ewî qirma destê xwe avîte berê çêm, herdu destava ez hemêz kirim, hilda gavekê-duda ji maşînê dûrket, go, binê ezê te bavêjime nava çêm, roda herî!

Min qe dengê xwe nekir. Ewî ez anîm ber çêm danîm û qayîm-qayîm hemêz kirim û bi teqîl ser minda war hat:

-Lo, min henekê xwe te dikir. Lo, ez qurbana bejina te, wê xwendîna te! Yê mîna min li serê çîya, xwedê giravî mêrin. Bi şivekêva deh hewê mîna te bide ber şivê! Xwedê, naha min femkir xwendin, dîsa xwendin, ya ku qelem dike, şûr nake!

Ew hate rûyê min û dîsa kelimî:

-Min bibaxşîne, de xeberde, çîye min tu tirsandî?

-Na bira, ezê tera tiştêkî bêjim, nêta te makkim. Neyarekî kurdayî xwînmêt karnîyarî gelê xwe dibe:

-Ey gelê min, kurdan çek hildanê, şoreş, şer, dewdoz kirinê metirsin! Kurdan him çek, him qelem hildanê bitirsin!

Sûrgûn careke mayîn ez hemêz kirim, hate rûyê min û got:

-Ew rojê jî bê!

-Mamoste, -Fariz berê xwe da min û pirsî, -ew roj hatîye, yanê na?

-Şukur, hezar cara şukur ew roj hatîye. Îro Kurd payê pirr bi sîyasetê şer dike, bi rîya aşîtiyê dewa mafên xwe dike. Bi gilîkî şûr û qelem gihîştîye hev!

Ahmedê Hepo -----

Îdî êvar bû, em ketine nava gundekî, qe gellekî neçûn, Fariz maşîne ber avayîkî du tayê xayîkir û berbiri min bû:

-Mamoste, keremke peyabe, ev jî «Mala Kurdan».

Xortekî bejin kin derî ser meda vekir. Me roj başî da hev. Fariz ez wîra kirime nas:

-Heval Mûsa, eva mamoste Ahmedê Hepoye, ji Azerbaycanê hatiye.

-Belê, min navê wî bihîstîye, romana wî, ya bi navê «Birîn»-ê xwendîye. Ew pirtûk hevalekî-Torinê Pervan daye min.

-Ew hevalê tu dibêjî, -min bersîva wî da, -birazîyê mine.

Hevalê Mûsa daha jî şa bû.

«Mala Kurda» maleke şûştî-mûştî bû. Bi bedew, bi nûh demî hatibû ava kirinê.

Em û Mûsa pêşberî hev rûniştin. Ew şêrda hatibû birîndar kirinê. Dilê minra ew yek derbaz bû, wekî ya Rebbî, binhêre bi hezarava yê mîna vî xortê êgîn ketine nava şer, dew-doza azayê. Azaya bona min, bona me hemûya.

Nişkêva Mûsa bi pirsan xweva berê min da çiyakî mezin. Ji min pirsî:

-Mamoste, tu Apoçîyî?

Me hevra rûyê hev mêze kir. Min tê derxist hevalê Mûsa ji pirsaxwe poşmane. Ewî xwest tişteki jî bêje, min nehîşt û karnîyarî wî bûm:

-Mûsayê bira, heloyê serê çîyan, bihêle bersîva te bi risteke helbestvan, ulumdar Şamilê Selîm bidm:

War bi kerî-kerîye,
Her kerîyek perîye.
Kî derdê wê dikişîne.
Tenê ew kes merîye.

Ewa yek. Ya duda ez paşpirtika «Çi» namehînim, na pejirînim. Ew paşpirtika ya zimanê giramêra tirkane. Min, Ahmedê Hepo, ji Kawayî Hesinger girtî, hatanî roja meye îroyîn, kê bi heq, rast bona rizgarîya gelê xwe şerkarî kirîye, şoreş doman-dîye ji bîboka çavên xwe zêdetir hizkirîye. Min navê gellek nefskarên, ku rîya Kurd û Kurdistanêda dew-doz, şerkirine nekişand, ji ber ku, ewana ne dehin, ne sedin, lêbelê, ez bi ruh, hişê xweva paşpirtikê wanim.

Mûsa bi zendegirtî ez mêze kîrim û pîrsî:

-Tu bawer dikî Kurdistanê azabe?

-Belê! Lê her çar parên wê, wê carekêva neyê azakirinê.

Hevalê Mûsa hinekî bi hukum got:

-Na! Xwestin-daxweza me ewe, wekî Kudistan seran-ser bê aza kirinê.

-Keko, birao, xwestina me hemû kurdan ewe. Lê dîsa diwekilînim, ew yek wê carekêva neyê çareserkirinê. A, waye li beşkê, li Kurdistanê başûr dergekî xêrê tê vekirinê. Pêwîste hemû kurdên dunyayê alîkarîyê bidine wê. Usa bizanibe em çar birane. Mal-avayê me herçar bira jî tune. Em dixwezin hevra avayîkî avakin, çêkin, ew jî pirseke dijware. Lê birakî mera usa hevhatîye, hêza wî digihîjê xwera avayîkî

Ahmedê Hepo -----

avake. Gotî ew birayên mayîn şabin û destê alîkarîyê dirêjî wî kin. Wekî birak xwera avayîkî avake, ewê bibe sitara birên mayîn, hetanî yê mayîn jî bûne xwedan mal-milk.

Min tirê hevalê Mûsa bi dudilî minra qayîl bû.

Wê wêda em hatine ser rewşa kurdên ku, komelên Sovêtêye berêda jîne. Vira jî pirs, gilî-gotin mîna gewlaz hev zêde bû, dirêj bû.

Êvarê erd hilçiland bû, em ji «Mala Kurdan» derketin. Germa havînê kişîya bû, cîyê xwe dabû hênîkayê, nemkêşîyê.

Rêda Farizê Ûsiv gote min, wekî çend deqîqa şûnda emê bigihîjine mala kurê birê te û ji min pirsî:

-Tuyê îşev wira bimînî?

-Na, lawo, min bona sibê bilêta avtobûsê stendîye, ez nikarim bimînîm.

Gava em ji mala birazîyê min derketin tarîyê erd hingavt bû. Fariz hey dixwest ez tişteki bêjim, qalkim, lê kêfa min, ne ew kêf bû. Qe jîyana malbeta birazîyê min xweşa min nehat. Lê bi gotina gotîya şukur vê rewşêra, ew ji daha çêtire. Alîyê dinêda birazîyê min ne li mal bû. Him jî xerîbîyê ya xwe kiribû. Qewm-lêzim,-pismamên me gişk li Azerbaycanê bû. Ber çavên min tişteki nedihate kivşê. Gohê min jî hatibûne xitmandînê, min qe rind ne dibihîst. Ez dîsa ketibûme rev-beza mitala. Derd-kulê heyî, rewşa kurdên vê derê, dera hanê dîtî, ez kiribûme tendûreke bi kozî, devê wê girtibûn, kulfika wê xitmandibûn, him nava êgirda dişewitîm, him nava dû, bîn-buxu-

Ahmedê Hepo -----

sêda difetisîm. Nizam ji çi bû, vira qewmandinek kete bîra min û agirê dilê min gur kir:

-Rojekê li Bakûyê civîna sazmanên ne huku-metî derbaz dibû. Ez jî tevgelî wê civînê bibûm. Wê civînêda wekilê gellek sazman û navendên çanda axivîn.

Jineke alman jî bi rûsî axivî. Hinek mesele bona min tarî ma, lema jî wedê navberê ez nêzikî wê sîtê bûm û ji wê pirsî:

-Biborînin sîta birêz, çawa ez zanim, naha alman li Azerbaycanê najîn, lê hûn çiva mijûlin?

Ewa ber xweda vebîşirî û gote min:

-Raste naha alman li Bakûyê najîn, lê sedsalîya berê jîne. Ew him li Bakûyê, him nehîyên Azerbaycanê, payê pîrr li Xanlarê, Şamxorê jîne. Naha sazmana me wê karê dike, ka binê çiqas alman li Azerbaycanê jîne, ewana kî bûne, yên dunya xwe guhastî tirba wan li kune?

Heylo, dunya bi xêr-şên, dunya bi şer-dew, em qe nizanin zindîyên me kune, xelq tîrbên mirîyê xwe digere...

Hema wê weşê Fariz maşîne usa da xweyîkirinê, ez ji cîyê xwe leqîyam û min pirsî:

-Lawo, Xwedê xêrke çi bû?

Ewî qe bersîva min neda ji maşînê peya bû û çû nava rêda tişteki mîna gonçe hilda danî kevîya rê.

-Apê Ahmed,-ewî berê xwe da min, -van dera êvar-êvar, şev maşin ajotin dijawabê, hinek mûjîkên

Ahmedê Hepo -----

rûs, yên serxweş vedixwin û dertêne ser rîyan. Mirovê ne nas hew dizanin ew kotîkin.

-Erê, welleh min jî hew zanibû ew gonceye te ji ser rê hilda.

-Mamoste gonce çîye?

-Lawo, eva çil salî zêdetire, wekî ez du nexwe-şîya ketime. Yek nexweşîya Welathizîyêye. Yek jî nexweşîya zimanê dê. Ez dicedînim paqîş, bi zimanê dayîka xwe binivîsim. Ez nabêjim kêmasîyên min di aliyê zimînda tune. Heye... Kotîk ji zimanê tirkî derbazî zimanê me bûye, bi kurdî dibêjin gonce.

-Mamostê, lê em çî bikin?

-Qe, ber xwe nekebe! Welat ku aza bû, dewlet hate sazîrînê, wê demê ferhenga rastnivîsarê wê bi birîyar, bi fermî bê weşandinê, gişkê bi rizmekî binivîsin.

-Xwedê bike?

-Xwedê dengê te bibihîze!

Me îdî deve-devî bajarê Krasnodarê kiribû. Bajar nava ronaya êlêktrîkêda hatibû wer girtinê. Şev nivî bibû, maşîne kêr bibûn. Fariz kete kolaneke teng û gote min:

-Mamoste, ev kuçeyê me rast bibe bazarê.

-Naha li sûkê mirov hene.

-Belê, ew kesên ji gundê dûr hatî, yê ku mal-kelmelê wan nehatîye firotanê, şevê li wir derbaz dikin.

Ahmedê Hepo -----

Êmê çend deqîqan jî ser mera derbaz bûn. Fariz fitil da dora avayîkî, dirêjîyêra derbaz bû û hat kevîya rêkê sekinî.

-Mamoste, ev jî bazar.

Wî careke mayîn zû-zû got:

-Ev jî sûk!

Em ji maşînê peya bûn.

Alîyê çepê avayê bilind-bilind bûn, alîyê rastê cîkî fire bû. Ji vî alî rê min tê derxist ew sûke.

-Farizê delal, -min gote wî, -tu vir bisekine, ezê nişkêva rex Sûrgûnra derêm.

-De baş, herin, ezê hinekî xwe paşta bidim.

Ez ji vî alî rê derbazî wî alî bûm. Bi kurdî dengê du-sê mirovan li min tesele bû. Min çend gav jî avîtin, dît, bihîst wekî sê kes hevra bilind-bilind diaxivin, şer dikin. Hêwirzeyaya wana der-dor hildabû serê xwe. Ewana bi nav-nûçikên xirab,, bi gilî-gotinê kotî, pûc, pintî dihatine serê hev. Carna jî pesin didane xwe.

Dengê yekî aha dihat min:

-Ez li Ermenîstanê xwedanê kerî pezê qerqas bûm, şivanê min hebû.

Yê dine:

-Em ku hatine Azerbaycanê min xanîkî ermenîyê 5 çavî zeft kir. Min ew ermenî şande koxtikê xweyî Ermenîstanê. Paşê min ew firot, hatime vira.

-Lo xulîser, -yekî pirsî, -lê kanê ew diravê xênî?

-Kula wê yekê nedane te!

Yê sisîya:

-Eva neh, deh sale ez hatime vê Krasnodarê, roja-rojda min ev bazar xwera kirîye war. Kî dikare ber min xeberde. Wekî tu pincara xweye genî ji erdê min wêda hilnedî, ezê xwîna te hilşînime erdê.

-Wekî sibê ji erdê min wêda neçî ezê kêrekê zikê terakim!

-Nişkêva hûn herdu jî, sibê ji vê bazarê derneyên, de hûn zanin ezê kêra bêjim!

Ew herduyên mayîn hevra-hevra êrişî wî kirin:

-Erê, erê, em rind zanin mala we berêda meriv firote. Ermenîstanê we xwe qurbana ermenîya dikirin, diçûn em difrotane ermenîya, naha jî xwe qurbana rûsan dikin, me difroşine mîlîsên rûsan, rêkêr-rêbirên wana. Ceştiyê dikin.

Par na, pêrar çêleka rûsê cîranê me hat kete zevîya me. Berbang bû. Min kestekek avîte çêlekê ji zevîyê derxistinê, seyê me êrişî wê kir û parava hêta wê gez kir. Te ev yek dît, wê sehetê te xwe gîhande mala rûs, ez firotim. Hinekî derbaz bû rûsan êrişî mala me kirin. Mîlîs hatine hewşa me. Gazî bijîjkê heywîn kirin, wekî aktê, binivîsin.

Xwedê giravî seyê me avîye, hare-derdeseye, welleh hezar naxweşî danîne ser sê. Gotin çêlekê zûtirekê mirarbe. Lê qe kulê çêlekê nexist. Hata eyan kirinê tenê du qîlê sê hinekî cermê çêlekê herişandîye.

Em 10-15 malin, rûs 300-400 malin. Em qe na, mehê carekê hevra dikine şer, hev difroşin mîlîs tê nava wan malên meye gurî. Lê salê carekê mîlîs nayêne malên rûsan.

Ahmedê Hepo -----

-Hûn çi dibêjin bêjin, ev erd lap ji kalikên min, minra maye.

Îdî sebira min nehat, ez nêzîkî wan bûm. Wana dest xweda dengê xwe birîn, êmekî xurt li min nihêrîn. Ez kêlimîn:

-Şev baş, birano! Şeva we xweş!

-Pî, pî,-yekî bi simêl got, -ev kurde!

-Belê, ez kurdim. Eva weşeke xurte ez sekinîme guh didime we. Hûn vê şevê, vî welatê xerîb şerê erdê, axê dîkin. Çima hûn nizanin, hûn li vira mêvanin. Erd, axa we li Kurdistanêye. Hûne usa êginîn herin bona wê axê şer kin.

Çawa dibên, ji kêvir deng derket, ji wana deng derneket. Wana şerma serê xwe berjêr kirin.

Yekî wana bi hemdê xwe, bi dengê şerm kêlimî:

-Min tu nas kirî. Tu Ahmedê Hepo nînî?

-Belê!

Ewî destê xwe dirêjî min kir, lê min zenda wî girt û berbirî hersêka bûm:

-Hûn pêşîyê dest bidine hev, paşê kêf-halê min bipirsîn!

Em, ku ji hev dûr dikevin hevra şîrîn dibin, hê rûmeta hev digirin.

Wana wê deqîqê dest dane hev û hê me serhevda lorand. Hevra bûne nas: Cewo, Miraz, Arîf.

Dema min alîyê milê rastê nihêrî dît, wekî Sûrgûnê bira ser pê pişta xwe kutaye maşîna barbir, destên xwe dane ser hev, te hew dizanibû ewana qeyd

Ahmedê Hepo -----

kirine. Kûr-dûr dihênijî. Min êpêcekî li wî nihêrî û hiş-sewdayê minra ev gilî-gotin derbaz bûn: «Lo, Sûrgûnê bira, ji roja, ku tu ser pêçke- tekerên vagona barbir hatî vê dunyayê,jîyanê hey tu hejandî, birîye, anîye, rojekê te ne anî ser zara: Ax,of îro ez dilrehetim. Hêleşana dayîkê nebû para te. Jîyanê rast-çep, hevraz-berjêr tu dor hev birî-anî. Bona zike nan tu geh derê mala Qirqizan,geh derê mala Azerbaycanîya, geh derê mala Ermenîyan, naha jî derê mala Rûsa dayî xebatê, destên te pîfîk dan, qelişîn, tîş-tîş bûn. Yek jî ez rind zanim tu hey bona welat, Kurdistanê dinalî, dikewgirî. Birao, welleh,billeh, hindik maye em herine welatê xwe. Hinekî jî bihênije, paşê here welatê xwe hêmîn-hêmîn palde, razê».

Ji wan hersê camêra yekî nicande min:

-Bavo, tu çî ketî mitalan? Yek jî vê şevê, tu vê bazarê çî digirî?

Min çavên xwe ji Sûrgûn û maşîna barbir kişand, ji mitalan qetîyam û xwest bersivê bidim Fariz kelimî:

-Apê Ahmed hatîye Sûrgûn bivîne.

Wana bi ecêb hev nihêrîn, lê romana «Birîn»-ê destê minda, ber bi Sûrgûn gav da, ji dengê me ewî hinekî çavê xwe vekir, careke mayîn girt. Em lap nê-zîkî wî bûnê, ewî pizavek-dudu da xwe û alîyê me nihêrî. Em pêşberî hev sekinî bûn. Nişkêva usa kire qîrînî, hemû mirovên sûkê heşîyar bûn, hinek berbi dengê wî hatin.

Sûrgûn dest ustuyê minra bir û ez bernedidam. Bi dengêkî kelogirî, xerîqî kire îske-îsk:

Ahmedê Hepo -----

-Birao, min tu dîtî, kela dilê min rabû, ew hat bisekine! Şukur vê rojêra dîsa me hev dît!

Em ber dilê wîda hatin. Sûrgûn bi hemû meselan, hatina min, bi çûyîna mine sibê hesîyanê got:

-De, ez te awa bernadim. Em herin vîra rêşro-ranek heye heta sibê dixebite, parî nan buxun, wê wêda Xwedê kerîme.

Em, şeş kes, li rêştoranê dora pêşxwînekê rûniştin. Sûrgûn pirtûk ji destê min girt û virda, wêda li wê nihêrî û got:

-Ka binêmin te bona min ser çî nivîsîye?

Ewî destnivîsara min rind dixwend û min çî nivîsîbû anî ser zara: «Birayê delal, Sûrgûnê Bala, min «Birîn» bi kul-derd, êş-jana bê welatîyêva nivîsîye. Bila birîna meye here mezin bicebire? Bila, azaya Kurdistanê bê caresekirinê!

Torîvan-Ahmedê Hepo»

Ewî pirtûk bire ser lêvên xwe, paşê danî ser dilê xwe û herdu destava ewa givaşt.

-Birao, ewî destê xwe bilind kir, -got, -bila Xwedê dengê te bibihîze!

-Sûrgûno, -Cewo got, -kitêbê bide ez jî binihêrim. Him jî dixwezim tiştêkî bêjim, lê bila kesek ne-xeyîde. Birayê Ahmed eva seheteke hey me rûreş dike, dibê hûn çima hevra rê naçin. Welleh, hema berêda serokên me, mezinên me hevra rê biçûyana, naha zûva dewleta me hebû.

Ahmedê Hepo -----

Hinekî navbirîn da nava axavtina xwe û dumayîn anî ser zara:

-A, waye, Celal Telebanî û Mesûd Barzanî hevra rê naçin.

Min mîna teyrekî bi penxirûk ser wî birî:

-Na tu rast nabêjî! Kî wan pirsar dibêje, ew ne kurdhize, ew naxweze beşeke Kurdistanê sazbe. Ew qestbende destê sar dike nava Kurdan. Ew kesena hinekên mayînra karê dikan.

Ez wê yekê rind zanim, ew herdu nefîs darên kurdan hevra mîna biranin! Ewana tu dema wê yekê qayîl nabin, wekî xwîna, ku bi salava hatiye rêtinê badilhewa here. Ez bawerim Kurdistanê azabe! Nişkêva hetanî ez zindîbim welatê me aza nebe, min wesîyetê xwe kirîye, bila ser serkêlka min neqîşkin-binivîsin:

-Ev dunê li min gellekî teng bû, ji ber ku welatê min bindest bû.

Ê, dîsa hundurê min da birûskê birûskê xist.. Min dumayîn da nêta xwe:

-Lê gelî bira, dîsa dibêjim zûtirekê pareke Kurdistanê azabe, nişkêva ez ewê nebînim bila xêrxazek bê ser tirba min û bêje:

-Rehme li tebe, welat aza bûye, bila ruhê te li vê dunê cî-warbe.

Pey van nêtê minra rind dihate kîvşê him Cewo, him yên dinê poşman bûne.

Ahmedê Hepo -----

Wê şevê me hetanî berbanga sibê hevra derbazi kir. Dema xatir xwestina me gellekî bi pirçûk bû. Nava kelogirîya me da Cewo got :

-Mamoste, te derseke rind da me. Xwedê bike em li Kurdistanê, ser kanîkê rastî hev bên. Ji ava wê vexwin û bêjin:

-Of, ax dilê me rehet bû.

Me xerîbê xerîba bi kulzikî xatirê xwe ji hev xwest.

X X X

Êvarda amede bibûm, wekî sibê rêkevim, vegerime Azerbaycanê.

Sibe ron bibû, rîya dûr-dirêj, dêmên polîsên li tixûb-dihatin ber çavên minra derbaz dibûn, hema vê weşê du xort derda hatine hundur.

Ew xortan birazîyê Uçivê Evas bûn. Menîya hatina wan ew bû, wekî min bibine malên xwe, mêvandarîyê.

Me ser wê pirsê gellekî ber hev da, dawîyêda birayê Ûsiv yê mezin, yên ku min rûmeta wî digirt Têymûrê Evas bi têlê axivî:

-Ahmed, nivîskarê êlê, were îro meçe, nanê me ser sêlê, goştê berx, kara serjêkirî nehermîne, mirovên ku, boy xatirê te beştar bûyî poşman meke. Bilêta stendî biqelşje, ezê lawika bişînim bona sibê tera bilête bistînin.

Ahmedê Hepo -----

Pey ewqasîra ez qayîl bûm, wê rojê jî mam.

Meclîseke giran bû. Weke 30-40 mirovî civî bibûn. Me ji hatin-çûyîna dewrê axivî, rewşa kurdên dunyayê anî ser zara. Lê xortekî berê xwe da min:

-Kek Ahmed, tu serê vê komê (ewî bi destê xwe hemû mirovên li wir da kivşê) ezê pîrsekê bidime te, lê bi gilîkîva – «Erê», «Na» nebêje. Yeke îro em beravî serê te bûne, hatine dîtina te. Careke dinê Xwedê zane, em kîngê hev bivînin.

-Fermo, xorto!

Min awa bersîva wî da û serda zêde kir:

-Xorto, diqewime tu tiştekî usa bipîrsî ez nizanim?

-Na, hûn rind zanin. Kerema xwe bêjin, dîya şaîr Nîzamî Gencevî Kurde, yanê na?

Pey vê pîrsêra ez hespê mitalan sîyar bûm çûm derketime salên, ku min mekteba navînda dixwend û çend qewmandinên ne bîrkirî ketine pêşîya min, wekî wana qal kim. Min devko derbarê pîrsêda qemandinê bûyî, dîrokî şirove kir. Bila xwendevan min biborînin, wekî wekilandinbe jî hebe ezê wera bi nivîsar ronkim:

-Min Soxvoxa ser navê «28 Aprêl»-da (wê rojê, sala 1920-a li Azerbaycanê qeydê Sovêtê hatibû sazîrinê) dixwend. Ew dibistan di wê navberîyêda yeke bi nav-deng bû. Him jî du mektebên navîn bûn. Ders him bi rûsî, him bi azerbaycanî derbaz dibûn. Wê sovxozêda azerbaycanîyara tevayî êpêce rûs, usa jî hinek malên kurdên ji nefîkirinê vegerî dijîn.

Min dersxana 4-da xwendinê rojekê dersdara me gote me zaran:

-Ez çûme pirtûkxana sovxoze, min navê hemû pirtûkên bona zaran nivîsiye. Ewana êpecekin. Ezê bi we herekê navê pirtûkekê bidime nivîsarê.

Herine pirtûkxanê ser navê xwe wê pirtûkê bidine nivîsarê, hildin bînine mal, pey dersara bixûnin û hevtêkê şûnda ezê ji her yekê we binetara wê pirskim.

Sovxoze da pirtûkxaneke mezin hebû. Têda pirtûkên siyasi, bedewî, ulmî û yên mayîn hebûn. Min ser tema dersdarê pê avîte pirtûkxanê. Ji wê rojêda min ji pirtûkên bedewnivîsarê hizkir.

Dersdarê dît ez pirr dixûnim, şewir da min:

-Pêşiyê serhatîyan, carna helbestan, paşê povêstan, wê şûnda romanên bixûne. Derbarê wanda şîrîn-şîrîn qal dikir.

Sala 1958-a bû. Min dersxana 9-da dixwend. Rind tê bîra min meha gulanê bû. Rojekê sivdera mektebêra derbaz bûnê, min dît ber diwarên ku, timê elemetî-bangewazî tê lêdanê êpece şagirt berav bûne, deng dane dengê hev, çi dixûnin, çi naxûnin nizanin. Ez jî hatime cem şagirtên hevalên xwe. Bangewazî-yêda hatibû nivîsarê, wekî filan rojê wê barîgeha klûba sovxoze da pirtûkxaneyê tevî mekteba navîn rasthatinê bide derbaz kirinê.

Mijara wê jî ev bû: «Pirtûk rênîşa mirovane». Nav û paşnavê berdevokan ji hatibû nivîsarê. Ew dersdara meye wêjedar û serwêra pirtûkxanê bû.

Te qey digot mekteb hevketîye. Dersdaran, şagirtan-gişkan derbarê wê yekêda nêtên xwe, raman-xwestinên xwe dihanîne ser zar.

Rojekê-duda şûnda şarr-wareke usa kete mektebê, dersada jî derbarê rasthatinêda gilî-gotin diha-tine kirinê, şagirtan bi deha pirs didane dersdaran. Hinekan digotin ji gundên cîran jî mirovê bêne rasthatinê, hinekan jî digotin ji nehîyê, diqewime ji serbajarê rêspûblîkê- Bakûyê jî bîn.

Rojekê jî mektebêda civîneke mezin hate der-baz kirinê. Dîrêktorê mektebê derbarê rasthatina ku, wê bê derbaz kirinê axivî. Ewî got, wekî pêwîste em rind, amedeyî wê rasthatinê bibin, ku bi rûsipî, bi serbilind bin. Ew rasthatinê mîna cejinekê bê derbaz kirinê. Ewî teme da çend desdarên serwêrên dersxana, wekî şagirt wê rasthatinêda helbesta bêjin, kilaman bistirên. Dîrêktor ew jî bîr anî, ku rasthatinêda wê xelat-pêşkêşan bidine wan şagirt û mirovan yên ku gellek pirtûk xwendine.

Ew roja bê sebir hat gihîşt. Klûb şûştî-mûştî bû, hatibû xemilandinê. Mirov pirr-pirr bûn. Dengê zurnê-diholê, lêdana sazan, strana aşiqan tev-hev bibû. Hinek direqisîn. Min heta naha heyte-holeke awa nedîtibû.

Werhesil... Wê êvarîyê, wê rasthatinêda hate zanînê, wekî min jî gellek pirtûkên bedewnivîsarê xwendine.

Navê min kişandin û mîna hemûya ez jî derketime bilindcî. Xwîdanê ser minra avîtibû. Ser-wêra pirtûkxanê destê min girt û got:

-Gelî hevalno, vî şagirtê dersxana 9-a ji hemû şagirtên mektebê gellektir pirtûk xwendine. Ewê ji bêjin ewî bi rûsî daha gellek pirtûk xwendine. Em wîra dibên eferim û çawa xelet wêneyê Lênînê mezin û romana nivîskarê Azerbaycanêyî navdar Sûlêyman Rehîmov, ya bi navê «Şamo», didine wî.

Çepik hatine lêdanê.

Min dixwest ji bilindcîyê dakevim jineke rûs rabû got:

-Lawo, biborîne te pirtûka «Sîyarê bê serî» xwendîye? Dikarî bêjî kê ew nivîsîye?

-Min dest xweda bersîva wê da :

-Belê, min ew pirtûk xwendîye. Mayîn Rîd ew nivîsîye. Mayîn Rîd (1818-1883) nivîskarê Înglîse.

Min dîsa gav avît, wekî herim, mirovekî qemerî, por gustîl-gustîl, 35-40 salî karnîyarî min bû:

-Xorto, hela bisekine! Bêje, te pirtûka «Şûr û qelem»-ê xwendîye? Kê nivîsîye? Yek. Ya duda, wekî te xwendîye gava hakimê bajarê Gencê gazî Nîzamî dike, nava wanda çi axavtin derbaz dibe.

Weke rastîya Xwedê bêjim, ku mehek hebû min ew pirtûk xwendibû. Ew pirtûk ewqasî xweşa min hatibû, min ew dubare xwendibû.

Min dest xweda got:

Ahmedê Hepo -----

-Pirtûka «Şûr û qelem»-ê Memmed Seîd Ordûbadî nivîsiye. Paşê min cedand wê axavtina nava hakimdar û helbestvan Nîzamîda çawa heye usa qalkim.

Ew kesê pirs da bû min rabû destên xwe hevxist, yên klûbêda rûniştî ev yek wekilandin.

Bona xwendevan bizanibe gilî-gotin derbarê çidaye, emê çend hevokan ji jîyana torîvanê romana navkişandîda binivîsin û wê axavtina dîrokî ji pirtûkê berbigirin, welgerîne Kurdî û radestî we bikin.

Memmed Seîd Ordûbadî (1872-1950) nivîskarê Azerbaycanêyî navdare. Ew xwedanê gellek efrandarîyan-romanaye. Ji karpêkên wîye here hewaskar yek jî romana dîrokî ya bi navê «Şûr û qelem»-e. Nivîskar gellek pirsara tevayî derbarê emir-jîyan, efrandarîya helbestvanê dunê eyan Nîzamî Gencevî da (1141-1209) bi zimanekî bedewnivîsarêyî şîrînî dewlemendva şirovedike, qal dike.

Hakimê bajarê Gencê Emîr Înanc fermanê dide helbestvan Nîzamî Gencevî bigirin û zorê bînine huzûra wî, ji ber ku, Xwedê giravî helbestvan dijî Xelîfe, dijî memleketê derewa dide danezanê.

Nîzamî Gencevî tînine huzûra Emir Înanc. Ew ji Nîzamî Gencevî dipirse:

-«Tu kurê kêyî?

-Kalikê min-Memmed, lê bavê min Yûsîfe.

-Bavê te çi karî dike?

-Ez zar bûme, bavê min mirîye?

-Wekî usane te tore jî dîya xwe hildaye?

-Dîya min jî gava ez zar bûme mirîye.

Ahmedê Hepo -----

-Naha stara kêda dijîyî?

-Xalên min hene. Lê ez bi stara xwe dijîm.

-Heta naha stara kêda jîyayî?

-Stara xalên xwe da.

-Ewana kêne, navên wan çinin?

-Ewana ji giregirê Kurdistanê-Kafar axa, Abdûlla axa û Sêyfeddîn axanin.

-Naha ewana çi karî dikin?

-Ewana ne li virin. Li Bexdadê dijîm.

-Çi karî dikin?

-Serokên destên parastina taybetî yê Xelîfenin.

-Gava xalên te qûlê Xelîfene here aminin, lê tu çima dijî Xelîfe diaxivî?

-Xalên min ne qûlên Xelîfenin. Ne dundana diya min, ne dundana bavê minda qûl tunebûye. Ne ku xalên min stara Xelîfeda, lê Xelîfe bi xwe stara şûrên xalên minda dijî» .

... Vira, wê mêvandarîyêda ser, qewmandinekê jî vekir!

Rojekê bikar çûme înstîtûta malhebûna gundîtîyê,ya Bakûyê

Em kafêdreke da tevî çend dersdar û zanîyarra diaxivîn. Zanîyarekî 50-55 salî hey bala min dikişande ser xwe, lê min tê dernexist ew kêye?

Min kîngê û kêderê ew dîtîye? Gava ez rabûm ji kafêdrayê derkebim ew û dersdarekî dinê jî derketine sivdera înstîtûtê. Me çend gava hevra gav da,lê îdî min zefta xwe ne anî û berbirî wî bûm:

Ahmedê Hepo -----

-Biborînin profêsor,min tirê ez we rind nas dikim.
Min hûn dîtine, lê nizanim kêderê em rastî hev
hatine?

Ew dersdarê nikî me sekinî qe mecal neda got:

-Vê rêspûblîkêda qe mirovê usa heye Hebîb
Şîrînovê kurd nas neke!

-Welleh, ez jî kurdim, -min gote wana.

Hebîb Şîrînov herdu destên xwe danîne ser girikên
pîlê min, ez hejandim û bi ecêb pirsî:

-Tu kurdê kêderêyî ez te nasnakim?

-Mamoste Hebîb, serpêhatî-jîyana min bi
hevokekêva nayê serê xwe. Wekî ez bêjim ez kurdê
Tirkîyayême, qe nizanim wê rastbe, bêjim ji Ermenîs-
tanême wê derewbe, bêjim ji Qirgistanême wê qelpbe,
bêjim ji Azerbaycanême wê çewtbe.

Çavên vî kiranemêrî yên gir daha jî gir bûn, ew
kete milê min em tevayî pêpelûkên îstîtûtêra daketine
jêrê û derketine derva.

-Kek Ahmed,-mamoste Hebîb berbirî min bû, -
hetanî ez her alî tera nevim nas, ez te bernadim. Baxê
ser navê Sabîr da çayxane heye, em herin rûnên him
çayê vexwin, him hevra rind bibine nas! (Mirze
Elekber Sabîr(1862-1911) helbestvanê Azerbaycanêyî
satirîke).

Em hatine çayxanê, pêşberî hev rûniştin, mera çay
anîn.

Ewî stekana bi zirîya ber min hilda tijî çay kir û
mîna mirovekî bê sebir kelimî:

-Birao, de bêje, bêje min binihêrim, tu ji ku hatî?

Ahmedê Hepo -----

Min bixasta û nexasta pêwîstbû vî camêrîra ji jîyana xwe çend hevokan bêjim:

-Kek Hebîb, dê-bavê min sala 1926-a ji Kurdistanê Tirkîyayê hatine Ermenistanê. Sala 1937-a malbeta me tevî bi hezaran malbetên kurdan ji Ermenistanê hatine nefîkirinê.

Em weke 10 sala li rêspûblîka Qirqistanê nefîkirmêda mane, sala 1947-a vegeerîne, ku herine Ermenîtanê, lê em gihîştinê Azerbaycanê, hukumetê nehîşt em herine wira. Em Azerbaycanêda man.

Em kurdên ji nefîkirinê vegeerî nava çend nehîyada-nava nehîya Yêvlaxê, Kasim-Îsmaîlovê, Xanlarê, Samûxê û yên mayînda cî war kirin.

Min li nehîya Yêvlaxê, savxoza ser navê «28 Aprêlê» dersxana 10 xilaz kir û çûm Êrêvanê însîtûtêda hatime pejirandinê. Wira hetanî destpêbûna sala 1970-a rojnama «Rya teze»-da xebitîm. Eva nêzîkî salekêye min bar kirîye Bakûyê. Naha hûn bi xwe bêjin ez ji kume?

Ew ji ser rûniştonokê rabû, bi desmala destê xweva xûdana enîya xwe paqîş kir û derbazî alîyê min bû, dest avîte min, ez cîyê rûniştî rakirim û mîna xerî-bê çend salan, ez qayîm-qayîm hemêz kirim û bi dengê bilind got:

-Tu kurdî! Tu ji Kurdistanêyî! Kurdistanê heyî, ez mirî, tu sax, ewê esse bê dasekinandinê!

Em derbaz bûn, her yek me cîyê xweda rûnişt.

Ahmedê Hepo -----

Hebîb Şîrînov ketibû ramanên kûr. Ewî bi destê xwe enîya xwe fire mizdida û nişkêva bi şabûn berê xwe da min:

-Te çendê salê li nehîya Yêvlaxê, sovxoze da dersxana deha xilaz kirîye?

-Min li wir bahara sala 1959-a dersxana deha kuta kirîye.

-Deh-danzdeh sala berê cara yekem ez çûme wê sovxoze. Li wir pirtûkxanê tevî mektebê rasthatin dida derbaz kirinê.

Min qe nehîşt ew nêta xwe bîne sêrî, îcar ez ji cîyê xwe rabûm û min kire qirînî:

-Mamoste Hebîb, min naha tu naskirî, te wê rasthatinêda ji romana «Şûr û qelem» -ê pirs da min.

-Belê, min derbarê helbestvanê navdarda, yê ku diya wî kurde, Nîzamî Gencevîda pirsî. Me careke mayîn mîna bira hev hemêz kir.

Hebîb Şîrînov ji ku bû û kî bû?

Ew ji nehîya Kûbatlîyê, ulumdarê ulmê aborîyê bû. Di nava civakîya Azerbaycanêda miovekî birêz, qedirbilind bû. Bi dil-can, bi rûhê xweva kurd bû. Wê rojêda me hevra dostî-biratî kir. Wîra girêdayî ezê qewmandinekê jî qalkim, ronkime ser kaxez.

Ji wê rasthatina me sal derbaz bibûn. Hogirekî me dîsêrtasîya parastibû û em beştarî bezm-zîyafetê bibûn. Hebîb Şîrînov tamede bû. Ewî awa dest bi axavtina xwe kir:

-Hevalno, hûn gişk rind zanin ez kurdim. Hemû dewat-şayîyada kêderê min dijberin tamede, badenoş-

Ahmedê Hepo -----

tosteke mine ewlîn heye ewê dibêjim. Naha jî ezê ewê badenoşa xwe bêjim, paşê bême ser xwestin-meremên dinê.

Min daye peyitandinê, wekî Xwedê jî, pêyxem-ber jî timê piştovanê Kurdan bûne. Eva yek. Ya duda: Raveya derbarê kurdanda ya bi kurt awaye: «Gerdûnêra aşitî û çand anîyara gotine Kurd».

Hinek bi wî kenîyan, hinekan serê xew kirine ber xwe.

Rehma xwedê li wî be.

... Du-sê rojan şûnda rojnama nehîyê «Yêvlaxa nûh», ya bi dorê ronahî dît. Du rûpêlê wê derbarê rasthatina pirtûkxanê û mektebêda bû. Gotareke cuda derbarê min da hatibû nivîsarê, wêneyê min jî dabûn, bin wêneda nivîsibûn: «Şagirtê dersxana 9-a Apîyêv Ehmed Hepo oxlû».

Ji wê rasthatinê du meha zêdetir wede derbaz bibû. Rojekê dirêktorê mektebê gazî min kir:

-Lawo, ji parwelatê Xabarovskîyê (Rûsîya) namek mera nivîsîne. Derbarê teda, malbeta weda dipirsin, - ewî awa got, -û name da min.

Paşê serda zêde kir:

-Namê bibe, dê-bavê xwera bixûne, diqewime ew mirovên nefîkirî qewm-pismamên wenin.

Rastî min qe tiştek derz ne kir û nama sêquncik hilda û ji oda dirêktor derketim.

Name him bi rûsî, him bi azerbaycanî, him bi herfên latînîya Kurdên Rewanê, him jî bi sê dest-nivîsara hatibû nivîsarê. Bi rûsî yekî, bi azerbaycanî

Ahmedê Hepo -----

yekî, bi kurdî jî yekî nivîsî bû. Ji destnivîsara rûsî min femkir, hejmara rojnama nehîya Yêvlaxêye ku derbarê minda gotar nivîsiye, wêne min têda ronahî dîtîye ketîye destê wan. Çawa ? Cîranê wan jî, ji Yêvlaxê hatîne nefîkirinê, wana wanra pasîlke (qutîy) şandî bûne. Hinek tişt nava wê rojmameyêda pêcandibûne.

Wê wêda nameyêda navê 10-15 mirovan hatibû kişandinê. Wê rêzêda navê Mîrze jî hebû.

Berî her tiştî evê namê dayîka mine hizkirî, dayîka mine, ku qe hêsirê berê çavan ziha ne dibû, anî hiş-sewdayê min. Dayîka min ji hemû zarên xwe hizdikir, lê minra daha şîrîn û nêzîk bû. Çendekê berê, berî hatina vê namê, ez û ewa malda tenê bûn. Min nihêrî xwerek dipêje, him jî dengê wêyî şîndar kete guhê min. Ez hatime bal wê, ewa hemêz kir. Ewê xwest hêsirê xwe paqîske, ji min veşêre, lê dereng bû. Min mîna zarokên bistan mêtî, devê xwe kire vî çavî, wî çavî wê mêt, hêsirên wê daqurtand.

Dibên, xwedêgiravî, hêsir şorin, lê bi hemû sondên evra sond duxum, eva pêncî salî zêdetire tem-lem-şîrînaya wan hêsirên hê ji devê min neçûye.

Wê gavê min ji wê pirsî:

-Dayê can, dayê, çima tu hey kere-ker digirî?

-Lawo, -ewê destê min girt got, -were em herine xanîyê dinêda rûnên, ezê derdê xwe yeko-yeko tera bêjim. Tu şukur îdî xortî, hemû tiştî bîra xweda xayîke, tu jî ewledên xwera qalke.

Çawa ewê got, em derbazî oda dinê bûn. Ser kulavê raxistî rûniştin.

-Lawo, -ewê bi dengekî heyr-hejmekar, -dest bi derdê xwe kir. Tu ji min dipirsî çima digirîm? Bêjim. 15-16 salîya xweda çûme mêr, em li wî alî Erez, li bereka Agirîyê hatine vê kambaxa Sovêtê. Destê min heta-hetayê ji dê-bavê, ji xûşk-birê bû. Keçikeke minê 5 salî kete tendûrê şewitî, mir. Em hatine sûrgûn kirinê... Kurê minî 18 salî Xidirê minî-zerîn, satircemî bû mir. Em ji sûrgûnîyê vegerîn. Vira, nehîya Yêvlaxê, gundê Malbinesîyê mala kurapên min, Mîrzeyê weke çiyakî dijîyan. Min bîna hemû qewim-pismam, dilşewitîya ji wî hildida. Eva çend salin em qe nizanin ew kuda sûrgûn kirine.

Dîya minê hê dîsa derdê xwe binijanda derva gazî wê kirin. Ewê hesirê xwe paqîş kir, rabû here, hate rûyê min, dîsa kêlimî:

-Lawo, pey van derdara çima ez kevirim nehelim, negirîm!

Naha, gava name destê min da bû, wê da navê Mîrze jî heye, min xwest xwe zû bighînmê mal. Diqewime ev name bibe mizginî, ew Mîrzeyê namêda navkişandî, Mîrzeyê kurapê dîya mine.

Ez sovxozêda hemjîyînxanêda dimam. Malên me weke 5 km dûrî sovxozê, fêrma heywînda dixebitîn.

Ez hevtê carekê roja ledê diçûme mal. Min name stendîne sêşem bû. Dirêkorê mektebê destûr da min û min hema wê rojê pey dersara berê xwe da mal, çûm.

Ez gihîştinê fêrmê îdî tarî bû. Pez-dewarê fêrmê zûva hatibûne mexel û guharê. Çêlek-pez hatibûne dotinê, ne kalîna berxan bû, ne ore-ora golikan bû. Car-cara seyên fêrmê diewitîyan.

Bintara malara çemekî avê dikişîya. Ez gihîştîme ber çêm û min xwest banzdim sera derbaz bim, kelban êrişî min kirin. Min navê her yekî kişand, ewana paşta vegerîn. Lê birê minî ji min mezintir-Fetî jî xwe gîhande min. Ew çav min ketinê şaş ma. Zû pirsî:

-Birao, te bi xêre?

-Şukur xêre.

-De were, were. Yeqîn tiştek qewmîye tu hatî.

Ewî awa got, nêzîkî min bû hate rûyê min, dîsa pirsî:

-Na, yeqîn tiştek heye, yanê na, tu îro, nedihatî. Ne tu qe naxwezî ji dersa bimînî.

Min dengê xwe nekir. Ez ketibûme nava hewar-gazîyê! Çawa bêjim name hatîye. Nama çi? Kê şandîye? Ji ku şandine?

-Birao, -min berê xwe da wî, -ez bona pirseke xêrê hatime, em herine mal.

Çi nuqutî dilê wî nizanim, ew kete pêşîya min û da gava, ez jî paşta nemam. Em herdu hevra ketine hundur. Hemû endamên malbeta me mal bûn. Ji hatina min, ji gişka gellêtir dîya min nerehet bû.

Ji her alîda pirs ser min da barandin:

-Te xêre?

-Çi qewimîye?

-Çima rengê te hatîye guhastinê?

Ahmedê Hepo -----

-Diqewime tu ji mektebê derxistine?

Birê minî mezin Pervan rabû hat milê min girt û berê xwe da hemûya:

-Canim bihêlin, bila tîfalî bê rûnê, hinekî bîna xwe bistîne. Pêparê Ahmed timê bi xêr bûye.

Ewî ez anîm fêza gişka dame rûniştandinê û gote jina xwe, bûka malêye mezin:

-Lêlê, Gulperîyê, rabe şerbike dew bide Ahmed, ew rê hatîye, peya hatîye. Gulperîyê wê deqîqê rabû çû şerbike dew anî dirêjî min kir û te qey digot tiştek hatîye sere min, ber dilê minda hat:

-Birao, hilde dew vexwe! Çi bûye, bûye çima usa xwe feqîr dikî! Ne şukur tu îdî mêrê bi simêlî.

Min dew vexwar. Rastî jî bîn hate ber min, hemdê min fire bû. Min nihêrî hinekî jî awa derbazbe, hezar nêtên qenc-xirab derkebine holê. Lema jî mîna mezinekî berê xwe da gişka:

-Hinekî sebirkin! Ez hatime mizginîyê bidime dîya xwe!

Paşê rabûme ser xwe. Dayîk hinekî ji min wêdatir rûniştibû, çû ewa anî kêleka xwe, da rûniştandinê.

Gişk-zûrbûn li min nihêrîn.

-Dayê can, -min destên xwe ustuyê wêra bir û got, -binê negirî, ezê tiştekî pirr ferz bêjim.

-Bêje, bêje, ez heyran! Çima şukur çi bûye bigirîm.

Rastî min nizanibû çawa dest axavtinê bikim. Min tê derxist sebira gişkan teng bûye. Awa dereve hatim:

Ahmedê Hepo -----

-Îro, dirêktorê mektebê gazî min kir û namek da min. Name ji parwelatê Xabarovskê, ji mala Mîrzeyê xalê me, kurapê dîya min hatiye.

Hê gilî devê mînda bû dîya min kire qîrînî, girîya, bavê min jûnîyên xwe kuta, yên mayîn deng dane dengê hev. Nişkêva bîna dîya min çikîya, xîze-xîz kete gewirîyê, xweva çû. Zû av anîn rûyê wê reşandin, min destên xwe ber serê wêra bir.

Pey avêra ewê çavên xwe vekir û bi hewalekî dijwar kêlimî:

-Hepo, gîdîyo ,rabe derkebe derva berê xwe bide qulbê, destên xwe berbi Xwedê qulozke, qurbanekê bêje!

Bavê min mîna xortekî çar û deh salî xwe avîte derva. Êmê çend deqîqa şûnda vegerî, hat ser dîya minra sekinî û bi heyr got:

-Gulustanê, cindîyê, rabe ser xwe! Gava min berê xwe da qulbê,destê xwe dirêjî Xaliqê jorîn kir,qurban got, ji erşê esmîn, qelfe-pêwir derketin û rast hatin ser serê min sekinîn. Zanî wê weşê çi hate ber çavê min. Roja dewata me, tu derê malê peyabûnê, bir-berê kofîya te. Ez serê zarakim destê meyê bigihîje Mîrzeyê zerîn!

-Şukur!

Dîsa gişkan çavên xwe kuta min. Min derz kir, wekî îdî deme namê derxim bixûnin. Min name da destê xwe, dîya, min ji cîyê xwe rabû, name usa ji destê min revand, qe ez haj ji xwe nebûm. Ewê name

Ahmedê Hepo -----

çend cara paçkir, danî ser çavên xwe û bi şewata salan got:

-Ax, tilî-pêçîyê Mîrze vê namê ketîye!

Ewê careke dinê name dirêjî min kir:

-Ahmedo, lawo, xwedê te timê şake, de zû bixûne, ka binên birîndarê mala bavê min çi nivîsîye?

Min name vekir alîyê bi rûsî xwend û wergerand, paşê alîyê bi Azerbaycanî xwend. Min nivîsara bi kurdî nikaribû bixwenda. Pervanê birê min berî nefîkirinê têxnîkûma kurdan ya li Rewanêda xwendibû, ewî ew çend hevokên bi kurdî xwend.

Hê zarotîyêda min zanibû Êrêvanêra dibêjin-Rewan.

Dayê tu dêranbî, bavo tu belengazbî! Wana deng dane dengê hev gerandin. Keç-bûk jî tevî wan bûn.

Hey-way! Te digot hinekan qest-qerezi hewar-gazî li wan çend malên qewim-lêzima daxistin, biçûk-mezinava kişîyane ser me.

Li zozanê, min gellek cara dîtibû, çawa telte ewir ji wî alî, teltek ji vî alî dihatin digihîştine hev, dibû gure-gur, qirçe-qirça wana, yan baran dibarî, yanê zîpik. Lê ev dîdema mala me ne baran bû, ne zîpik bû, ne erdhej bû!

Dero-derbûn, girtin-nefîkirin, tîbûn-birçîbûn, hesreta cî-warên hizkirî, ya qewm-lêzim-pismaman, erê bavo, zulma-salan bû.

Min ew jî dîtibû pey hevketina ewran, lêkirina baranê, lêdana zîpikêra xweza dibû heftrengeke xêlîya bûkê, keskesorê ji vî serê çîyê, davîte sere çîyayê

dûrî-dûr. A, usa xêlekî şûnda seqirîyê mala me hingavt. Bûka malê rabû av tijî misin kir, keçika malê rabû teyšt anî, pêjgîr avîte ser milê xwe, av destê mezina da kir, wana rûyê xwe jî avreşîn kirin, bi pêjgîrêva paqış kirin û hinekî hêmîn bûn.

Usa bibû, te qey digot, tu kesî dil nedikir biaxive. Weşeke xurt awa derbaz bû. Bavê min serê xwe bilind kir û her mirovê vira ber çavên xwera derbaz kir, kelimî:

-Ahmed lawo, ji girî tu tişt hasil nabe. Rabe qelem-defterekê hilde namekê binivîse.

Min wê deqîqê rabû, çawa wî goti, qelem-defter hilda û rex bavê xwe rûniştim.

-Lawo, -bavê min dîsa axivî, -namê him bi rûsî, him bi azerbaycanî binivîse. Bila Pervan jî bi kurdî binivîse.

Bavo qurban, namê nivîsandîne hetanî nivê şevê wêdatir kişand. Bavê min nêt, xwestina xwe got min nivîsî, îcar jî dayîka min destpê kir.

-Hela binivîse binê kî saxe, kî mirîye, ji cîwana kî zewicîye, kî ezepe? Çend nevîyê Mîrze hene? Doşanîyê wana hene?...

Pirs, pey pirsan, di hate rêzê, rûpêlê defterê pey rûpêlan dihatine reşevê kirinê. Paşê yekî digot awa binivîse, yê dinê digot na, awa binivîse.

Name dirêj-dirêj mîna çîrokekê hate nivîsarê, nivbelgên deftera 24 rûpêlî zêdetir hate nivîsarê.

Wê şevê kî raza, çawa ketine xewê ewê Xwedê zane, lê hê kew ketibû erd-esmîn, min rabû

Ahmedê Hepo -----

name, nanekî tendûrê kire tevî defter-kitêbên xweye dersan û berê xwe da mektebê. Her tenê dayîk bi çûyîna min hesîya.

-Dayê, ezê herime mektebê, nerehet nebin, ezê namê ji sovxoze bişînim. Rêva ez hatime ser wê birîyarê, pey dersanra, rûnê namê bi kurt, nûva binivîsim. Min usa jî kir. Û name şand.

Ew mehekê zêdetir bû em gişk bê sebir hîvîya bersîva namê bûn. Çawa min jorê wera anîbû ser zara, ez hevtê carekê diçûme mal, her ku çûnê mal dîya min êpece rê dukuta pêş minva dihat. Me bi çavan hev fem dikir, bi çavan «diaxivî», wekî hê bersîva namê tune.

Rastîyê bêjim pirsên dersan, xwendina wana alîkî bû, name jî alîkî bû. Ewa ji hiş-sewda, bîra min ne diçû. Namebira sovxoze jî îdî nerehet bû. Gava ewê ez dîrva didîtim wê weşê destê xwe hewayêda virda, -wêda ba dikir, yanê ku name tune.

Dîsa hevtêk, dudu derbaz bûn. Bavê min, birê minî mezin kere-ker digotine min, wekî eva hukumeta Sovêtê kêwrîşkê bi erebê digire. Yeqîn namên ku mirovên nefikîrîra şandinê dibin, vedikin, dixûnin, dibên ka binê dijî hukumetê çi hatiye nivîsarê?

Ger tişteki usa hebe diqewime serêşanê bidine me. Tirsê me ew tirse-Ahmed lawo, Xwedê nekirî te jî mektebê derxin. Wekî nişkêva gazî te bikin, çî dipirsin, bê min fem nekirîye nivîsiye.

Carna jî digotitn diqewime te adrês (navnîşan) rind nenivîsiye, name neghîştîye wana. Warên em careke maîyn binivîsin, lê rojekê... Xwezila wê rojê...

Navbera dersan bû. Şagirtan çi dikirin nizamim, min xwe dabû ber roderê û derva dinihêrî. Namebir wêda dihat. Min kire qîrînî, revîm derketime derva, namebirê mîna dayîka ewledê xwe undakirî ez hemêz kirim. Ewê bi şabûneke mezin nameke sêqunc da û got:

-Xorto, çavê te ronbe. Eva çend deqîqeye name hatîye poçtê. De çavên te jî, çavên me jî ronbe ez çûm, karê min gelleke.

Ewa çû. Lê ez cîyê xweda qerimîbûm. Lipitandin bi min ne dibû. Zengilê mektebê ez ji cî leqandim. Min xwest namê vekim, bixûnim. Hema vê gavê parava dengê dîrêktorê mektebê li min tesele bû:

-Ez jî şame te bersîva namê stendîye. De mesekine, here mizginîyê bibe!

Welleh, ba sekinî, ez ne sekinîm. Min rîya malê da ber xwe. Rêda hate hişê min bisekinim namê bixûnim. Min name vekir, lê nesekinîm, him rê diçûm, him dixwend.

Ya sereke namêda nivîsîbûn, wekî sala 1923-a, gava malbetên me ji Ermenîstanê koçberî Azerbaycanê kirinê-em 25 kes bûn. Sala 1947-a em sûrgûn-kirinê 20-kes bûn, naha ji me 6 kes mane. Sedemê mirina mirovan birçîbûn û hewa vira li me nehat. Vira lêyî, herیرهşk, hezek, mêş-mozên jerdadayî bûne bayîsê her mirovekî me. Filan, filankes ji nezanîya

Ahmedê Hepo -----

xwe ketine hezekê, noq bûn mirin, mêş-mozan hinek jerdadayî kirin. Naha em 6 kes mane, destûr dane, kî vedigere cîyê xwe, bila vegere.

Lê sitara me tiştêkî tune. Dikarin mera hinek dirav bişînin, em pê bên...

Aloşeke usa hate min, hizir kir kezev-pişikên min dane ber kêreke ko, ne jêdikin, ne diqetînin, ne duqosînin. Min rind tê derxist êş, jan, lerizandin di hundurê min da hevalîyane, mîna gûzanê tûj hûrik – hûrik hûr dikin.

Nêfîyên bê war, ji «nefîwara» alîkarî dixwestin, bê sitaran ji «sitarwara» war dixwestin. Nexweşê ber mirinê, ji nexweşên salan tendurustî dixwestin.

Name stendin, bi taybetî bona malbeta me, qewm-pismaman him bû şîn, him bû şayî. Min li mal name xwendinê dîya min girîya, jinên dora wê pêra hêsir barandin, bavê min, mêrên mayîn kewgirî bûn, kirine ofe-of, axe-ax! Ser namê hey gotin-bilandin, hildandanîn, çendî-çend nêt anîne ser zara, rê ji rîya bijartin, dest avîtine tivdîra...

Dawîyêda hatine ser wê nêtê çend heywanê heyî bibin bifroşin, li Qirqistanê jî kurapê Mîrze, wêlîyên wî hene, wanara jî naman binivîsin, ji wan jî alîkarîyê bixwazin, wekî zûtîrekê wanra dirav bişînin û ewana bikaribin bên.

Vê carê nameke kurt ser navê Mîrze hate nivîsarê, yek ser qewm-lêzîmê Qirqistanêra hate şandinê.

Pey van gişkara bavê min, ji pismamê meyi dengbêj hîvîkir kilameke sîyara bêje. Sewta kilama «Îsmayîl Axa» gişk seqirandin.

De li min, de li min, de li min...

De dayê, dêranê, şereke li me qewmîye.

Çarîya kaviîl wê li berwarê.

Eskerê Elîhêyder paşa giran bû.

Vê şevê bulîk-bulîk, taxbûr-taxbûr,

Kişîya xwe da çîyayê Gulîzerê...

Pey kilamêra bi gotina ahala cîwana, keç-bûkan govend girtin, duda stra, duda li wan vegerand. Şev ji şevê derbaz kirin.

Sal hatin derbaz bûn, min hê tê derxist, wekî çima ev gel ewqasî hatîye zêrandinê, hatîye neffî-kirinê, dero-der kirinê, kuştinê, lê tu dema ber dujmin serê xwe xarnekirîye û ji holê nehatîye rakirinê. Ruhekî usa nava ruhê vî gelîda heye, ew qe nayê şkestinê, ziman ewqasî şîrîn-dewlemende nayê bîr kirinê, hemû qewmandinên qewimî bûne miqam, kilam, sazbandî. Ev gişk, meh bi meh, sal bi sal, sedsal bi sedsalanva hev alîyane, bûne parezgehê her kurdekî.

... Nama duda hate şandinê! Dîsa çav li rê-dirba, guh li ser deng-hesa bû. Roj derbaz dibûn, lê xem, xemxurî kêr nedibûn, zêde dibûn. Wan çend malên qewim-lêzimên dora me, herekê pezek-dudu çawa alîkarî dabûne bavê min. Rojeke ledê bavê min bi alîkarîya lawikan neh-deh pez derxiste sûka heywan firotanê. Digotin bi wî diravî ew mirovanan nikarin

bên derêne Azerbaycanê. Çawa bavê min digot, îdî karek jî tune, bibî bifroşî.

Lê rojekê ji Qirqistanê birazîyê apê Mîrze hat derkete mala me. Hatina wî bû şayîke mezin, bû sedemê kêmkirina xemxurîya nefîkiran-hêsîrên li Xabarovskê. Diravê wî anî, diravê me qewim-lêziman dane ser hev û ser navê Mîrze şandin.

Me hemûyan roj dijmîrîn. Mezin gişk şev bi ofe-of, axe-ax, çawa bavê min digot, bi kulzikî radizan, lê sibê ronbûnê hetanî êvara dereng bi bawerî dijîyan. Yek wêda hatinê çûk-mezin derdiketine derva, hey mêze dikirin, hetanî nêzîkva dinihêrîn têderdixistin ew kêye, hê hinek diketine mal, hinek karên xweva mijûl dibûn.

Ev rojên hese-hesê, wese-wesê bûn. Çav li rîya diqerimîn, guh li ser denga dixitimîn, dêm geh vedibûn, geh reş diqemilîn. Vê rewşa mîna heşir-meşîrê sê meha zêdetir kişand, bahar derbaz bû, havîn hat û qije-qija rojên havînêye germ bûn.

Mêvanê ji Qirqistanê ew çend roj bûn bi şîn-girî, bi rojreş vegeirî çû, hinek malên me jî çûbûne zozanê. Min jî dersxana neha xilazkiribû, derbazî ya deha bibûm. Ez jî li zozanê bûm. Dawîya rojên meha tebaxê ez hatime sovxozê. Wan salan mektebê bi xwe kitêbên dersa didane hinek şagirtan. Navê min jî nava wan hinek şagirtan da bû. Min hemû kitêbên bona dersan stendibû, oda hemjîyînxanêda, ya ku ez têda dimam, beravî ser hev kiri bû, mîna tiştêkî bi hêja, wanra şadibûm, vê gavê namebirê usa xwe avîte

Ahmedê Hepo -----

hundur, te tirê hinek pey wê ketine. Dest ustuyê minra bir û bi şabûn got:

-Mizginîya min bide qewmên te, ji sûrgûnê hatine. Ewana ber avayê poçtêne!

Min qe tiştek ne got, ji nava destên namebirê derketim û ber bi avayê poçtê revîm. Hindik mabû bigihîjm wî avayî min sere xwe bilind kir nihêrî, çend mirov ber wî dîwarî sekinîne. Min dîsa ew ber çavên xwera derbaz kirin, nişkêva, qest-qerezî, deremê pîyên min tevizîn, lipitandin bi min nebû. Bavo qurban, min hêz da xwe, tiştek derneket, min xwest biqîrim bêjim:

-Xalê Mîrze, ez Ahmedê Hepoyê Bedome!

Gewrî li min zaha bû, ziman li min lal bibû. Wana li min dinihêrîn, min li wana. Yeqîn wan feqîra nizanibûn ez kîme, lema ber bi min ne dihatin, min zanibû ew kîne, lê vê weşê xiroşekê, tirseke usa ez nava xweda pêçan dibû min hew dizanibû, ez pêşta gavan bavêjim, ewanayê ji ber çavê min tabin, minêbin. Her tişt wêda bisekine, lê dayîka mîne dêrana dêranê wê ji mîn pirsneke:

-Kanê Mîrzeyê zerîn? Te çima malxalên xwera xayîntî, bêbextî kir? Alîyê dinêda jî germa havînê ji ser min çû, sur-sermê ez hingavtim, lerizîm.

Min nizanibû evê rewşê wê çiqasî bikişanda, wekî namebirê xwe minra negihanda, destê min negirta û bi dengekî qayîm ne gota:

-Çima sekinîyî? Çima şerm dikî? Ew mirovên ber dîwêr yên ji Xabarovskê hatine!

Kesek tune bû vê dayîkêra bigota:

Ahmedê Hepo -----

-Ez çima şerm bikim! Bila ew kesana şermkin, bila ew kesana erdêda herine xarê, bila reheyê wan li wan biqele, birize yên ku ferman dane, ev mirovên belengaz yê, ku nizanin destê wanî çepê, destê rastê kîjane, şandine rîya hate-nehatê! Çima? Çawa çima-dibên, wekî ev kesana nehatana nefikirinê, wê dewleta Sovêtêye, ya ku beqî xwîna bi mîlyona mirovan zorê hatiye damezirandinê, wê hûr-xweşkirina, wê ew welgerandana, ji wana yekê dewsa xwînêrê Lênin bigirta, yekê dewsa qetilkar Stalîn bigirta, yekê dewsa rûvî-mal wêran Mikoyan bigirta. Welleh nizamî wana wê çi bikira, çi nekira? Digotin van kesan wê pilekan çekirana biçûyana bal Xwedê, wekî ser sazmana Yekîtiya Sovêtêda agir bibarîne. . .

Namebirê dît tevgerî bi min nabe, berê xwe da mirovên ku ber dîwêr sekinîbûn:

-Ay басы-qardaşlar, siz дейян Ещмяд бу оьландыр! (Ew xûşk-birano, ew Ahmedê hûn dibên, ev kûrike).

Hê gilî ji devê namebirê derket bû, wan mirovan ber bi min gav dan. Paşê deng dane dengê hev, herekê tiştek anî ser zaran:

-Weylâ min dêranê! Pî, ez qurbana xerîbê mala bavê xweme! Heyrana bejina teye kinik, ça were bal xalê xwe! Delalo, were bal min, bîna metê ji te tê!

Ew jinek, keçikek û çar mêr bûn. Wana usa ez hemêz kiribûm, hindik mabû bîna min biçike, hev dev

Ahmedê Hepo -----
didan, ez virda-wêda dikişandim. Vê rewşê êpêcekî
kişand.

Nişkêva dengekî bi barê derd-kulan awaz kirî li
me hemûya tesele bû:

-Xwedê xêrke, çîye, hûn ji tîfalî çi dixwezin!
Wêda vekişin, em hev fem kin!

Destxweda gişk gavekê-duda paşta vekişîyan. Min
xalê Mîrze naskir. Min gellekî wêneyê wî mêze
kiribû. Ez nêzîkî wî bûm, hatime desta:

- Xalê Mîrze,-min bi kelogirî got. - xalê Mîrze,
hûn gişk ser sera, ser çava hatine. Hûn vira bisekinin,
ez herim, binêm avtokê dikarim peydakim, bêm em
herine mal.

Pirsa avtoyê zû safî bû. Xalê Mîrze bal avtoajo
sîyar bû, em jî jorê û berbi malên me rêketin.

Rêva ewqas pirs dane min, ez ketibûme rewşa
mirovê ji sibê hetanê êvarê bar kişandî. Nevîya xalê
Mîrze qe çavên xwe ji min nedikişand. Ewe bedew
bû. Yên hara dibên horî-melek. Lê navê wê bi eceb
bû-Berdîwar bû. Paşê hate zanînê kalikê wê ev nav li
wê kirîye û gotîye:

-Ez navê wê datînim Berdîwar, bila Xwedeyê
mezin usa hevbîne, ewladên wê bibine xwedan dîwar.

Bintara malên me devê rêda kerîyê pêz rahaş-tibû
diçêrîya. Hê dûrva min tê derxist rehmet lêbûyî apê minî
Elo ber pêze. Dengê maşînê li wî tesele bûnê, te tirê tiştek
nuqutîbû dîlê wî û ew hêdî-hêdî wêda hat, xwe da ser rê.
Hindik mabû maşîn bigihîje nêzîkaya apê min, min destê
xwe hewayêda bakir kire qîrînî:

Ahmedê Hepo -----

-Apo, mizginîya min bide apê Mîrze wana ji Sibîrê hatine!

Nizanim dengê min gihîşte wî, yanê jî bi bakirina destên min her tişt seh kir, şiva destê xwe wêda avêt , berê xwe da malên me qirîya:

-Warên ha, warên !

Paşê çepilên xwe hilda mîna xortekî 14 salî bi şabûn dor hev zivirî û ber bi maşînê revî. Ji dengê wî 9-10 seyên fêrmê deng dane dengê hev. Em gihîştine wî, avtoajo maşin xayî kir. Hema wê deqîqê apê min û xalê Mîrze hev hemêz kirin û mirovên dinê- yeko-yeko, dudu-dudu, sisê-sisê ber bi maşîne revîn.

Ewana hev qesidîm. Mirovan nikaribû vê rasthatinê, vê dîdemê, vê nebînîyayê mêzeke. Nefî-warên salan, derdkêşên zemîn, hesret dîtîyên dilwe-rimî û xerîbên xerîban hev hemêz kirin, hevalîyan, usa ser hevda bi keser, bi şewat, bi kizirî girîyan, kirine îske-îsk te hew dizanibû erd-esman gihîştîye hev, bobelat-şipûk hev piçilkîye, jorda keviran diba-rîne.

Dûrva kê ev nebînîya jîyanê bidîta, dilê telte-telte xwîna reşva tijî bûya.

Ya here sewgirtî ew bû, wekî ev hewar-gazî, ev şîn-şayî ne dihate dawîyê. Kê wê kêra bigota bese negirî, xwe nepertîne, xwe veneçirîne, rûyê xwe neqelêşe? Bedena gişkan ji rojên reş-heş, ji birîn-kêmê, ji derd-kulan hatibû bejînavîtî. Belê, bila ewana ser hevda warbên, jîyanêda çiqas zelûlî dîtîbûn bila bi hêsiyan rodakin. Ez bi sondên dunyayê evrakim neyar-dujmin, nexwestî-çavnebarîyên kurdan ev yek bidîtana wê esse

Ahmedê Hepo -----

hevra bigotana: «Em dewsa kurdan bûyana, çi ku me anîye serê wan, nîvê, nîvê wan li me biqewimîya, naha ne em hebûn, ne navê me».

Qas-qudretê Xwedêra vê gavê dengê bavê minî zîzî mîna zengîl hate bihîstinê:

-Besel! Neyaran bi me nedine kenandinê. Bi girî tiştekek hasil nabe!

Paşê berê xwe da kurapê Bawer.

-Bawer lawo.hespê sîyarbe, -ewî got,-here pey Evdileyê Mirtib. bê apê minî Hepo digot , bila wira serê xwe şilke, bê vira kurke. Bila bê em şaya xwe derbaz kin.

Bawer bi rev ber bi hespê çû, em hemû dagerîne mala me.

Biçûk û mezinê wan çend malên me gişk li dora wan 6 mirovên ji xerîbîyê hatî girtibûn. Gişkan dicedand li wan binihêrin. Dîsa bavê min bi dengê bilind got:

-Paşta vekişin, bila pismam, ezîzên me derbazî hundur bîn! Ewana rêke dûr hatine, naha tîne-birçîne.

Bavê min kete milê Mîrze, ketine pêşîyê, yên mayîn dane pey hev, wekî bên herine hundur. Ber pîyên wan qurban hate serjêkirinê.

-Lawno, keç-bûkno,- dîsa dengê bavê min hate bihîstinê, - hetanî Evdileyê Mirtib bê, govendê bigirin, bistirên.

Hê mêvan rûniştibûn govend hate girtinê, şên bû, bendên kilaman ser hevda hat, duda digot, duda vedigerand. Govend hê du-sê fitila dora hev çibû-

Ahmedê Hepo -----

hatibû, Bawer beza hespê hat, derê malê peya bû,
kete hundur gote bavê min:

-Apo, min rêva birê Evdilê Mirtib dît, dibê ew bi
desta xweva çûye Qazaxê, wira dewat heye, wê sibê
na, dusiba bê.

-De tişt nabe, here têkeve govendê, dengê te
xweşe, kilamekê-duda bistirê.

Bawerê pismam 18-19 salîbû, wîra digotin «Gula
govendê», dengêkî xweş lê bû, him jî kilam zanibû.
Gava ewî stra, apê Mîrze gote bavê min:

-Hepo, kurapo bihêle ez rabim govendê binihêrim,
bila dengê kilamên kurdî têkebine guhê min.

Ewî rabû destê nevîya xwe Berdîwarê girt derkete
derva, sergovendî Bawer bû. Xalê Mîrze bi heyr-
hejmekar berê xwe da wî:

-Bawer lawo, heyrana dengê te bim! Berdîwar jî
rind direqise.

Diqewime hinek pîrskin Sîbîr ku, govend ku? Me
mezina gellek cara malda kere-ker govend digirt û zar
hînî reqesa me dikirin.

Bawer hat destê wê girt, kire govendê û qîrande
kilama «Werdek»-ê:

Werdekî golî sorim lê, lê, lê Werdê,
Delalî golî sorim, memik şemala şevê.

Ser golêra dimorim lê, lê, lê Werdê,
Ber golêra dimorim, memik şemala şevê.

Xwestîya lawî pisporim lê, lê, lê Werdê,

Xwestîya lawî pisporim, memik şemala şevê.

Ez dûrva sekinîbûm û govend mêze dikir. Serê govendê dihate kivşê, binê govendê dûr-dûr bû. Hemû zar jî direqisîn.

Min zarotîyêda govend hiz dikir. Bawer bikî min hetanî naha govendeke awaye şên nedîtibû. Naha duda hevra kilam digot, duda vedigerand, paşê dudê dinê digotin, dîsa duda ew diwekilandin. Timê govendên bê sazband da, çar mirov distirên, lê naha heyşt kilambêja deng dabûne dengê hev. Govend xweş bi xweş, reng bi reng bû. Xortî bejinbilind, namilpen, şidîyayî-şidîyayî bû, bejinêda keçike weke wî bû, enîfire, dêmqemera xwînşirîn, gulîreşa şinge bi şing bû.

Govendê hey fitil-fitil dida, kilamekê dewsa yeke maîyn digirt. Evê rewşê hetanî ro çûnê ava kişand, wekî nehata ne gotana:

-De bese, gişk warêne ser destexanê, mêvan birçîne, ewê hey bihata domandinê.

X

X

X

Ew çend rojbûn ez bona xatirê dilkeştên me nediçûme mektebê. Qewm-lêzimên wan çend mala-malbetan çawa dibêjin, ji hev têr nedibûn. Rasthatina wana hey bi girî, hey bi şayî derbaz dibû. Bavê min digot: «Em kurd bi çavekî şadibin, bi yekî digirîn. Usa nîbûya naha zûva dujmin em xilaz kiribûn». Yek jî car-caran çî ku dibû xwe dikir, xwe pirs çareser dikir, digot: «Xelq jî qurbana minbe, ez bi xwe jî qurbana xwe bim».

Ahmedê Hepo -----

Sibeke mîna sibeke rojên buhurî bû. Me, endamên malbeta me û xalê Mîrze wana taştê dikir. Ser destexanê bavê min berê xwe da min:

-Ahmed lawo, -got, -mektebê bîr meke!

Dîya min berî min bersîva wî da:

-Na, kurê min ne ji wan kuraye, ewî kar-barê xwe kirîye sibê here mektebê.

-Erê, Gulistana Êso, -bavê min got, -bila gotina te be.

Paşê serda zêde kir:

-Min îşev xewnêda dît ez ber çemê Erezim, sekinîme çîyayê Agirîyê dinihêrim.

-Hepoyê kurap, - xalê Mîrze hewal da, -av ronahîye, çîya jî deng-bese.

Hema vê weşê bû quje-quja zaran, ewte-ewta seyê meyî zincîrêda. Ez zû derketime derva, dengê dihol-zurnê gihişte guhdarîya min. Qîre-qîra zaran bû:

-Evdilê Mirtib hat! Evdilê Mirtib hat!

Qasekê şûnda dengê zurna Evdileyê Mirtib der-dor hilda, dîsa govend şên bû. Îcar jî qewm-lêzimên dinê pezek-dudu serjêkirin.

Welleh, wê rojê hetanî êvara dereng qe govend betal ne bû. Her carekê gotin, wekî sazband çûne nîn buxun, wê zûtirekê bên.

Îdî êvar bû. Hemû kar-war jî hatibû kirinê. Bavê min, xalê Mîrze, Evdileyê Mirtib jorê balgî dabûne ber palên xwe rûniştibûn. Her yek wan mîna bilindcîkî dihatine kivşê. Zemîn gellek tişt ji wan stendibû, lê heyîtiya wana qube-qube bû.

Ahmedê Hepo -----

Mirov pirr-pirr bûn. Destexanên nîn hatine raxistinê. Hema vê weşê pismam-cîranê me Bedir û jina wî Zozan bi ken-hen derda hatin.

Bala gişka kişande ser destê Zozanê. Destê wêda tiştek nava desmaleke sorda pêçayî bû. Ewê ew bir danî ser stêr û hat kêleka mêr rûnişt.

Bavê min çavê xwe li beştarbûya gerand û karnîyarî hemûya bû:

-Ya navê Xwedê bikin, nîn buxun!

Vê qasê camêrê Bedir kelimî:

-Gelî birano, Hepo, Mîrze, ez û Zozan seba pîrsekê hatine, bêjim paşê.

Gişka çavê hev, rûyê hev mêzekirin. Dîsa dengê bavê min hat:

-Keremke!

Bedir çokeke xwe hilda, ser ya dinê rûnişt û bi beşereke xweş got:

-Du rîdansipî, du rûspî, du rênîşzanên me bal hev rûniştine. Şukur Evdileyê bira jî vire. Min efûkin,, ezê ser pîrsekê vekim. Herdu rûsipîya hevra gotin:

-Veke!

Lê bavê min serda zêde kir:

-Kurt bêje, mêvan birçîne.

-Hepoyê Bedo, -Bedir berê xwe da bavê min, -ez pismamê teme, tu rind zanî, ez tu dema rijî xeber-nadim. Kurê min Bawer, nevîya Mîrze-Berdîwar ezepin. Ez kulfeta xweva hatine xwezginîyê. Xort bi qîret, nav nîşane, keçike bedewe, rinde, bi pêşk-toreye. Wekî hûn qayîlbin, emê rabin gustîlê têkine

Ahmedê Hepo -----

tîliya Berdîwarê. Bila Evdileyê Mirtib nîn buxwe,
rabe qaydê «Heylo, xazginî» lêde.

Pey vê yekêra gişk ecêb man. Xalê Mîrze li rûyê
bavê min nihêrî. Seqirtîyê usa hukum kir, te tirê
qewmandineke ne bixêr dest daye.

Xalê Mîrze kevir avîte seqirtîyê:

-Bedir, çima usa bê tivdir, bi lez şuxul dikî. Paşê
jî, te nikaribû hema qe na rojekê berê bigota min.
Minê jî nêta xwe tera bigota.

-Birao, pirs hene ne hewcî şêwirêne. Bawer hema
roja ewlîn ser keçikê bûye bengî.

Xalê Mîrze pirsî:

-Lê keçik? Bihêlin em rind mitalekin!

-Gava dinê min got, Bedir rijî xebnede. Gazî
dîya keçikêkin binê ewa çi dibêje?

Gazî Sûtê kirin. Ewê sere xwe kire ber xwe û
kêlimî:

-Apê Mîrze, cîyê tu heyî ez çi kareme. Tu çawa
zanî usa bike. De keçikek ya xortekîye.

-Bêje min binê, -xalê Mîrze pirsî-, Berdîwar vê
pîrsêra çi dibêje? Te wêra hewaldaye?

-Erê, apo! Ez çawa dê şame. Şame ku em hatin
derketine nava qewm-pismaman. Wekî em wura
bimana keçikê yanê malda bima, yanê bibûya para
yekî serxweş.

-Hepo, kurapo, -Mîrze dîsa kêlimî, -min ew yek
femkir wekî gişk haj vê pîrsê hene, xênî jî me.

Paşê berê xwe da Bedir:

Ahmedê Hepo -----

-Lo, pismamo, em bêjin, em rabin gotina te bikin.
Lê erf-edet?

-Mîrzeyê kurap, Xwedê mala wî kavila kulêke, yê ku em dero-dero kirine. Emê dîsa edetên xwe cî bînin, xênî ji pirsê qeland û cêhêz. Ne hûn qelen bixwezî, ne jî em cêhêz.

-Qe bê cêhêz tişt dibe?

-Çima nabe. Keçik jî keçika meye, kur jî kurê meye. Cêhêzê bûkê li mala mine. Ji kofî, xêlîya wê girtî hetanî solên wê, zêrên ber kofîyê. bazinên destan, guharên guha, dest-dest kincên wê hazirin. Dest-dest lihêv-mitêl, fera-fotik gişk zo-zo hene. Usa bîzanbe ez keça xwe didime mêr.

Wêli-pismam, qewm-lêzimên ku îşev vira civî bûn anîne ser zaran, wekî emê jî destê alîkarîyê dirêjî cihêzê bûkê bikin, her dimîne rûsipîyên me bêjin:

-Xwedê xêrê bide!

Apê Mîrze bi şabûn, bi çavên ken xwe mukur hat:

-Ez dibêjim bila Xwedê pîrozke!

-Ez jî dibêjim Xwedê him pîrozke, him wana hetabke, -ev gilîyên bavê min bû, -nanê xwe buxun.

Paşê vegerî ser Evdile:

-Gelî sazbandno, nanê xwe şîrîn-şîrîn buxun, rabin şayîya me tevî mirazê kulîlkakin, bila şayîya me tevî dewata mebe!

Pey qasekêra dengê zuma Evdileyê Mirtib hetanî wedekî şevê qube-qube hat, gotin, rabin îdî derenge belgê bûkêda kin.

Ahmedê Hepo -----

Vê qasê Zozanê ew kelmelê ser stêr anî, destê Berdîwarê girt gustîl kire tiliya wê, sehet zenda wê girêda, desmala hevtrengî avîte ser serê wê, hate rûya û got:

-Bila gişk hevra-hevra bêjin-pîrozbe belga bûkê!

Ji her alî deng hate bihîstînê:

-Bila pîrozbe! Bila xêlîya bûkê qewînbe!

Paşê Bedir destê jina xwe girt, ketine govendê, pey du-sê fitla , şanî da sazbanda bisekinîn û got:

-Îdî şev ji şevê derbaz bûye, em diçine mala xwe. Hûn jî herin hêsbabin. Emê sibê hinekî zû bên. Dest bi dewatê bikin, ber xêlîya bûkê bireqîsin.

Ewana çûn...

Sibê xinamî bi çend buxçava hatin. Wê deqîqê Bedir xwe gihande Evdileyê Mirtib:

-Birao, lêde bila vê sibê dengê zurna te here erşê esmîn, bila mizgînîya xêrê bigihîje cî-warê me! Bila cîwan bireqîsin, em jî têkevîne odê, bila jin bejina bûkê bixemilînin, bila bûk-zava têkebine ser govendê, apê teyê jî şabaşê bide.

x

x

x

Xûşk-birano wê mêvandarîyê hetanî danê êvarê kişand. Belê, ew mêvandarî bû sedemê servekirina êpece bîranîna. Ew bîranîn ne yê min tenê bûn, ew yê dîrokê bûn. Xwedê xêr xwezarabe, wekî ez dewatî vê mêvandarîyê kirim.

Ahmedê Hepo -----

Gava me hemû mêvana wê malêra xêr-bereket, hetabî, rojên bi serfînîyaz xwest û derketin herine mal-halê xwe, rîya mine sibê, ya berbi Azerbaycanê, rîya rêwîyê bê mal ber çavên min dirêj bû, kuda diçû, min tê dernexist?...

x

x

x

Xwendevanên hêja! Min vê povêst-bîranîna «Rêwîyê bê mal»-da çi dît, çi nedît,çi nivîsî. çi nenivîsî, Xwedê dizane!

Dawîyêda dixwezim bêjim bi tomerî pirtûk kana zanebûnêye, rîya şemale, sebira mezine, toreya, edlayî-aşitîye, erf-edete, zimane, çande-dîroke.

Wekî ji van qenderên jorgotî xwendevan di vê pirtûkêda rastî yekê, duda bê, zindîbim, yanê jî mirîbim, ezê xwe ruhşa bişêfnim.

RÎŞÎYÊN ZEMÎN

XWENDEVANÊN BÎ RÛMET!

Xenî ji efrandarîya bedewnivîsarê (serpêhatî, povêst, roman) min çawa rojnamevan, salê dirêj çapemenîyêda karkirîye, bûme berpirsiyarê rojnameya «Dengê Kurd», serwêrê bernama bi zimanê kurd ya têlê radioya Dewleta Azerbaycanê, çawa tevgelê heqî-neheqîya zemanê xwe êpêce gotar, oçêrk, bîranîn û qewmandinên bûyî nivîsîne.

Gava wede derbaz dibe, tu ku wana didî ber destên xwe, careke mayîn dixûnî, dinihêrî nava wanda yên usa hatine efrandin-xuliqandinê ewana hêjayî parastina heta-hetayêne. Dinihêrî ewana daxweza rojevêra hatine nivîsarê, derketine holê û bûne rişîyên zemîn. Salê bên derbazbin ewê bibine rişîyên dîrokê.

Lema jî me birîyar kir ji wan rişîyên zemîn, yên ku vir, wir hatine weşandinê, bi têlê êfirê hatine dayînê, bela kirinê hinekan ji undabûnê bidine xilazkirin û wana çawa beşeke cuda bidine weşandinê. Me navê wê beşê jî navkir «Rişîyên zemîn».

Dawîya pirtûkêda me helbest-rastsereke ulumdar, kurdzan, nivîskar Zumrud xanimê daye cîwar kirinê. Wê ew helbest-rastsera bi navê «Teyrê Eylo» rewayî xatirê Elî Galavêj kiriyê. Kî bû Elî Galavêj?

Serpêhatî-serbuhurîya Elî Galavêj, ya ku ewî bi destê xwe nivîsîye ber destê meye. Ji wê çend gotinbêj: «Ez, Elî

Ahmedê Hepo -----

Galavêj sala 1922-a li Mehabadê, Kurdistanê Îranê hatime dunê. Sala 1931-ê li Tebrîzê çûme mekteba destpêkê, pey xilazkirina mekteba navînra sala 1941-ê vegeime welat. Hema wê salê tevî heja-azadarîya gelê kurd bûme. Sala 1946 derbazî rêza Partîya Dêmkokrat ya Kurdistanê bûm, him jî cêrga leşkerîya welatda cî girt.

Meha nîsanê sala 1946 hukumeta gel ya Kurdistanê bona xwendinê ez şandime Yekîtiya Rêspûblîkên Sovêtiye Sosîalistîye (Bakûyê)».

Pey hilweşandina komela Mehebatê ew nikare ve gere welat. Bakûyê da dimîne, aspîrantûrayê xilaz dike, dîsêrtasîyê diparêze.

Çawa ulumdar ew hetanî sala 1984-a Akadêmîya Ulma ya Bakûyê da karê dike. Bona gelê xwe karên ulmîye kûr û dûr dinivîse.

Usa bû, jîyanêda min û Elî Galavêj çend sala hevra dostî û biratî kir. Ez gellek cara bûme piştovanê ronahî dîtina gotarên wî.

Gava li Îranê text-tacê şahtîyê hate hûrxaşkirinê, hukumeta nûh xwedêgiravî destûr da, hemû êmîgratên sîyasî vegeirine welatê xwe.

Bi tevî gellek kesan Elî Galavêj bî hesreta sala, vegeirî welat.

Lê şirîtdara, ku bona Elî Galavêj ji sala 1947-a hatibû damizrandinê, danînê sala 1984-a ev ulumdarê naveyan têda hate dardarkirinê. Ew bû şehîd.

Di efranîka navkişandîda bi serî nîgara teyrê qefesê rîya jîyan, rîya şerkarîya azadarîya bi hezaran ewledên gelê kurd, bi keser hatîye nitrandinê.

Ahmedê Hepo -----

Lê bawerî nayê undakirinê, lema jî nivîskar dibêje:

-Teyrê Eylo! Qe qefes li te nayê, ji ber ku tu kawî, serbilindî! Kawtî tu cara qefesêda cî nabe!

TASA SÎPÎ, AVA ZELAL...

Mirov hene, di jîyana xwe da kirinên qendra tevayî rêçên nûh dide vekirinê, bona mirovayê dixuluqîne, ser surên sergirtî vedike. Vî alîda helbestvan, ulumdar û werger Şamîlê Selîm (Şamîl Esker Delîdax) hetav bû.

Dibên, zimanê zarokan vebûnê dibêjin «Dayê», lê Şamîlê tîfal gotîyê «Kurdum!». Dê jî bersiva wî usa daye:

Erê, lawo tu kurdî,
Bê dewletî, bi derdî.
Rojên dijwar me pirr dît,
Vê dewranê, vî erdî.

Şamîlê Selîm salên dirêj dilok-beytên dîya xwe Gulgeza Xelîl him bi kurdî, him jî bi zimanê azerîkî gotiye, nivîsiye û sala 2001-da pirtûkek daye weşandinê. Wêda dinivîse, ku bavê min jî, dîya min jî, dê-bavên wan jî kurd bûne. Hê zarotîyê da dayîka şîrhelal, bavê kedkar nava ruhê wîda kurdhizî pêşta anî bûn. Lema jîyana xwe da di alîyê kurdzanîyêda çerçirî.

Beqî, Şamîlê Selîm Azerbaycanê da him Kurd hate naskirinê, him ji kurdzanî hate xemilandinê.

Emê jêrê derbarê jîyana wî da çend hevokan binivîsin û ser nêta jorgotî rewestin.

Şamîlê Selîm sala 1929-a li gundê Axcakendê, nehîya Kelbecerê, Rêspûblîka Azerbaycanê da hatibû dunê. Hê zarotîya xwe da hînî kedkirinê bû. Xwe xwendinê girt, dersxana deha xilaz kir, kete înstîtûta pêdogojîyê, xitimkir, bû dersdar, mamoste. Mekteba Partîyêye bilinda hate pejirandin, ew serhevda anî û dîploma sor stend, peyvîrên berpirsiyar û bersîvdarda kar kir. Lê ew nava van karkirinada hilnehat. Ewî xwe da ser rêke mayîne ronahîdarîyê- bi bedew-nivîsarêva mijûl bû, diefrand. Ewî du alîya da kuling lêdida. Alîkîda bi Azerbaycanî dinivîsî, diefrand, poêzîya wêjeya Azerbaycanê dixemiland, alîyê dinêda gelê xwe Kurd jî bir nedikir, Wî alîda jî karê berbi çav kir. Şamîlê Selîm çawa helbestvan û ulumdar navdare. Behr-barê efrandarîya wî 30-pirtûkî zêdetire. Ji wana hineka bidine rêzê: «Helbestên hevdeng», «Ferhenga Kurdî-Azerbaycanî, Azerbaycanî-Kurdî», «Ferhenga mişarên zimanê Azerbaycanê», «Helbestên nûhde-mî», «Ferhenga gilîyên xuluqî» û yên mayîn.

Xwendevanên heja !

Hingî mirov hatiye dunê bihîstîye, gotine «dunya heq, rîya heq». Dibên «filankes çû dunya heq», yan «di rîya heq da çû». Çiqasî kûr-dûr mitale dikî, nikarî ji bin van gotina derêyî. Daha rast mirov dudilî dibe: «Dunya heq ev dunyaye, yanê dunya, ku kî çûye venegerîye»? Yek jî, ji çi bawer nekî, wekî bi mîlyona mirovên vê dunyayê, dunya dinêra dibêjin «Dunya heq»!

Ezê ser rastîkê, heqîkê, qewmadinekê biseki-nim, binivîsim, ya ku helbestvan, ulmdar Şamîlê Se-lîmra girêdayîye, bila xwendevan bi xwe bêjin, ew dunya heqe, yanê dunya ku, mirov lê karê dike, diçerçire, tirbê bi çaven xwe dibîne, çareke mayîn tê netêya dike. Û em mirovên vê dunyayê nikarin tiliya xwe dirêjî wê tirbê bikin, nikarin ji wî merzelê vê dunê, wê dunê tişteki hînbîn.

Belê, emê vê gotara kurtda ser karê wî, yê kurdzanîyê û ser neheqîyên zorêva yên ser rîya wî sekînî, rawestîn.

Şamîlê Selîm bi dijwarîke mezinva mijara karê xwe yê ulmî ji wêjeya gelê kurd hildide û bi fermî dide rastandin. Derbarê efrandarîya helbestvan Şêx-mûs Cîgerxwîn da karê ulmî dinivîse û sala 1968-a wê dîsêrtasîya xwe diparêze û navê navzendê ulmê fîlo-lojîyê distîne. Hema wê salê pirtûka xweye bi navê «Helbestvanê gel» dide weşandinê. Xwendevanên Azerbaycanê ne ku, tenê efrandarekî kurd-Cîger-xwînva dibine nas, lê bi kurt gellek helbestvanên dinêva, him jî, rîya wane şoreşgerîyêra dibine nas.

Pey vê pitûkêra, ya ku bi heq, ya ser heqîye, rastîyê hatibû nivîsarê, hinek çavnebara, netewparesta destpêkirin, derbarê Şamîlê dilsax da derew hevanin, nivîsin; xwedê giravî, «Ew Azerbaycanê da Kurdîtîyê dide belakirinê, ew kesên ku ne kurdin, ew dibêje û dinivise ewana kurdin. Ew cîyên kurd lê najîn, dibê wira kurd hene. Bi vê yekêva ew dîrok û wêjeya Azerbaycanê dike bin şîkê...»

Heqî ma alîkî, neheqî derkete holê...

Lê ev ewledê çîya, yê ku ruhê wî mîna hewa çîya paqîş bû, ji tu tiştî netirsîya û daha gavên mezin avît. Şamîlê Selîm dest avîte culetîyê û poyêma klasîkê wêjeya gelê kurd Ehmedê Xanî, ya «Mem û Zîn»ê wergerande bi zimanê azerbaycanî. Pirtûk sala 1976-a bi deh hezar tîrajava hate weşandinê. Lê mixe-neta qewmandin usa hevanîn û Mamoste Şamîl girtin.

Bona silsileta paşdemîyê-dahatîyê rastîyê û heqîyê bizanibe emê menîya girtina wî nefsdarê mezin bînine ser zara.

Mamoste Şamîl wê salê serwêrê-serokê beşa perwerda gel ya nehîya Kelbecerê bû. Dersdarekî ji Kelbecerê mirovek kêr kiribû û hatibû girtinê. Ew ji kelê derketinê, rehmet lêbûyê mamoste Şamîl alîkarîke mezin dide wî.

Paşê ew dersdar tê, ji Şamîl çawa deyîn, dirêv dixweze. Mehekê şunda tîne diravê wî dide. Tu nebê, berêda ev tivdîr tê kişandinê. Gava dersdar deynê xwe danê wî, mamoste Şamîl bigirin, dersdar jî radibe rûyê wî, wekî Şamîl ji wî bertil xwestîye. Mamoste Şamîl tê girtin û şuxulê wî didin prokûratûra rês-pûblikayê.

Rojekê ez jî gazî lêpîrsînê kirin, gellek pîrsa ra tevayî, ev pîrs jî dane min:

-Ew eyane, tu jî kurdî, hevalê Şamîlî herî nêzîkî. Ewê jî em zanin, wekî heleqetîyên Şamîl tevî kurdên dereke hene, hinekên împêrîalîstara hatîye girêdanê. Ewana kîne? Ewana ji Îraqêne?

Min bersîva wî awa da:

-Cara ewlin, Şamîl tu kurdekî welatê derekera nehatiye girêdanê. Ya duda, çima, hemû kurdên ku li Îraqê, Sûrîyeyê, Tirkîyayê, Îranê dijîn, gişk împêrî-alîstin? Gellek ulmdar, nivîskar, helbestvanên Azerbaycana Sovêtê heleqetîyên wana tevî Azerbaycanê Îranêra hene. Wekî usane, ewana diji Sovêtêne, wekî usane, ewana dixwezin dewleteke nûh çêkin.

Axavtina min xweşa mustentîg nehat. Du roja şûnda ewî dîsa gazî min kir. Ez ketinê oda wî, qe silava min jî venegirt, min nihêrî pirtûka «Mem û Zîn» ya ku mamoste Şamîl wergerandibû, pêşberî wî bû. Ew rabû, pirtûk da destê xwe û got:

-Lê te digot, Şamîl tevî tu împêrîalîstekî dostîyê nake?

Paşê ewî pirtûka destê xwe dirêjî çavên min kir, bi dengê rik axavtina xwe domand:

-Lê torîvanê vê pirtûkê ne kurde? Ew dujminê Sovêtê nîne? Dibên Şamîl her êvar bi wîra dipeyîve, dixweze li Kelbecerê, Laçînê, Gûbatlîyê, Zengîlanê Kurdistanekê çêke?

Ez jî rabûme ser pîya, min ji wî zêdetir dengê xwe bilind kir û gote wî nebiri:

-Lo, mala te nexwendî, kavila kulê bûyo, hela hilde pêşgotina pirtûkê bixûne, binê, yê pirtûk nivîsi sedsalîya çenda da jîye? Ew helbestvanê sedsalîya XVII-ne! Şamîl çawa dikare wîra dostîyê bike?

Dest li wî hejîya, cîyê xwe da rûnişt û her tenê bi destê xweva şanî da min, wekî rabe here...

Ahmedê Hepo -----

Girtina Mamoste Şamîlra gellek pirsên neheq hene, derbarê wana da jî wê bê nivîsarê.

Me jorê got, wekî li Azerbaycanê kurdzanî bi Mamoste Şamîl hate naskirinê. Lê cîye bêjim, beri wergera «Mem û Zîn»-ê Şamîlê Selîm, sala 1975-a pirtûkeke nivîskar, helbestvan ya Elîyê Evdilrehman ya bi navê «Sîyanet» wergerandibû zimanê azerbaycanî û dabû weşandin.

Sala 1999-a Şamîlê Selîm dîsa xelateke mezin da kurdzanîyê. Ew jî «Ferhenga Kurdî-Aherbaycanî, Azerbaycanî-Kurdî» û «Ferhenga mişarên zimanê Kurdi» bû. Şamîlê Selîm ew çend sal bû ser pirtûkeke dîrokî «Kurd li Azerbaycanê» kar dikir. Dikarin bêjin, ew pirtûka pirr hêja bi tomerî hatîye nivîsarê, tenê dimîne li wê xwedî derên.

Şamîlê Selîm di jîyana xwe da timê li bilindwarê heqîyê bû, ewî bi ruh, hiş-sewdayê xweva ji Azerbaycanê hez dikir. Heyf, heqî destê neheqîyê da zare-zar bû.

Ger em jîyana Şamîlê Selîm, kirinên wîra bidi-ne hilatinê û hey bicedînin hêjayeke mezin bidinê, ditirsim emê nikaribin wê hêlana destnegihîştî bidine mêze kirinê. Raste rast ew birîndarê gelê xwe bû. Lê em ku bêjin, weki mesela gel ya jêrê, bona yên mîna Şamîl hatine efrandin, emê hinekî bigihîjne heqîya Şamîl, bira, gel gotîye:

Tasa sipî, ava zelal,
Hilde vexwe, li te helal!

Ahmedê Hepo -----

Xwendevanên birêz!

Naha hûn bi xwe bêjin, rastî, heqî, paqîşî, tasa sipî, ava zelal û zulm, qetilkarî, buxdankarî, mixenetî vê dunêye, yanî wê dunê?

Kovara «Dostanî»-
«Drûjba» N27, sala
2005-a, Moskva.

ÊSSÊ

Elemdar Cabbarli,

helbestvan, Endamê Yekîtiya
Nivîskarê Azerbaycanê.

Tu taqeta jûnîyên me bûyî, mala meye ava bûyî, nûra çavên me, lûtka me, çîyayê me, Delîdaxê me-Şamîl Delîdaxê me bûyî. Lê naha daxa sîngê meyî. Te digot:

- Erdê ketinê mîna dara fitrikê jorda ware, bi çokên lerizî erdê nekebe.

Hey-way tu ne ku mîna dara fitrikê, lê mîna çîyakî-mîna Delîdaxê erdê ketî. Te pişta me şikênand, jûnîyên me qatkir, mala me wêran kir. Ne ku tenê mirovan şîna te dikirin, lê çîyayê Delîdaxê lerizî, Mûrovê hewar-gazî daxist, binavşê porê xwe veçirî, sosinê pêsîra xwe qelaşt, çemê Terterê xwîn vereşîya ... Ez hîn bibûm derbarê teda deng-besa bibihêm. Rojekê digotin pirtûka wîye nûh ronahî dîtîye, rojekê digotin ewî nûhdemî anîye nava wêjeya me, dîsa bûye

piştovanê êlê. Rojekê jî digotîn filan rojnameyêda nivîskaran, ulumdarên navdar derbarê serfinîyazî, bilindaya teda gotar nivîsîne. Ew jî dihanîne ser zara, wekî filan rojnameyêda derbarê teda nivîsîne, netutiştan kevir avîtine bostanê te. Lê deng-besa ku, min vê carê bihîst ne mîna yên mayîn bû. Gotin ewî dunya xwe guhastîye, ew yek qe nehate bawerkinê. Vagîf Semedoxlu¹ dibêje:

- Min carekê xwîntêla dunyayêye here giran desteka têlêfonê bilindkir gotî Yûsîf ² dunya xwe guhastîye.

Gava desteka têlêfona, ku besa mirina te gîhande min bilindkirinê, min ew giranî tê derxist.

Ez bawerim hetanî dawîya jîyana xwe, ezê nikaribim ji bin wî barê giran derêm. Vê dunya xap-xapokda tu ji wan pênc-şêş kes bûyî, wekî min miqîm ji te bawer dikir, hiz dikir, bi heyîtiya teva bîn dikişand, tenê te ez fem dikirim, bi mirina teva ez jî mirîme.

Helbestekêda, ya ku te minra nivîsîbû dibêjî: «Ez ser hev, ser hev temê didime te, mîna xalê xwe xizmetî welat bike». Bona ku, mîna te welatra xizmetê bikim, gotî ez bibim yekî mîna te.

Bona ku bibime yekî mîna te, pêwîste bibime yekî mîna Şamîlê- Delîdaxê. Bizanbe kesek nikare bigihîje bilindayî, lûtka-Şamîl Delîdax!

1.2-Vagîf, Yûsîf – kurên helbestvanê Azerbaycanêyî navdar Semed Vûrxûnin.

Ahmedê Hepo -----

Arşîva minda nivîsareke teye dawîyê jî heye .
Nivîsara ku te bi destên xwe nivîsîye, nivîsara ku te
nexweş-nexweş nava cî-nivînada nivîsîye, ya ku te
hinekî berî mirina xwe nivîsîye. Te hevalekî xwera
name- hîvîdarîk nivîsî bû, wekî mîn hilde ser kar. Ew

nivîsara ku min dişêwand paşdemîyê di jîyana
minda wê bibe rêçekê, naha bûye daxa ber çavên min.

Emê mezinaya te, xalotîya te paşê tê derxin. Ê, kî
zane, diqewime qe paşê jî tê dernexin.

Dunyayê mirovekî herî kêrhatî-xêrxastî unda kir,
Azerbaycanê helbestvanê xweyî mezin, ulmdar,
nefsdarê civakîyê, Kelbecerê mirovekî xweyî bêhim-
ber, Axcakendê rênîşandar, rîdansipîyê xwe, nesila
me serkarê xwe, dîya min birê xwe, xûşkên min xalê
xweyî ezîz, Elemdar Cabbarli helbestvanê dostê
xweyî herî nêzîk, hogirê qelema xwe unda kir!

Ez bi Xwedayê mezinkim, ew dunya ku tu têda
najî, ber bi wê qe hewasa mine weke bendekî rizîyayî
nemaye. Ez nabêjim de bi xatirê te, dibêm hetanî
ruhê me bigîhîje hev!

Ji zimanê Azerbaycanî
werger.

«NA» BÛ BA

100 sal- di bîranînada

Zarok hatinê dunyayê kesek pêşta nizane ewê bibe xwedanê çi pêşeyî. Her ku sal ser Osmanê tîfalra derbaz dibûn dê – bavê digotin:

-Ew zarekî jîre.

Lê wana nizanibû ev ewledê wanî jîr, êgin wê rîya jîyanêye xaro-marô, dijwar ya bi kelemra derbazbe û bibe xemildarekî rûpêlê wêjeya gelê kurd. Helbestvanê navdar hevpeyvînekêda dibêje: «Mesela jîna min çîrokeke dirêje».

Xwendevanara wê bi hewaskarbe, wekî em bi kurt ser wê çîroka dirêj rawestin, nuqî kûraya wê bibin.

Osman Sebrî sala 1905-a li Kurdistana Bakûr, gundê Naricê hatîye dunê. Dibistana wîye ewlîn ew malbeta wane giran û mezin bûye, zanîgeha jîyana wî ew rewşa gelê wîyî pir mîlyon bûye.

Gava sal derbaz dibin, ew dibe zarokekî sivik, dikebe nava pite-pit, nivîşt- nivîsarên mellan, şêyxan.

Gava dibe ciwanekî simêl nûh xweydayî hukum, sîtem û bondora axan, began rind dibîne, lê nikare sereederîyê ji van kirinên pûç, xap-xapok derxe.

Çawa Osman Sebrî bi xwe dibêje: «Piştî ku min sertefîka xelas kiribû, mamosteyek şandibûn gundê me. Navê wî Îsmayîl Efendî bû. Ew jî kurd bû». Ewana hevra dibine nas. Mamoste Îsmayîl bi carekêva

Ahmedê Hepo -----
dunêdîtina wî dide guhastinê. Ji wê rojêda ew dikebe
xemxurîya gelê xwe û rastî nebînîyan û ecêban tê.

Çi bûn ew?

Kurdan rabûn, gotin:

-Em kurdin, neyar û nexastîyên wan bi wan
kenîyan û gotin:

-Na!

Bi zimanê dîya xwe biaxivin, gotin:

-Na!

Kilamên xwe bistirên, dirix kirin û gotin:

-Na!

Dayîkan zaro anînê dunê, pêwîste navên kurdan lê
kin, gotin:

-Na!

Mirovên mirî bi erf-edetê xwe defin kin, bi
şivêta xwe ser meyt şîn-girîyê xwe bikin, gotin:

-Na!

Lê wekî ne gotana «Na» qe gelanra ewqaş zulum
ne dihate kirinê.

Alîkîda jî «Pak» bû, «Qenc» bû gotin:

- Na!

Wan – «Na»ya bi dehan, bi sedan, bi hezaran
Osman Sebrî derxistine meydana wêje, şoreşê,
şerkariyê, siyasetzanên dunêeyan pêsta anîn, rêvebir,
serok gîhandine bilindcîya! Alîyê dinêda – Na! Bû ba!
Bû ba – bager, bahoz – lêyî, zîpik- birûska gelê
pirmîlyon. Vana gişka xwera şerkariya heq, tovê
azayê, serbestîyê, rizgarîyê anî! Çawa naha, di
sedsalîya bist û yekêda ulmdar, zanîyarên gerdûnê

nikarin pêşîya erdhejê bigirin, a usa jî dijmin, neyar û nexwestîyên kurdan nikarin pêşîya azaya gelê kurd bibine hasêgeh. Ew hasêgeh îdî leqîyaye, derz pêketîye, rizîyaye. Beqî wan «Na»yên wan – Kurdistanê seranser azabe.

Belê, ez benî, ez gorî: Wan – «Na»-ya Osman Sebrî avîte hemêza sîyasetê. Dujmin xwest wî bitirsîne, ruhê wîyî netewî hizîyê bişkêne girt, avîte kela û zindana. Lema jî akadêmîk, doktorê ulmê filologîyê, profêsor Knîyazê Îbrahîm di pirtûka xweye bi navê «Kurd: ênsîklopêdîya biçûk.(Oçêrkên dîrok û çandê)» da dinivîse, wekî salê ku, girtingehan da derbaz kirinê, tevgelîya wîye tevî şoreşên gel, yên mezin, yên Agrîyê û Zîlanê, careke mayîn kelên Mosûlê û Bexdayê, nefikirina wîye li Emmenê, Palestînê, serbarê serda, ya li Madagaskarê – van gişkan rêça xweye here nebîrkirî ser efrandariya Osman Sebrî hîştîye.

Pey van zulm, neheqîyaran xortê 24-25 salî bê gav dimîne û bi dilêşî ji welatê kal-bavên xwe dertê. Osman Sebrî sala 1929-a tê dertê Sûrîyayê. Gel dibê, ku Xwedê dergekî ser mirovada dadide, dergekî dinê vedike. Dergê vekirî ne ku bona Osman Sebrî, lê bona gellek ewledên kurdan, yên ku xwe dabûne ser rîya daxweza gelê xwe, bû ew, wekî sala 1930-î Mîr Celadet Bedirxan tê Sûrîyayê, bajarê Şamêda cî-war dibe.

Ew nava 2-3-ê salanda karê karekî mezin, giranhêja dike. Ew keştîkê bi barê ziman, wêje, dirok, çand, erf-edet, bi serdewraneke nûh, bi elîfbayêva bar dike derdikeve nava bereke bi bahoz û bi alîkarîya Qedrî, Ekrem û Mihemed Cesîl Paşa, Hemzeyê Miksî, Kamran Bedirxan, Cîgerxwîn, Nûredîn Zaza, Rewşên Bedirxan, Osman Sebrî û gellek-gellekên mayîn seredana xwe çareser dike, ronahîke ne temirî, çiyakî bilindî ne hedimî, kovara «Hewarê» dide weşandin û heta-hetayê gelê xwera dihêle.

Helbestvanê azayîhez, dilgerm miqîm vê kovarêra tê girêdanê. Helbest û serpêhatîyên Osman Sebrî, bi gilîkî hemû efrandarîya wî ser bîn-buxs, bedewî, dewlemendîya welat hatine efrandinê, nitrandinê, xuliqandinê. Wêra tevayî destanîke here mezin ewe, wekî helbestên helbestvanê nemirî îrora, sed salên dahatîra wê gavdin, ewana tu dema nacilmisin.

Mirov dikare bi dehan helbestên wî çawa minak derxe holê, çawa yên mîna «Dongîya çeql», «Marşa Felatê», «Rûvîyê ker», «Cejinpîrozî», «Daylan» û yên mayîn, lê ser helbesta «Marşa xortan» rawestin her tiştê zelal be. Helbestvanê şoreşgevan helbesta nav kişandîda dibêje:

Kurdin emî şêrên çîyanin, de bijîn serbest û gur,

Doza me tola welate, bistînin bi qevdê şûr.

Belê îro jî şervan, mêrxas, xortên kurdan li serê çîyanin û bi heqîya Xwedê, bi dêmokratiya hemû mirovên dil paqîş dewa azaya welatê xwe dikin.

Dawîya helbestêda Osman Sebrî karnîyarî xortan dibe, bona rizgarîya welat hewarîyê, gazîyê wan dadixe:

Xortno, rabin dem nêzîk bû, bo felatê şer kirin.

Felat-rizgarî bûye hevîrtirşkê efrandarîya helbestvan Osman Sebrîyê kilasîk.

Helbestvanê xwedanê navê bilind di alîyê bedew nivîsara rastser, serpêhatîya jî dinivîse, diefrîne. Wekî em bejin bingeha wan, çavkanîya wan, ya payê pir, ji zargotîna gel hatiye emê tu şaşîyan, çewtîyan nekin. Cîyê bêjin lêkolîvan daha gellekî ser helbestên wî disekin, şirovedikin, kê-m-zêde wana dihêjînin, lê nivîsarên wîye rastser ji poyêzîya wî paştâ namînin. Rastser, serpêhatî û gotarên wî xwendevana rewşa gelra, buhust-buhust li çîya-banîyan, kanî-çeman, dîdema xwezaya welatra dike nas. Çawa minak helbestên jêrîn bidine kîvê.

«Agirî», «Nêçîra hirçan», «Gotinên şopewer», «Warê min ne î kore», «Jîna Jinekê», «Beraz û Berazî» û yên mayîn.

Bona nêtên xweye jorgotî makkin em berê xwe bidine «Agirî»ya Osman Sebrî. Helbestvan dibêje, ew ne mîna hemû çîyaye. Wî çîyayî bêjimar xîzanîya mirovan dîtîye, hey bûye şehedê xwînretîna neheq, «Zeman-zeman lavelavên pir mirovên wekî min ên derdimend bihîstine».

Serpêhatîya «Nêçîra hirçan» da xwendevan dibîne çawa hirçê bi hêz nêçîrvan dibe ber dergê mirinê. Nêçîrvan xwe mirî davêje, hirç jêra tîrbê

Ahmedê Hepo -----

dikole, wî binax dike, wekî laşê nêçîrvan genîbe, paşê bê buxwe. Hirç çûnê şûnda nêçîrvan ji tirbê dertê diçe gundê xwe û çendek derbaz dibe birê xwera tê wê derê. Ewana bi tevayî hirçê dikujin. Osman Sebrî dilbirîne. Ewî ew nexweşî, ew derdkêşî ji wê yekê girtîye, wekî nava kurdanda yekîti tune. Nêçîrvan tenê bi hirçê nikaribû, lê gava hêz gihîşte hêzê, wana ew genîxwer kuştin û ewana serbest bûn.

Xwedê dayîn dabû Osman Sebrî bû helbestvan, him jî mêze kir, ku neyarên gelê wî, zimanê diya wî nana dike, bû zimanzan, dîroka gelê wî reş dike, bû dîrokzan, pîrsa hebandin û ola gelê kurd hevdixin, bû lêkolînvane olê.

Berî her tiştî Osman Sebrî ji zimanê dayîka xwe hizdikir û bona paqîşîya wî şerkarî dikir. Bi gorîya me ber şemîka 100 salîya bûyîna helbestvanê navdar wê him rindbe, him jî ruhê wîyê şabe, wekî em nêteke wîye derbarê zimînda bînine holê û çend xwestinên xwe bînine ser zaran.

Helbestvanê nemir dibêje: «Her bêjeyek kevirêkî avahîya zimane... Gava kevirêkî neçêkirî bînî tîxî nava kevirên şekirî û çêkirî dîwar wê xwar bibe».

Hewcî nîne mirov nêta helbestvan şiroveke, ew zelale, şîretekî rîdansiþiyaye, gotineke hişkûraye. Lê xwestina me jî eve:

-Sedsalîya bûyîna Osman Sebrîra girêdayî, me bi hewaskar bernameke tîlêvîzorê mêze kir, guh da du camêra. Yek bername weşand, yek jî gotin lêkolînêre.

Çawa rehmetlêbûyê Osman Sebrî dibêje, her bêjek kevirekî avahiya zimîne, lê giliyê «lêkolînê» nikare cîyên xwe zimanzanîyêda bigire. Ji ber ku di nava guhêrkerê zimînda ne «nêr» , ne jî «êr» heye. Yek jî tiştekî lapî safî bêjin:

- Guhêrkerê bêjan, yên ku pêşe didine kivşê yek jî-«van»-e. Awa şivan, gavan, baxçevan. Lama jî «lêkolîvan» daha raste, ne ku «lêkolînê».

Mirov dewsa «Bêrîvan»-ê dikare bêje «Bêrînê», yanî «Berîêr», wekî na, lê çima tê gotinê «lêkolînê»?

Em xwedanê zimanekî dewlemendin, rewş bi rewşin. Çima dikebine bin bandora zimanê cîran.

Lekolîvan, wêjezan, rexnekar şêwaz-janreke bedewnivîsarêra dibên-«Çirok». Çirok nava hemû gelê kurdan da tê zanînê awayekî zargotina gel. «Hebû, tune bû, pîrek hebû. Bizineke pîrê hebû»... bi gorîya min wê janra bedewnivîsarêra bêjin:- Serhatî, yanê- serpêhatî.

Naha hinek dixwezin zimîn dewlemendkin, lê zîrarê didin, ji ber ku, ewana dikebine bin bandora zimanê gelê dinê. Em dibêjin ziman-zimanzan, dîrok-dirokzan, ne ku tiştekî mayîn.

Têlêvîzoreke me dinivîse, dide kivşê: sibê, êvarî.

Sibê-sibê ezê herime bajêr. Lê gel dibê: ro. Minak: sibê ezê ro seheta deha herime bal dîya xwe. Êvarî na, lê êvarê.

Yek têlê dixê, yê bername weşandî dipirse:

-Tu ji ku digerî?

Tera çi ez ku digirim, ez li mala xwe, li soqaqê digirim, kêfê dikim. Pêwîste pirske:

-Tu ji ku têlê dixî? Yanê jî dipirsê:

- Tu kêderê rûdinêyî? Lê dewsa bipirse: -Tu kêderê dijîyî? Kêderê dimînî?

Dibên:

- Bernama me davam dike, çima nabêjin didome. Girtî bîrxist-na-girtî bîranî.

Jîyana xwe ji destdaye, awa dertê kesê mirî bi xwe, xwe kuştîye, lê rast eve bêjin: - Jîyana wî hate qusandin, yanê ew kes kuştin, yanê ew kes mir. Yekî bi tirkî namê stûdiyêra dişîne û dibê, biborînin ez bi kurdî nizamim. Belê, ev nerinde... Lê bernamebir, dibê: - Ev zora min çû.

Eva bersîv ji namenivîs xirabtire. Ew zora min çû-seranser hevoka tirkîyê. Dewsa wê mirov bi kurdî bi çend awayî dikare hevoka hev bîne. Minak: Ez ber xwe ketim. Dilê min êsîya... û yên mayîn...

Minakekê jî bêjim:

-Yekî xwedêgiravî «rojnamevan» dinîvîse: Îmtîyaz u sernivîsar. Vira du gilî û gîhanekek heye. Hersêk jî şaşin, çewtin. Îmtîyaz bi erebîye, bi kurdî mafe, u ne gîhaneke, ew gotî - û bahata nivîsarê. Sernivîsar-wekî wergerinî tirkî-dibe yazi başligi. Ev bêvêc bi îmtîyaz u sernivîsar (ê) -dixweze bêje bêpirsiyarê rojnameyê. Gel dibê, bihîstîye Hindo mirîye, lê nizane kêderê mirîye.

Ahmedê Hepo -----

Min tiştekek bona xwe rind zelal kirîye, yê ku bi tirkî zane, bi tirkî mitale dike, bi kurdî diaxive, yê ku bi erebî, bi farsî zane ew jî wê rojêdane. Sedem çiye?

Ew kesena zehmetê nadine xwe, ji zimanê-giramêra kurdî, ji zargotina wê dûr ketine.

Bila her xwendevanek min biborîne ez ne zimanzanîm, lê nexweşê wê yekême bila zimanê me nekebe bin bandora zimanên dinê.

Apê Sebrî, rehma Xwedê li tebe! Ya me kurdan çîrokeke dirêje!

Rojnameya «Dengê Kurd»,
Bakû

20/ 11-2005

DERBA DÎL

Dibên, zarok hatinê dunê, li erşê esmîn steyrka wî jî dixuliqe. Ew pirr, yanê hindik jîyanê, dunya xwe guhastinê «Steyrka wî ji esmana dirîje». Eva behrê efrandarîya gele.

Ew çendek bû heval-hogir, dost-birayê min, helbestvan, zanîyar, lêkolîvan, welger, sergovendekî wêje, mirovê xwedanê ruhê paqîş Husêyn Kurdoxlû dunya xwe guhastibû û ya ecêb ew bû, gaveke şevê xew li min hêram dibû, malda sebîra min ne dihat.

Baxê ser navê helbestvanê Azerbaycanêyî navdar Samed Vûrxûn pêşberî avayê meye. Ji mal derdikeitim

diçûme wî baxî, êpêcekî ber peykelê Semed Vûrxûn disekinîm, diketime ramanê kûr. Ji mitala qetîyanê, çavê xwe dikuta erşê esmîn. Carna min tirê ewir mîna kewranekî giran-giran rê diçin, Husêyn Kurdoxlû jî serkêşê wane. Şevêkê dîsa hatibûme wî baxî, dîsa ewir, li steyrkan mêze dikir. Min rind dît du steyrkên şewq-şemal dayî ji nava erşa birq vedan, derketin hatin rast fêza serê min sekinîn. Min ew hey mêze kirin. Welleh, billeh te hew dizanibû nuqandine dilê min, wekî ew steyrkên zo-yek ya Semed Vûrxûne, yek ya Hûsêyn Kurdoxlûye. Vê gavê ji qudreta Xaliqê jorîn dengê hate min:

«Bizanibe, mirovan dunya xwe guhastinê ji hezar-hezaran steyrka yekê, duda narije. Ew steyrkên birq vedayî yek ya helbestvanê heq Semed Vûrxûne, yek ya Husêyn Kurdoxlûyê navdare».

Dîsa şev ji şevê derbaz bûye, wî baxê ker-lalda ser rûnişteke rûniştîme û bîranînên xwe pey hev didime rêzê, ew dibine torbendekê. Li ser wî bendrêzê bîranînên mine reng bi rengî-sipî, reş, qewir û yên mayîn hatine rêzê. Her morike torbondê şedetîya rojên buhurîne. Him jî bi xwe pirsê didime xwe:

-Cara yekem min Husêyn Kurdoxlû kêderê dîtîye, em çawa hewra bûne nas?

Min dest avîte pêşa bîranînên xwe. Bi gorîya min ji hezar-hezar surên dunyayê yek jî bîranînin. Ji wana hinek ser tê vekirinê, hinek heta-hetayê sergirtî dimînin.

Bîranîna ku pişta xwe dide heqîyan, rastîyan ew dibine gerzikê dîrokê. Bîranînên min derbarê helbestvan Husêyn Kurdoxlûda bê jimarî. Nasî, dostî û biratîya 30 salî zêdetir, kar kirin, behrê êfrandarîya wî her alî, rojên meye reş-sipî, giran-sivik nava wan bîranînada hatine parastinê. Bixwezim, nexwezim ezê nikaribim wan gişkan ta-derzîyêrakim. Him jî minra diware rûnê şîrîn-şîrîn bîranînên xweyê derbarê birîn, derd-kul, şîna xweda qalkim.

Bîranîn nivîsandina min ya derbarê Husêyn Kurdoxlû da bona min mîna mirovê ber şîrîtdarê sekîniye girane, diware, zendegirtîye. Ji ber ku, ez hê jî bawer nakim Husêynê nûranî dunya xwe guhastîye. Ewî dunya xwe guhastîbe jî ruhê wî fêza serê mine û ruhên me wê nasîyê, dostîyê, biratîyê, hogirtîyê hevra didomîne.

Bîranîn mîna mirovekî pîspor, zane kete pêşîya min û ez birim derxistime Rewanê, salên 60-î yên sedsalîya derbaz bûyî. Zivistana sala 1960-î bû. Ez dîsa çûme dikana pirtûk-firotanê. Li meydana ser V. Î. Lênî dikaneke pirtûk firotanêye mezin hebû. Wêda alîkî pirtûkên bi ermenî, rûsî, beşeke ne ewqasî mezinda pirtûkên bi Azerbaycanî û Kurdî dihatine firotanê. Esse heftê carekê dihatine wê dikanê. Pirtûkên bi azerbaycanî payê pirr ji Azerbaycanê dişandine vira. Li Rewanê salê bi çend nava pirtûkên bi Azerbaycanî û bi Kurdî jî dihatine weşandinê.

Xanima pirtûkfiroş ez rind nas dikirim. Hema ku dihatime dikanê ewê pirtûkên bi azerbaycanî û yên bi

Ahmedê Hepo -----

kurdîye nûh ronahî dîtî dihanî nîşanî min dida. Min bi hewaskarîke mezin pirtûkên wêje, yên dîrokî distand.

Îcar jî pirtûkfiroşê çend pirtûkên bi azerbaycanî anî da ber min û got:

-Ev pirtûkana nûhin, yên ku me ji Bakûyê stendine.

Nava wan pirtûkada, yekê daha gellekî bala min kişande ser xwe. Ew pirtûka «Kurd edebîyyat almanaxi», («Almanaxa wêjeya kurdan») bû, ya ku dawîya sala 1959 ji alîye Neşriyyata Azerbaycanêye Dewletê da hatibû weşandinê. Hema wê rojê min ew pirtûk bi hewaskarîke mezin xwend. Wêda helbestên helbestvanên Kurdan, yê Feqîyê Teyran, Hejar, Çîgerxwîn, Ganê, Seyfûl-Gûzat, Hêmîn, Rehîm Qazî, Agrî û serpêhatîya Kerîm Eyûb hatibûne weşandinê. Ew helbestana û serpêhatî ji zimanê kurdî, ji alîyên helbestvanên cuda-cuda da hatibûne wergerandinê. Nava wan wergerada navê Husêyn Kurdoxlû hebû.

Ewî helbesta Rehîm Qazî ya bi navê «Wêneyê hizkirîya min» wergerandibû. Rind tê bîra min ev herdu rêzên jêrîn ser lêvê hemû xwendevana bû.

Аш, кюнлцмцн илк сирдашы, бу эцн
алдым шяклини мян,

Юпцб гойдум эюзцм цстя, бу
йухудур, нядир эюрян.

-(Ax, tu rewşa dilê min, wêneyê te stend îro min,

Ahmedê Hepo -----

Paçkir da ser çavaye, eva xewne, yanê cîye?)

Awa, min Husêyn Kurdoxlû dûreke naskir. Ewê jî bêjim ev pirtûka navkişandî zû hate firotanê. Paşê me çend cîwana wezîrîya Çandê, ya Rêspûblika sovêtêye sosalîstê ya Azerbaycanêra name nivîsî, wekî ji wê pirtûke 100 hebî dubare bişînine Rewanê. Nava wedekî kinda Rewanê ji 100 zêdetir ew pirtûk stend. Ewa zû hate firotanê.

Bîranîn qewmandinên salanra girêdayîne. Ji dostîya meye 30 salî zêdetir ezê çend qewmandinên wan salan bîr bînim.

Sala 1961-ê

Êz cara duda dîsa bi dûreke Husêyn Kurd-oxlûra bûme nas. Wê salê berevoka helbest û poyê-mên helbestvanê Kurd-Hejar bi zimanê Azerbaycanî ronahî dîtibû «Kûrd nêîmêlêri» («Kilamên kurdî»). Cîye bêjin berî ronahî dîtina vê pirtûkê sala 1959-a helbestvanê mezin Hejar hatibû Bakûyê. Em ji çape-menîyê pêdîhesîyan, wekî Bakûyê bi rûmeteke mezin helbestvanê kurdayî navdar pejirandîye.

Ev pirtûka pirr hêja, helbest û poyêmên ku daha gellekî Husêyn Kurdoxlû wergerandibû, alîkîda xwendevan bi wêjeya kurdanra dikire nas, alîyê dinêda navê Husêyn Kurdoxlû hate hezkirinê. Wê pêda ez hey pey vî navî ketim, her helbesteke wîye ku, di hate weşandinê, bawer bikî ez dibûme xwendevanê wîyî ewlîn. Ziman şîrîn, nêt kûr-dibûne kilamên dayîkê.

Vira pêwîst û girînge pêşderekê (haşîye) binîme holê.

Sala 1970-î

Min îdî înstîtût xilazkiribû û rojnameya «Rya teze»-da kar dikir. Lê hinek dijwarîyên jîyanê û pirsên sîyasîra girêdayî sala 1970-î min bi malbeta xweva barkire Bakûyê. Û beqî xêrxaza Îdara sereke, ya çapemenîyêda parastina sura dewletê da ketime ser kar.

Rojekê ez çûme Akadêmîya ulma, ya Azerbaycanê û Husêyn Kurdoxlûra bibime nas. Ew deh sala zêdetir bû ez wê hesretêda bûm, wekî Husêyn Kurdoxlû bibînim.

Ev yek minra hevhat. Hema dema rast hatinê ewî dilê minda cî girt. Axavtina wîye şîrîn, ya bi zanîyarî, çanda wî, rewşenbîrîya wî, zanebûna wî ez heyr-hejmekar hîştim. Me çend seheta hevra axavtin da derbaz kirinê.

Ewî pirtûka xweye nûhe weşandî «Poêziya helbestvanê kurdayî nûhdem Abdulla Goran»da min.

Hevoka vê karpêkêye ewlîn çawa minak bînime holê: «Mîna hinek gelên Rohilata Nêzîk û Navîne hên wêjeya gelê kurd, ya ku bi sed salava rêke dirêje kûrra derbaz bûye heyê».

Ev hevok şedetîya wê yekê dide, wekî ulmdar ne ku tenê wêjeya Azerbaycanêye zargotî û ya nivîsarê zanîbûye, lê bi tomerî wêjeya Rohilatêra nasbûye, ya gelê kurd bi her alî xwendibûye.

Ahmedê Hepo -----

Monografiya wîye hewaskar, ya ku bi zimanekî bedewî, lê bi ulmî, hunerî, bi zehmetê lêkolîvanîya giranva hatibû nivîsarê, ji tixûbê rêjîma Sovêtêye hişk derbaz bû, li Baxdayê bi erebî hate weşandinê.

Ji wê rojêda em hevra hatine girêdanê, paşê em bûne dost. Me ser pira dostîyêra gav da, em çûne malên hev, hatin, em bûne bira.

Havîna sala 1970 cara yekem bi fermî, bi komandîrovkê çûme Laçînê. Mera usa li hev hat ez û Husêyn Kurdoxlû bi maşîneke «Volga»yêda tev vegerîne Bakûyê. Ser wê rîyê karê min li Stêpanakêrtê (Xankendê) hebû, em çûne wira. Paşê hatine Axdamê. Em ji Axdamê derketinê, rêva min gote wî:

-Helbestvan, dinihêrî bona ermenîya her tişt hatiye xuliqandinê. Ewana ji gellek nehîyên Azerbaycanê rintir dijin, rê-dirbên wan jî têne cuda kirinê.

Ewî qe dengê xwe nekir. Çi rast ev yek dilê min ket. Li rêbendên Şamaxîyê em sekinîn, wekî hinekî hêsa bin û nîn buxun. Li wê derê Husêyn Kurdoxlû rabû, berê xwe da Laçînê û gote min:

-Naha, bihêle bersiva pîrsa te, ya ku te li Axdamê da min bi du cînasava bidim.

Emê ji wan cînasa, yekê çawa minak bînine holê:

Yenê dê baş çekim Aîdama gêrêk,
Qarqarin sularî Aîdama gêrêk,
Bu yerin qêdrini bilmêyênlêrin
Qara gözlêrinê aî dama gêrêk!

(Gotî dîsa serîkî Axdamê xîm,
Avên Karkarê Axdamêra pêwiste.

Kî ku qedirê van cî-waran nizane,
Bila avareş têkeve çavan)
(wergera rastsere).

Ewî cînas xwendine şûnda me herda zûrbû êmekî
rûyê hev mêze kir. Nizanim dilê wîra çi derbaz bû, lê
dilê minra ew derbaz bû, wekî Husêyn helbestvanekî
xwedanê dayîna Xwedêye. Seraser Azerbaycanêra
girêdaye. Pey çend deqîqara ewî berê xwe da çîya û
xwe-xwera got:

-Heyf!

-Husêyn, bira, -min ji wî pirsî, -tu heyfa xwe çi
tînî?

-Ahmed muellîm, çawa tu zanî van nêzîka pirtûka
min, ya cinasa wê ronahî bivîne, lê ev herdu cinasê
nûh man.

-Qe ber xwe nekebe, hema naha rûnê wan cînasa
binîvîse bide min, ezê bibim ser pirtûkêda bidime
zêdekirinê.

Ewî ew herdu bend nivîsî dirêjî min kirinê, mîna
zaroka soro-moro bû û got:

-Ev yek tişteki dijware, ditirsim gilî bêne ser te.

-Tişt nabe.

Min helbest ji wî stendin. Bona xwendevanên naha
bêjim, wekî Yekîtiya Sovêtêda her tişt bi plan dihate
kirinê. Bona pirtûk bahata weşandinê, her kesî-
ulmdar, nivîskar, helbestvan destnivîsara xwe dida
weşenîkên dewletê. Paşê weşenîkê birîyar dikir filan
pirtûkê ewqasî bi filan navî bê weşandine. Destnivîsar

Ahmedê Hepo -----

dişandine çapxanê dihate rêzkirinê, berî ronahî dîtinê didane sênzûrayê. Dergê wê Îdarê dergekî giran bû, her kesî nikaribû ew vekira. Çawa min jorê got, ez wê îdarêda dixebitîm, min serwêrtî li çapxanên rêspûblikayê, yek jî rojnamên nehîyan dikir.

Bi kurt, min ew herdu helbest cuda mora Glavlîtê lêda, rêdaktorê weşênîkêra da qayîl kirinê, bire çapxanê û pirtûkêda ronahî dîtin.

Êvarekê min helbestvanê hêjara qal kir, wekî min ew cinas ser destnivîsara te da, da zêdekirinê.

Belê, dawîya sala 1970-î pirtûka Husêyn Kurdöxlû ya bi navê «Gulên zinaran» ronahî dît, ew herdu cinas rûpêlê 14-a pey hev hatine weşandinê.

Qewmandineke wê salê qewmî jî kete bîra min. Ew çendek bû min wîra têlênedixist. Êvarekê wîra têlêxistinê, ewî bi xwe desteka têlêfonê hilda, dengê min bihîstinêra got:

Soyuq qanın Arazdımı, Kûrdûmû?
Qêlbin yenê şiltaqdımı, kûrdûmû?
Gözdên uzaq könûldên dê uzaqmış,
Heç demirsên yada salım Kûrdûmû!

Wegera bi rêz:

Xwîna teye sar Ereze, Kure?
Dilê te dîsa nese, cî-war nabe?
Ji dûrî çavan, ji dûrî dil jî bûye,
Qe nabêjî bîr bînim, Kurdê xwe!
Min jî bersîva wî awa da:
-Bila Kurd jî bîra Xwedê derneyê!

Sala 1975-a.

Sal bi sal dostî, biratîya me daha jî zêde dibû. Îdî em ketibûne kirasekî. Husêyn Kurdoxlû efrandarîya minra şadibû, carna jî şewir dida min. Ewî rind zanîbû, wekî xênî jî bedewnivîsarê, ez zargotina gelê kurdva jî mijûlim. Lema jî hey minra digot ez ji folklorê mijarekê hildim û dîsêrtasîyê binivîsim.

Ewî navê mijarê jî minra şewir kir. «Beyt-serpêhatîyên Kurdanda motîvên mêrxasîyê»:

Sala 1975-a min ew mijar xwera hilda çawa mijara dîsêrtasîyê. Ew ji alîyê Akadêmîya Azerbay-canêye ulumda hate rastdandinê, ez bûme dîsertantê îstîtûta pêdagojîyê, serkarê min bû doktor profêsor Ferhad Ferhadov. Nava salekêda min taqî-îmtahanên bona aspîrantûrê da, çend gotarên mine ulmî hatine weşandinê. Sala 1976-a kovara here bi rûmêda «Azerbaycanêda» hejmara şeşada, bi navê «Dastanlarda yaşayanlar» (yên beyît-serpêhatîyada dijîn) hate weşandinê. Ew gotar zûtirekê nava kurdzanîyêda bela bû.

Lê felekê nehîşt ez wê xwestina Husêyn Kurdoxlû bigihînimê cî. Birazîyê minî mezin, Knyaz nexweş ket. Ewê bêjim Knyaz pey minra ji melbeta me yê ku xwendina bilind destanîbû mirovê duda bû. Înstîtûta pêdagojîyê kutakiribû, dersdarê zimîn-wêje bû. Ew xortekî bejin nîvçe, bedew bû. Min ji wî gellekî hiz fikir. Xwendî-zane bû. Bi kurdî stranê hewasa

Ahmedê Hepo -----

mirova pêra dihat. Dengbêjekî şîrîn bû. Ew nişkeva nexweş ket. Min her tişt hîşt, pey nexweşîya wî ketim. Dawîyêda bire Moskvayê. Weke mehekê nexweşxanêda razî. Paşê doxtira bi vekirî minra gotin, ew rake. Dil li min peritî. Dunê serê min teng bû. Min ew por-poşman vegerande mal. Meha gulanê sala 1976-a çû ser heqîya xwe. Wê şûnda salekê-duda min qelem neda destê xwe, wedê parastina dîsêrtasîyê hat derbaz bû. Îdî ez pey wê yekê neketim. Welleh Husêyn Kurdoxlû ji min gellektir ber xwe diket. Awa karê dîsêrtasîya min nîvcî ma.

Bîranînekê jî, ji sala 1975-a bêjim. Wê salê pirtûkeke Husêyn Kurdoxlû ya bi navê «Beşîrandina kulîlka» ji alîye weşanîka «Genclîkê» hate weşandin. Eva weşanîka dewletê bû. Min ji kesên pêwîst hîvî kir, ew pirtûk kire planê û paşê jî da weşandin. Husêyn Kurdoxlû ser rûpêlê wêyî ewlîn ev rêz nivîsine û daye min: «Çawa bîranîn ez vê pirtûkê bi hestên dilgeş rewayî birayê xwe, yê ku bona ronahî dîtina wê ji torîvan daha gellektir zehmet kişandîye, yê ku seranser xwedanê bilindaya Kurda-Ahmedê Hepo dikim.

15.X. 75. Hûsêyn Kurdoxlû.»

Ser van gotinê helbestvanê mezin û şêkirdarda çî jî binivîsim ewê mîna tişteki zêde bê kîvê.

Sala 1980-î

Destpêbûna sala 1980 îdara me-Glavlîtê ji hukumeta cî evraqek stend û hinek pîrsara tevayî wêda

Ahmedê Hepo -----

dihate gotinê, wekî destûrê nedin tu nivîsarek (helbest, gotar, û yên mayîn) bi îmza Husêyn Kurdoxlû bê weşandinê. Legeba wî Kurdoxlû hatibû dirixkirinê.

Ev yek weke birîn-nalîna bêmirazê min ez êşandim, dax kirim. Min hey mitale dikir, rê ji rîya dibijart evê yekê çawa bêjime Husêyn Kurdoxlû. Cara yekem ser qeydê heyî destûra min tune bû, ez ewê yekê bêjime Husêyn Kurdoxlû, eva tiştekî veşartî, sergirtî dihate hesabê. Alîyê dinêda minra dijar bû, weke mirinê giran bû, evê yekê bêjime dost-hogirê xweyî nan-xoy xwerî, kesên ku rîya kurdzanîyêda karê dike. Wedek derbaz bû. Rojê ewî minra têlê xist û bi dengê lêrîzî got:

-Ahmed muellîm, ez helbestên xwe didime kîjan kover, rojname li min vedigerîn. Tu menîya jî nagirin, nabêjin. Lê îro yekê ker minra got ez berbîrî Glavlîtê-sênzûrayê bim.

Vira dev-lêvê min hevket. Ewî wê deqîqê tiştek seh kir...

Werhesil, me birîyar kir em sibê li Akadêmîyayê rastî hev bên. Derbarê vê yekêda min serwêrê Glavlîtê-sênzûrayê axavtin da derbaz kirinê û em hatine ser wê birîyarê, ewbin nivîsarên xweda binivîse: «Husêyn Alîşanov». Alîşanov paş -navê wî bû.

Em li Akadêmîyayê rastî hev hatin. Em êpêcekî hevra ketine nava derd-kulên heyî, paşê ewî got:

Ahmedê Hepo -----

-Wekî ez sed salî bijîm, nehêlin ez Kurdoxlû
binivîsim, ez jî tişteki nadîme weşandinê.

Nîşkêva hate hişê min:

-Bira, were awa binivîse: «Husêyn K.».

Ew êpêcekî kete mitalên kûr, dereng-dereng,
giran-giran berbirî min bû:

-Erê, diqewime ez wê yekêra qayîl bim.

Lê ez dudilî bûm: «Gelo, serokatîya sênzûrayê wê
yekêra qayîlbe?».

Me ew pirs usa da safîkirinê û helbestên wî-bi vê
înzayê hate weşandinê: «Husêyn K.»

Lê belê evê yekê gellekî nekişand, bila bi pesin
nîbe, me ew dirix kirin ser Husêyn Kurdoxlû da
hildanê, lê derba li wî ketî, deq-derza li dilê wî ketî
nehate hildanê.

...Salê 1990. Yektiya Sovête dihate hilweşandinê, hejke mezin hemû rêspûblîkên Sovêteye berê ketibû. Azerbaycanêda jî qewmandin pey qewmandina li hev dipicilikîn. Alîkîda pîrsa Qerebaxa Çîya, alîkîda hundurê rêspûblîkêda dew-xwestina kursîye mezin. Ermenîya, Ermenîstanê bi zorê bere 200 hezar azerbaycanîa, 20 hezar kurdên musulman kiribûn.

Van qetilkariyara tevayî ermenîya Azerbaycan kiribûne nava dorgirtina înfomasiyayê. Ermenîya li dunê dikire hewar-gazî, wekî Azerbaycanê qira gelê hindikjimar anîye. Wana bere talişa, kurdan, lezgîyan, rûsan û yên mayîn kirine. Gava ev pîrs derkete holê hukumeta Azerbaycanê bangî gelê hindikjimar kir, rabin heqîyê bêjin û ermenîyan şermeze bikin. Pêwîst bû Azerbaycanêda Kurd, Taliş, Lezgî, Tat û yên mayîn sazman, navendên xwe bidine durivandinê.

Nîsana sala 1990-î barigeha Univêrsîtêta Bakûyêye Dewletê bi mirovava kim-kimî bû. Bi serkarîya me wê civînêda damizrandina Navenda çanda kurd û pîrsa rojnamê dihate enekirinê. Çivînê birîyar kir, ku navê navendê daynîn «Ronahî». Xwedanê van rêza jî hate bijartinê çawa sedrê navanda çanda Kurd «Ronahî»-yê. Çawa organa Navenda çanda kurd «Ronahî»-yê rojname pêwîst bû. Ser navê rojnamê pîrr hucet çû. Herekê navek lêdikir, lê em hevra qayîl nedibûn. Husêyn Kurdoxlû jî beştarî wê civînê bibû.

Ahmedê Hepo -----

Ewî mîna şagirta destê xwe bilind kir û ji min destûr stend, rabû û got:

-Navê rojnamê daynin- «Dengê Kurd».

Min hê ne erê, ne na gotibû, mirovên civînêda destên xwe hev xistin. Me qayîl bûna xwe da Husêyn Kurdoxlû û birîyar hate pejirandinê, wekî nave rojnamê daynin «Dengê Kurd».

Bi rêdaktoriya me meha çileyê paşin sala 1992-a hejmara rojname «Dengê Kurd» ya yekem ronahî dît. Gotî bêjin ew rojname naha jî bi wî navî tê weşandinê!

Sala 1993-a

Husêyn Kurdoxlû pirr nexweş bû... Ez û bijîjk Dostelî Paşayêv (Ji Laçînêye) çûne mala wî. Ewî û jina wîye şîrhelal Ferîde xanimê bi beşereke xweş em pejirandin.

Hetanî Ferîde xanimê mera çay-xurek amede kir, bijîjk li wî nihêrî, rêşêpt jêra nivîsî. Ewê jî bîr bînim, wekî me û bijîjk Dostelî zû-zû, tevayî serîk wî dixist. Husêyn Kurdoxlû ji Dostelîyê Mûzeffer çawa bijîjk bawer dikir. Bijîjk jî him rûmeta Husêyn Kurd-oxlû digirt, him jî maşoqê efrandarîya helbestvan bû.

Gava me û wî îdî «pêşa nexweşîya» wî berda, hatene ser efrandarîyê, Husêyn Kurdoxlû giran-giran ji cîyê xwe rabû, berbi pêşxwîna xweye nivîsarê çû, ser rûnişteke rûnişt, du pirtûk, ji pirtûkên serhev-serhev beravkirî, hilda ser nivîsî, da me. Em şabûn. Husêyn Kurdoxlû salên dirêj helbestên Sarî Aşîq

Ahmedê Hepo -----

berav kiribû, rêdaktorî lê kiribû û bi navê «Bayatîyên bijare» dabû weşandîne.

Xwendevanên hêja!

Bîranîn, derd-kul pirrin, diware merî gişka bîne ser zara. Pêwîste ewê jî bêjin, wekî hetanî dawîya jîyana wî me hevra biratî kirîye. Yek jî bila usa derneyê me hey ji xwe got, «kirina xwe», yanê jî «qencîya xwe» anî ser zara. Ez qestbende gilîyên «kirina xwe» û «qencîya xwe» dikime nava neynûka, ji ber ku çi ku min nivîsî ber kirin, zehmetê, ku Husêyn Kurdoxlû bona wêjeya herdu gela kirîye, ew hewcîne têkebine nava neynûka û qe neyêne kivşê. Lê derbarê Husêyn Kurdoxlû da pêwîste karpêk bê nivîsarê.

AZAYÊ HEMÊZ KÎN

Çi ku rûbayê dunyayê heye ew xemila wêye, lê mirov sertacê hemû rewşêye. Bi herêka hezar-hezar salava mirov gihîştine hev, paşê beş-beş bûne û gel pêsta hatine.

Dibên, naha dunyayêda weke 4-5 hezar ziman heye. Her gel bi zimanê xwe diaxive. Ji wan 4-5 hezar zimana, zimanek jî yê gelê kurde.

Her gel di nava qewilê dîrokêra derbaz bûye. Hinek gelan çarenûsa xwe kirine nava çarmedora aqar-axa Xwedê xuliqandî û lêbûne xweyî. Gelê kurd jî bi hezar salava ser axa xwe jîye, ew parastîye. Lê eva 500 salî zêdetire welatê vî gelî hatîye beş-beş

Ahmedê Hepo -----

kirinê. Gelo, çi bû sedem, kî bû sûçkar-tawanbar? Bona bersîva van pirsê bidî, gotî sal bi sal, sedsal bi sedsal dîrokêra gavdî, têkevî nava kûraya wê, karpêkên bi lêkolîn, bi zanayari derxî holê. Ew kara dîrozkana, ya akadêmîyan, ya înstîtûtane.

Lê her tenê bona heqîyê ewê bêjin, wekî ne ku di Rohilata Dûr û Nêzîkda, lê di gerdûnêda gelekî usa tune ku weke kurdan di rîya azayê, serbestîyêda ewqas xwîn rêtibe.

Dîsa pirs pêşta tê: lê kanê ew azayî? Bersîva vê pirsê jî ya dîrokzanaye. Em naxwezin têkebine kûraya dîrokê; gelo kurd gelê hêne, yanê ereb, fars û tirk. Gelo, kî jî ku hatîye, kuda çûye? Gelo, ew axa, ku îro him ereb, him fars, him tirk, him kurd ser dijîn ya kîjan gelîye? Bila ew nebe sedemê birakuştina gelan. Ya sereke, ya here ferz ewe, wekî îro ser axa ku hatîye navkirinê Tirkîya, Sûrîya, Îraq û Îran, him jî hatîye navkirinê Kurdistan, kurd jî dijîn.

Lê belê, bona hinek me nelomînln emê jî her çar beşên Kurdistanê, çend rêz û hevokan derbarê şerkarîya rîya Kurdistana Îraqêda binivîsin.

Destpêbûna sedsalîya derbaz bûyîda li Kurdistana başûr (Îraq) bi serkarîya Şêyx Mehmûd Barzancî (1919-1923), paşê bi serkarîya Şêyx Ahmed Barzanî destbi şoreşên bona azayê bûn. Melle Mustafa Barzanî jî sala 1933-a (bi hinek navbirîyava) hetanî dawîya jîyana xwe (1979) şerkarîya azaya gelê xwe domand. Ewê jî bînine ser zaran, wekî di hafîyê van şoreş û şerkarîyada kurdên başûra Kurdistanê hinek destanîn

destanîbûn. Qe na, kurd bûne xwedanê çanda xwe. Vira bi zimanê dê mekteb, ûnîvêrsîtêt hatine vekirinê, bernamên radîoyê hatine dayînê. Em bi heqî bêjin, wekî ev agirê azayê tu dema nehatibû temirandînê.

Me ew yek dît, ku xwîna neheq erdê nema. Rêjîma Seddamê qetilkar bi destî ŞAY hate hildanê, beşeke gellê kurd kete dilana Azayê.

Pirsa kurdaye here hevalîyayî ew li Tirkîya-yêye. Li vira ew pirs kirine gilokeke mezine bi hezar girêfikî. Sedemê wê ne gelê tirkê, ne gelê kurde. Destpêbûna sedsalîya bîsta ser sîstêma kapîtalîzmêda sosîalîzm jî hate rûbayê dunê: kapîtalîzim û sosîalîzm.

Yekê dijî yekê şerkarî kir: şer rakirin, xwîn dane rêtinê, gelên dunyayê hevexistin. Dawîyêda sîstêma sosîalîzmê hate hil-weşandinê.

Naha jî du sîstêmên dinê pêşberî hev sekinîne, yek dijî ya mayîn him bi vekirî, him bi veşartî şerkarîyê dîkin. Ew sîstêma xiristanîyê û ya îslamîyêye.

Gelê kurd bi piranîya xweva muselmanane. Çar dewletên musulmanan-Îranê, Tirkîyayê, Îraqê û Sûrîyayê mîna gustîlekê kurd kirine nava xwe, hey dihincirînin. Yek dibê ew tirkên serê çîyanin, yek dibê ew farse zimanê xwe undakirîne. Lê dewletên xirîstîyane mezin, yên bi hêz, rind zanin kurd muelmanin û wanra dibên:

-Muselmanên we, we naxwezin naskin, binihêrin, wana zimanê we, çanda we, erf-edetê we, heyîtiya we

Ahmedê Hepo -----

ji we stendine, her tenê emê alî we bikin, hûnê beqî me derêne azayê. Nîşana vê yekê Kurdistana başûre.

Eva çendî-çend salin xwîna herdu bira-ya tirkan û ya kurdan tê rêtinê, gelo, serkarên dewleta Tirkîyayê wê yekê nabînin, yanê tê dernaxin.

Warên em hinekî salên derbaz bûyî bîr bînin.

24 îlonê sala 1923 wedê li Lozannê, peymana nûh hate navandinê, wekîlê tirkîyayê Îsmet paşa dabû beyan kirinê: «Tirk û Kurd-yekîtiya heyîtiya rêspûblîkayêne. Kurd nehindik jîmarin, le netewîye: hukumeta li Ankarê, ew çawa hukumeta tirkane. usa jî ya kurdane».

Wedekî şûnda Tirkîyayê sîyaseta xwe guhast û hat derket wê derê û got, wekî Tirkîyayêda kurd tunenin.

Sal pey sala hate domandinê, ruhê netewîyê, kozîyên azayê hevalîya serhildan. berxudan pêsta anîn bûne şoreş. Ew şoreşana pey hev hatine temirandinê. Van serhildan û şoreşa pey xwe bayê azaya gur dihanî. Serkaran nihêrîn bi zordestîyê tiştek nabe, gotin: -KURD HENE!

Tenê bona van herdu gilîyan bi sedan, hezaran ewledên kurd û tirk hatîne kuştinê.

Kurdan ji serkara dew kir, wekî destûrê bidin, em bi zimanê dê biaxivin. Dîsa dirxkirin, dîsa kela, zîndan!

Dîsa meydana şêr hate saz kirinê, dîsa ewledên herdu bira gulle avîtinê hev. Him hêzên hundure hevhezîkirî, him hêzên dewletên xiristîyane mezin

Ahmedê Hepo -----

serkar lomandin û ew bêgav man gotin: Him kurd hênîn, him zimanê wan!

Naha gava ew gavên mezin hatine avêtinê, kurd dibên:

-Bila zarên me bi zimanê dîya xwe bixûne, bila bi zimanê kurdî bernamên radîo, telêvîzorê hebe, serkar geh dibên, erê, geh dibên na!

Ey serkarê hukûmet, dewlet û serkarê çek dêstda! Çima bona van kirinên, ku li welatên mayîn tişt-qewmandinên biçûkin, gotî dîsa xwîn bê rêtinê!

Lo, birayên musulman!

Gava mîrovek xwe-xwe dukuje, întîhar dike Quran wê yekê napejirîne, ser wî kesî ev kitêba evra nayê xwendinê. Bi gorîya me dema dewletekêda bira birê dikuje, serkar fermanê dide: -Dibê, êrişî fîlankesan bikin ew neyarên wenin, wana bikujin. Eva xwekuştin -întîhara bi sedan, bi hezaran ewledên wî welatîye. ya ku bi destî serkaran tê kirinê! Ew serkarana bîr dîkin, wekî ew birayên gullan davêjîne hev ji paşila dayîkên cuda-cuda, ji paşilên dayîkên mîna xûşka hev hizkirî, cîranên here qeç hatine dunê, lê bi nan, ava axakê mezin bûne.

Hûn serkar ayên Quranê diteribînin. Hûn çavên dayîkan bi hêsir dihêlin, piştî bavan kûz dîkin. Paşê navê ewledekî datînin şehîd, navê yê dinê têterrorist. Na, rînd bizanbe herdu jî bi destê te hatîne întîhar kirinê. Navê te bi xwe Întîharkare!

Ger ji cîkî mayîn hinek bîrêrî axa welat bike, tu fermanê bidî, wekî hemû ewledên welat rabin nehêlin

Ahmedê Hepo

neyar hatiye axa me dagirke, namûsa dê-xûşkên me pêpeske! Wê rîyêda kî bê kuştinê, kî jî ruhê xwe derbazbe ewe-Şehîd! Şîrê dîya te jî li te helalbe!

Van rojan pirsê efûyê derketîye holê. Ewê bi şert-şûrt, bi qewilava nedin.

Serkarên dewlet û hukumetan di nava salên rêvebirina xweda, ew bixweze, nexweze bona siyaseta welat, bona kursîya xwe tişt, qewmandinên ne tê dike, gavên pêwîst, ne pêwîst davêje, xwera him qencîyê, him xirabîyê tîne. Lê gava ew kesekî, mirovekî, yê ku bona azayê, rastîyê, heqîyê şer kiriye û hatiye girtinê, ew bê qewil tê efûkirinê, cîyê wî fermandarî esse li cinnetêye.

Di roj-wedê meda-çar kes prêzîdênt, serekwezîr, sedrê parlamêntê, yek jî serek leşker rêvebirina dewletê, hukumetê welat dîkin. Ey Çar kesno! Usa bikin nava musulmanada xwîn neyê rêtinê!

Usa bikin bila kitêba evra-Quran ser we bê xwendinê! Destê sar nekine nava netewîyê welat!

Li hezar-hezar gunda da dayîka tirk-kurd, ereb-kurd, fars-kurd tev dijîn. Gava jîyanê da qewmandinek, şîpûkek, bobeletek diqewime ev dayîkan bawerîyê hev tînin, zarokên hev dispêrine hev.

Paşê tên hev hemêz dîkin, têne rûyê hev û zaran xwe hildidin dibin!

Dibên, dayîkên meyê gerdûnê biflitînin! Hûn zanîn çima usa dibêjin? Sebira dayîka pirre. Ewa hê dûrva

Ahmedê Hepo -----
sekinîye û kirinên ewledên xweye kurîn mêze dike, lê
rojekê dayikê bêje:

-Îdî bese! Lawo, wêda bisekine, ezê serkarîyê
bikim! Ger paştâ venekişî, ezê şîrê xwe li te heram
kim! Em dayîk hev hemêz dikin!

Nava wê hemêzêda cîrantîya qenc, hizkirin, xûşktî
û bawerî heye. Rorobarîya cîrantîyê, hizkirinê,
xûşktîyê-bawerîyê, Azayîye!

Lawo, tu xwera Azayê dixwezî, yê mayînra
girtinê. Tu destê sar dikî nava me, tu nahêlî em dayîk
hev hev hemêzkin!

Rojnameya «Dengê Kurd»
Bakû Gulan, 2003.

TEYRÊ EYLO ZUMRUD

Rewayî xatirê mamosteyê
birêz Elî Galavêj dikim.

Teyrê Eylo! Xuzla min tu vê rewşêda nedîtayî. Kezeva min kerî-kerî bû. Di nava qefesêda jî tenê bûnê, ji tengayê baskên te yên bona hesreta firîne daliqîne, nêrînên teye kawe-kaw temirîne. Teyrê Eylo, ne cîyê te li nava erşên esmîne hêşîndane, li bilindciyadane, tu çawa nava qefesa tengda cî-war bûyî? Qonceyê kevnî-rizîyayî mîna nîşana xwezaya te hizkirî, yê ku danîne bal te, ber çavên te mîna daxekê tê kivşê. Seranser rewşa te, heyîtiya te nava xerîbîyêda hatîye hilatinê. Hesreta firîne, hesreta ewledan, hesreta hêlînê te dişewitîne, dipertîne, dikelîne.

Qefesa cîranda gur dijî, rûvî dijî, reşêlek, peranî, bûm dijî.

Çavên gur dibiriqin, ew xwe dipertîne, hîvîya mirare, rûvî ser gîhayê hişkîhola quncilîye ser hev, razaye. Reşêlek, peranî bi şevkorî li hatî-çûya mêze dikin. Jîyana qefesê bona wana çiqasî jî giranbe, ewana xwe weke te tengîjan, heyîtiya xwe derznakin.

Teyrê Eylo! Bedewî, bilindayî, mêzekirina te, fira te daye!

Gelo heqî, rastî, însaf kêderêye gava nahêlin tu bifirî, jîyanê hizkî, hêlîna xweye helalda bijîyî,

Ahmedê Hepo -----
nêrînên teye tavzer hizkirî danîşanî pêçiyên qe ve
hesin kirine!

Teyrê Eylo! Ez vê rasthatina, ku tu ewqası
nimizkirine, zêrandine, ya ku min dêşîne, diperitîne,
naxwezim! Bona te bivînim, te naskim ev qefes çî
minrane?

Teyrê Eylo? Qe qefes li te nayê, ji ber ku tu kawî,
serbilindî! Kawtî tu cara qefesêda cî nabe!

Destên ku tor li te alandine. qêmîşî te kirine bila
hûrxaş bin, qopbin. Bifire bigihîje hêlîna xwe,
hizkirîya xwe, ewledên xwe!

Bi çavên têre-têr hey gerdûnê binihêre, bi dilê tijî
şabe, jîyanê bi serfînîyazî derbazke. Kawtîya xwe,
bilindaya xwe, bedewîya xwe bide domandinê!

Ji azerbaycanî hatiye wergerandinê.

بلاوکراوه‌کانی سالی 2007

٢٤٤- کتیبی نه‌کادیی / السنوات الاخیره من حیاة دولة الکورد الایوبیه فی مصر وبلاد

الشام (٦٣٤-٦٥٨ هـ / ١٢٣٦-١٢٦٠ م). للمؤلف / د. موسی مصطفی الهسنیانی.

٢٤٥- کتیبی نه‌کادیی / کوردستان له‌بازنه‌ی کیشهی رۆژه‌ه‌لاتیدا (١٨٠٠-١٩٠٠) لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی میژوویه - نووسینی: کامهران محهمه‌د حاجی.

٢٤٦- ناوی کتیب/ قوناغه‌کانی حج و عومره / نووسینی: یوسف حوسین وسو خوڤشناو.

٢٤٧- ناوی کتیب/ دیوانی صدیقی جوانرۆیی / نووسینی: محهمه‌د نه‌مین مه‌لا عه‌زیز جوانرۆیی.

٢٤٨- ناوی کتیب/ هونه‌ری هاوچه‌رخ‌ی عیراق، وه‌رگێرانی له‌رووسیه‌وه / پرۆفیسۆر دکتۆر محمده عارف.

٢٤٩- ناوی کتیب/ چۆنیه‌تی به‌ریوه‌چوونی هه‌لبێژاردنه‌کان. نووسینی / عه‌بدوخالق محهمه‌د مسته‌فا.

٢٥٠- ناوی کتیب/ سه‌یرانی دلان / نووسینی: غه‌ریب عه‌لی عه‌زیز.

٢٥١- ناوی تیب/ رێوی بێ مال / نووسینی: نه‌حمه‌دی هه‌پۆ.

نہ حمەدی شەپۆ

رئویتی یی مەل

((بیرۆفینا - یووقیست))

شەولیر - ۲۰۰۷

PDF:

Enstîtuya Kurdî ya Qefqasyayê

Web:

<https://www.ensiklopediyakurdi.com/>

Tel.:

+7 918 073 48 79

